31 LIPCA 2021

DIAGNOZA SPOŁECZNO-GOSPODARCZA GMINY WYSZKÓW

DO STRATEGII GMINY WYSZKÓW NA LATA 2022-2030

Spis treści

WSTĘP 5
1. DEMOGRAFIA 7
1.1. Ludność 7
1.2. Struktura wiekowa mieszkańców 8
1.4. Migracje 13
1.5. Podsumowanie 15
2. EDUKACJA I WYCHOWANIE 16
2.1. Opieka nad dzieckiem do lat trzech i opieka przedszkolna 16
2.2. Edukacja wczesnoszkolna 20
2.3. Podsumowanie 25
2.3.1. Słabe i mocne strony 25
2.3.2. Wyzwania rozwojowe 25
3. CZAS WOLNY 27
3.1. Wypoczynek, sport i rekreacja 27
3.2. Działalność kulturalna 30
3.3. Podsumowanie 32
3.3.1. Słabe i mocne strony 32
3.3.2. Wyzwania rozwojowe 33
4. AKTYWNOŚĆ I INTEGRACJA SPOŁECZNA MIESZKAŃCÓW 34
4.1. Aktywność społeczna mieszkańców 34
4.2. Pomoc społeczna 38
4.3. Podsumowanie 43
4.3.1. Słabe i mocne strony 43
4.3.2. Wyzwania rozwojowe 43
5. BEZPIECZEŃSTWO 45
5.1. Bezpieczeństwo publiczne i osobiste 45
5.2. Bezpieczeństwo zdrowotne 45
5.3. Podsumowanie 46
6. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ 47
6.1. Potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki 47
6.1.1. Działalność gospodarcza na terenie Wyszkowa 47
6.1.2. Wsparcie przedsiębiorczości i zasoby rzeczowe niezbędne do prowadzenia działalności gospodarczej 51
6.2. Rynek pracy 53
6.2.1. Podaż pracy. Kwalifikacje siły roboczej 54
6.2.2. Popyt na rynku pracy. Potrzeby pracodawców 57

6.2.4. Bezrobocie ... 59
6.3. Rolnictwo jako dział gospodarki ... 60
6.4. Potencjał ekonomiczny społeczności lokalnej ... 62
6.5. Podsumowanie ... 64
6.5.1. Słabe i mocne strony gminy. ... 64
6.5.2. Wyzwania rozwojowe ... 65
7. PRZESTRZEŃ ... 66
7.1. Rola Wyszkowa w strukturze osiedleńczej kraju. Powiązania funkcjonalne Wyszkowa ... 66
7.2. Układ przestrzenno-administracyjny gminy ... 68
7.3. Struktura użytkowa terenów Wyszkowa ... 69
7.4. Struktura własnościowa terenów Wyszkowa ... 71
7.5. Stosowanie instrumentów planowania przestrzennego ... 71
7.6. Podsumowanie ... 73
7.6.1. Słabe i mocne strony ... 73
7.6.2. Wyzwania rozwojowe ... 73
8. INFRASTRUKTURA I DOSTĘPNOŚĆ KOMUNIKACYJNA ... 75
8.1. Infrastruktura i dostępność drogowa ... 75
8.1. Infrastruktura i dostępność telekomunikacyjna ... 81
8.2. Infrastruktura techniczna ... 81
8.3.1. Sieci gazowe ... 81
8.3.2. Sieci energetyczne i energia elektryczna ... 81
8.3.3. Sieci wodociągowe i kanalizacyjne ... 82
8.3.4. Sieć ciepłownicza i ciepło ... 83
8.3. Infrastruktura mieszkaniowa ... 83
8.4. Podsumowanie ... 87
8.4.1. Słabe i mocne strony ... 87
8.4.2. Wyzwania rozwojowe ... 87
9. ŚRODOWISKO ... 88
9.1. Uwarunkowania i walory naturalne Wyszkowa ... 88
9.1.1. Gleby ... 88
9.1.2. Zasoby naturalne ... 88
9.1.3. Klimat ... 89
9.1.4. Zasoby hydrologiczne ... 89
9.1.5. Tereny zielone ... 89
9.2. Stan i ochrona środowiska naturalnego ... 90
9.2.1. Jakość powierza i wód ... 90
9.2.2. Działania gminy na rzecz ochrony środowiska ... 91
9.2.3. Formy ochrony przyrody ... 94

9.3. Podsumowanie 94
9.3.1. Słabe i mocne strony 94
9.3.2. Wyzwania rozwojowe 95
10. POTENCJAŁ INSTYTUCJONALNY 96
10.1. Organizacja gminy 96
10.2. Zasoby ludzkie i jakość działań Urzędu 96
10.3. Zasoby finansowe 99
10.3.1. Sytuacja finansowa 99
10.3.2. Zdolność finansowania rozwoju 101
10.4. Podsumowanie 102
10.4.1. Słabe i mocne strony 102
10.4.2. Wyzwania rozwojowe 102

WSTĘP

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie syntetycznej diagnozy społeczno-gospodarczej i środowiskowo-przestrzennej gminy Wyszków na potrzeby **opracowania strategii rozwoju Gminy na lata 2021-2030**. Diagnoza porusza jedynie wybrane, **najważniejsze dla rozwoju Gminy zagadnienia.**

Zakres czasowy opracowania obejmuje - co do zasady lata **2009-2019**[1], jednakże tam, gdzie było to możliwe wykorzystano najbardziej aktualne na dzień sporządzenia opracowania informacje.

Dane wykorzystane do analizy pochodzą przede wszystkim ze **źródeł pierwotnych i są pozyskane z krajowej statystyki publicznej** (Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego, Urząd Skarbowy, raportów opracowanych przez instytucje publiczne) i zasobów informacyjnych Gminy. Do analizy porównawczej wykorzystano oprócz danych z Banku Danych Lokalnych również dane gromadzone w Monitorze Rozwoju Lokalnego[2] - narzędziu Związku Miast Polskich, pozwalającym na syntetyczną ocenę potencjału społeczno-ekonomicznego gminy w czasie i w relacji do innych gmin o podobnej funkcji w strukturze osiedleńczej kraju (gmin z grupy porównawczej), charakteryzujących się podobnymi do Wyszkowa możliwościami rozwojowymi.

Grupa porównawcza została wybrana po wzięciu pod uwagę 4 kryteriów:

- **typ gminy** (wiejsko-miejska),
- **funkcja w strukturze osiedleńczej kraju** (ośrodek wielofunkcyjny – siedziba powiatu),
- **liczba mieszkańców** (w przedziale 33-47 tys.)
- **odległość od aglomeracji** (40-100 km)

i znalazły się w niej wskazane w poniżej tabeli gminy (gminy konkurencyjne).

Tabela 1: Gminy z grupy porównawczej – charakterystyka

Kryteria wyboru	Wyszków	Jarocin	Śrem	Opoczno	Września	Wadowice
Typ gminy	Miejsko-wiejska	Miejsko-wiejska	Miejsko-wiejska	Miejsko-wiejska	Miejsko-wiejska	Miejsko-wiejska
Funkcja w strukturze osiedleńczej	Ośrodek wielofunkcyjny	Ośrodek wielofunkcyjny	Ośrodek wielofunkcyjny	Ośrodek wielofunkcyjny	Ośrodek wielofunkcyjny	Ośrodek wielofunkcyjny
Liczba mieszkańców	39,6 tys.	45 tys.	42,1 tys.	34 tys.	47 tys.	37 tys.
Aglomeracja (ośrodek wojewódzki)	Warszawa	Poznań	Poznań	Łódź	Poznań	Kraków
Odległość od aglomeracji	62 km	71 km	43 km	98 km	51 km	49 km

Źródło: opracowanie własne

Ważnym punktem odniesienia w analizie danych, w tym formułowaniu wniosków, były także dane dotyczące województwa oraz kraju.

[1] Zakres czasowy analizy zdeterminowany jest dostępnością danych statystycznych w BDL.
[2] https://analizymonitorrozwoju.pl

Analiza danych statystycznych została uzupełniona informacjami pozyskanymi od **Burmistrza i Wiceburmistrzem Gminy oraz kierowników wydziałów Urzędu Gminy, jednostek i spółek komunalnych,** a także ankietowymi **badaniami mieszkańców.**

Diagnozę gminy Wyszków przeprowadzono w czterech etapach (rysunek poniżej).

Rysunek 1: Metodyka diagnozy

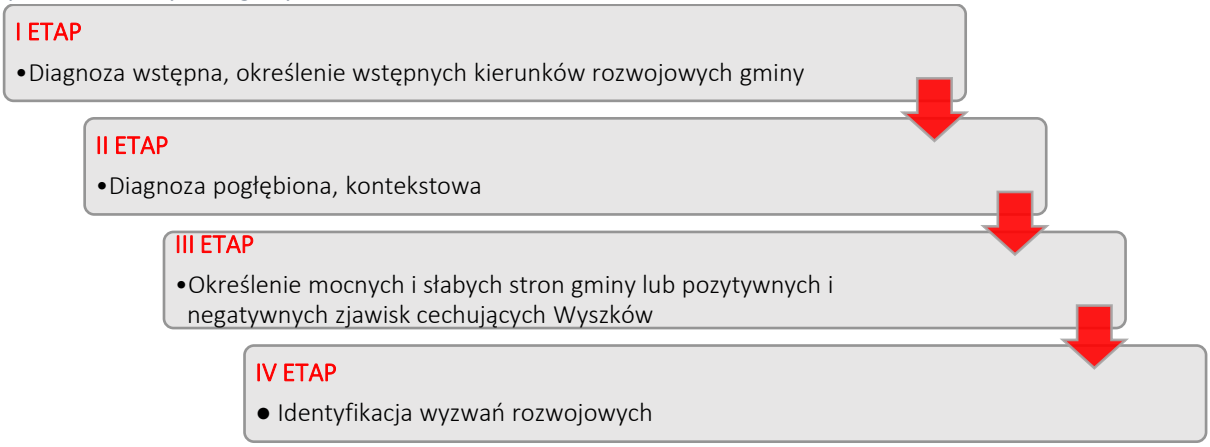

Źrodło: opracowanie własne

W **pierwszym etapie** na podstawie wstępnej diagnozy obszaru Wyszkowa określono (w drodze dialogu strategicznego) kierunki rozwojowe Wyszkowa. Stały się one podstawą dla pogłębiania diagnozy w poszczególnych wymiarach diagnostycznych oraz rozważań i formułowania wizji, misji i celów strategicznych Gminy.

W drugim etapie – w celu potwierdzenia zasadności przyjętych kierunków strategicznych - przeprowadzono diagnozę pogłębioną (kontekstową) Wyszkowa w trzech obszarach:

- **Obszarze społecznym** - obejmującym analizę procesów demograficznych, sektora edukacji i wychowania, aktywności i integracji społecznej mieszkańców, czasu wolnego (sportu, kultury, rekreacji), bezpieczeństwa (w tym zdrowotnego);
- **Obszarze gospodarczym** - obejmującym analizę rynku pracy, struktury gospodarczej, atrakcyjności inwestycyjnej i konkurencyjności gminy w skali regionu, przedsiębiorczości;
- **Obszarze środowiskowo-przestrzennym** - obejmującym charakterystykę najważniejszych aspektów środowiska przyrodniczego oraz jego ochrony, infrastruktury i dostępności komunikacyjnej Wyszkowa oraz zagospodarowania przestrzennego gminy, a także powiązań funkcjonalnych z innymi ośrodkami

wzbogacając diagnozę ogólnymi informacjami o jakości pracy Urzędu oraz zdolnościach Wyszkowa do finansowania rozwoju **(wymiar instytucjonalny).**

W wyniku diagnozy pogłębionej określono mocne i słabe strony Wyszkowa **(etap trzeci).** Stały się one podstawą dla zweryfikowania zasadności i możliwości realizacji wstępnie określonych kierunków rozwojowych. W kolejnym etapie **(etap czwarty)** wskazano wyzwania rozwojowe Wyszkowa w analizowanych obszarach.

1. DEMOGRAFIA

Rozwój każdej jednostki terytorialnej bazuje w głównej mierze na zasobach endogenicznych, wśród których kluczowe znaczenie ma zasób ludzki. Na jego jakość wpływa szereg czynników, w tym m.in. stan i struktura ludności, ruch naturalny czy procesy migracyjne.

Sytuacja demograficzna w znaczący sposób wpływa na możliwości rozwojowe obszaru - starzenie się społeczeństwa, malejący przyrost naturalny czy depopulacja oddziałują się na liczbę osób zdolnych do podjęcia aktywności zawodowej, co z kolei bezpośrednio wpływa jakość życia, zamożność mieszkańców i w konsekwencji zasobność Gminy. Analiza obecnej struktury wieku lokalnej społeczności oraz obserwowanych trendów pozwala oszacować zmiany oczekiwane w przyszłości dotyczące popytu na usługi, infrastrukturę techniczną, nieruchomości mieszkaniowe i komercyjne, miejsca pracy.

1.1. Ludność Wyszkowa

W 2020 r. Wyszków zamieszkiwało łącznie **39.708** mieszkańców, w tym 20.288 kobiet (51,1%) i 19.420 mężczyzn (49,9%). Na przestrzeni lat 2009-2020 populacja Wyszkowa wzrosła o 3,03% (z 38.537 mieszkańców w 2009 r. do 39.708 w 2020 r.).

Wzrost liczby ludności zamieszkującej obszar Wyszkowa w ww. okresie (3,03%) należy uznać za **zjawisko pozytywne,** szczególnie w porównaniu z sytuacją na terenie całego kraju (gdzie wzrost wyniósł 0,31%) i skalą zjawiska w województwie (gdzie wzrost wyniósł 2,33%).

Tabela 2: Ludność Wyszkowa w latach 2009-2020

Nazwa wskaźnika	Lata											
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ludność ogółem	38537	38919	39009	39075	39161	39172	39209	39324	39395	39408	39637	39708
Ludność w wieku przed-produkcyjnym	8437	8256	8106	8020	7997	7924	7911	7933	7951	7974	8115	8225
Ludność w wieku produkcyjnym	25092	25435	25457	25407	25289	25187	24975	24811	24601	24330	24138	23903
Ludność w wieku po-produkcyjnym	5008	5228	5446	5648	5875	6061	6323	6580	6843	7104	7384	7580

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS-BDL

Sytuacja Wyszkowa jest **korzystna również na tle grupy porównawczej** - w okresie 2009-2019 jedynie Śrem i Września odnotowały wyższą dynamikę wzrostu liczby ludności (odpowiednio: 4,49% i 6,44% - wykres poniżej).

Wykres 1: Ludność Wyszkowa I gmin z grupy porównawczej w latach 2009-2019

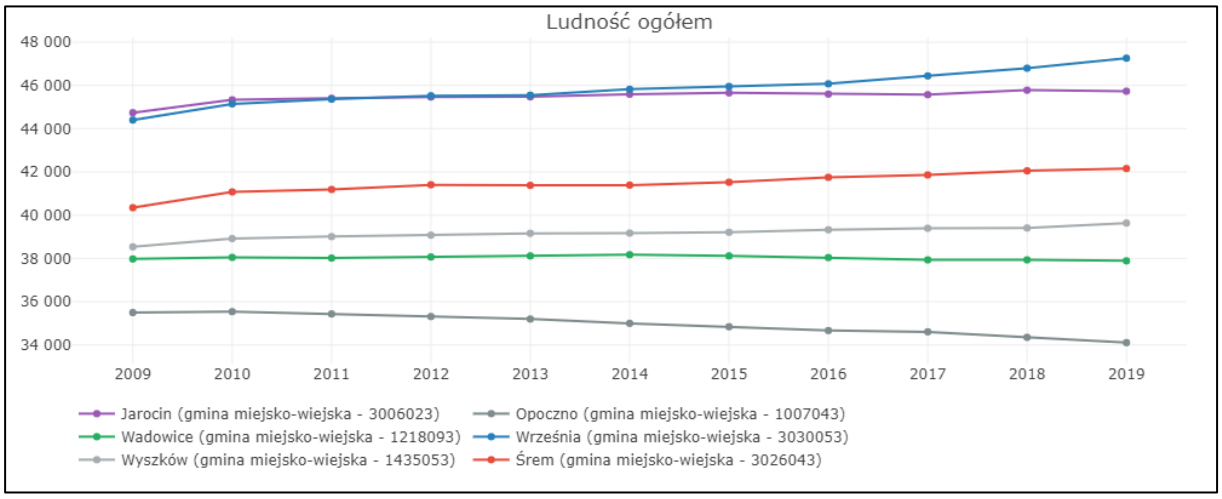

Źródło: https://analizy.monitorrozwoju.pl

Główny Urząd Statystyczny **prognozuje, że do 2030 r. Wyszków będzie cechować spadkowa tendencja zmiany liczby ludności –** według prognoz gminę Wyszków w 2030 r. zamieszkiwać będzie 39.131 osób, tj. o 1,45% mniej niż w 2020 r.

Prognozy te mogą jednak nie oddawać rzeczywistej sytuacji – Wyszków w 2020 r. zamieszkiwało rzeczywiście 39.708 osób, tj. o 225 osób więcej niż prognozowano.

Wykres 2: Ludność Wyszkowa ogółem i w podziale na grupy wg wieku mieszkańców – prognoza GUS na lata 2020- 2030 r.

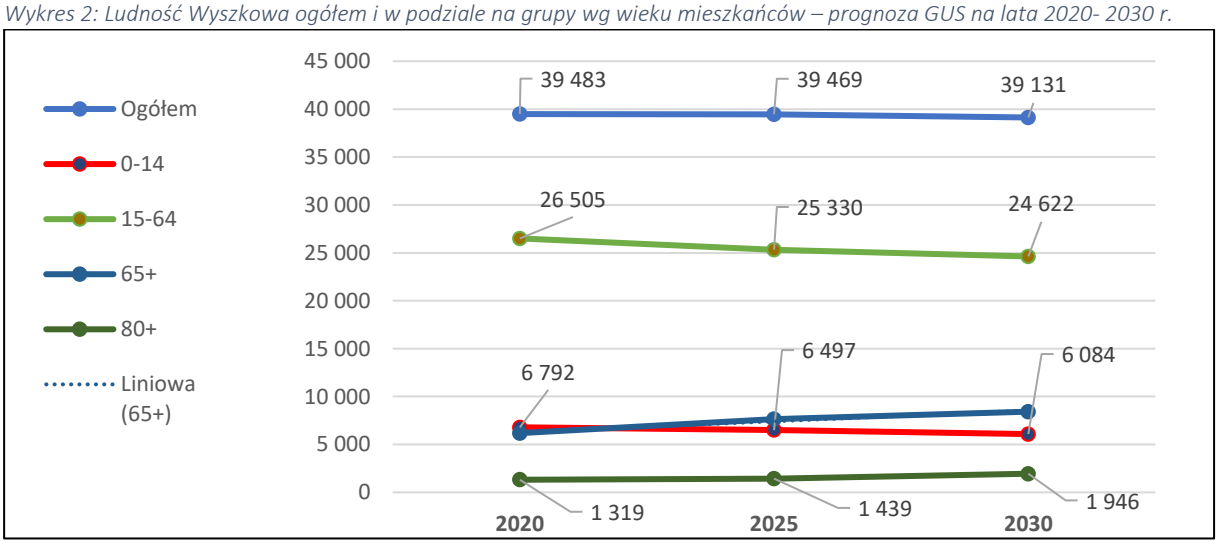

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

1.2. Struktura wiekowa mieszkańców

Z punktu widzenia rozwoju społeczno-ekonomicznego - oprócz liczby ludności - istotna jest również struktura wiekowa mieszkańców. Waga tego czynnika wynika z wieloaspektowych konsekwencji jego zmian, rzutujących w szczególności na wydolność systemu zabezpieczenia społecznego, funkcjonowanie systemu ochrony zdrowia, równowagę na rynku pracy.

W Wyszkowie od 2009 r. do 2020 r. spadała liczba osób w wieku produkcyjnym (redukcja o 4,74%), w wieku przedprodukcyjnym - poniżej 17 lat (spadek o 2,51%), natomiast rosła liczba osób w wieku poprodukcyjnym (o 51,36%).
Zgodnie z prognozami GUS tendencja taka (spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym oraz wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym) będzie się utrzymywać do 2030 r. (do tego czasu liczba osób w wieku przedprodukcyjnym 0-14 lat spadnie o 10,42%, w wieku 15-64 lata o 6,84%, a w wieku powyżej 65 lat wzrośnie o 36,19%). Obserwowane oraz prognozowane zmiany w strukturze wiekowej mieszkańców wpisują się w ogólny **trend starzenia się populacji.**

Szczególnie istotna z punktu widzenia dostępności usług i infrastruktury, w tym zdrowotnej i społecznej jest liczba osób starszych zamieszkujących Wyszków. Wskaźnik ludności w wieku 70 lat i powyżej na 1 tys. mieszkańców w badanym okresie (2009-2019) wzrósł w Wyszkowie o 33,05% z 70,56 osób na 1 tys. mieszkańców w 2009 r. do 93,88 na 1 tys. mieszkańców w 2019 r.
Na tle grupy porównawczej sytuacja Wyszkowa jest korzystna – Wyszków charakteryzuje najniższa wartość wskaźnika (w roku 2019). Jednakże sytuacja pogarsza się szybciej niż w grupie porównawczej (dynamika zmian wskaźnika jest wyższa jedynie w Śremie), co oznacza, że szybciej niż w gminach z grupy porównawczej rośnie liczba osób starszych w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców.

Wykres 3: Ludność w wieku 70 lat i powyżej na 1000 mieszkańców

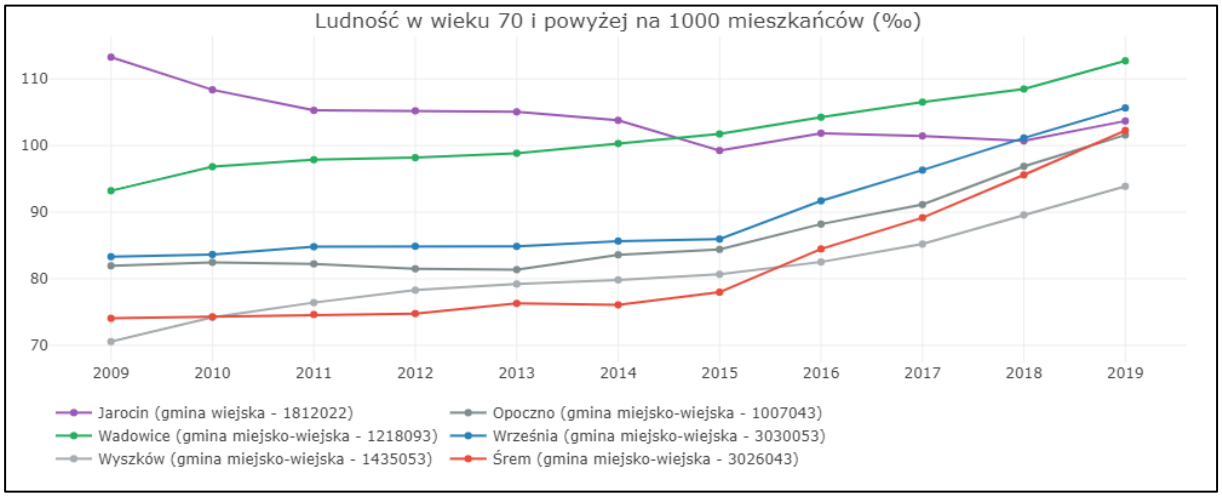

Źródło: https://analizy.monitorrozwoju.pl

W latach 2009-2020 w Wyszkowie znacznie wzrósł udział subpopulacji osób w wieku 80 lat i więcej w ogólnej liczbie ludności (o 51,94%).
Wzrastająca liczba osób starszych w populacji Wyszkowa powodować będzie **konieczność dostosowania istniejącej infrastruktury do potrzeb starzejącego się społeczeństwa**. Stanowić ona będzie również wyzwanie dla ośrodków pomocy społecznej, wynikające z obowiązku zaspokajania potrzeb mieszkańców w zakresie usług pielęgnacyjnych i zdrowotnych. **Prognozy demograficzne wskazują bowiem na dalszy, znaczny wzrost liczby mieszkańców w starszym wieku** (do 2030 r. liczba osób w wieku 80+ wzrośnie w Wyszkowie o 627 osób, czyli 47,53%[3]).

[3] Dynamika zmian liczona wg prognoz GUS w okresie 2020-2030

Istotny dla rozwoju każdej gminy jest **wskaźnik potencjału demograficznego**[4]. Wskaźnik ten obrazuje udział osób młodych (w wieku 25-34 lata), najbardziej kreatywnych i mobilnych, a jednocześnie podejmujących decyzje w sprawie wyboru swojej drogi życiowej (miejsca życia, pracy) w ogólnej liczbie ludności. Wartość i zmiany tego wskaźnika wpływają na lokalny rynek pracy, gospodarkę, a także powinny wpływać na decyzje samorządów dotyczące zakresu i sposobu realizacji usług publicznych (edukacyjnych, wychowawczych).

W Wyszkowie w badanym okresie wartość **wskaźnika potencjału demograficznego wahała się; przy czym od 2011 r.** zauważalna jest wyraźna tendencja spadkowa. W okresie 2009-2019[5] odnotowano redukcję wskaźnika na poziomie 9,33% (wartość wskaźnika spadła z 165,19 osób na 1 tys. mieszkańców w 2009 r. do 149,78 na 1 tys. mieszkańców w 2019 r.). Stanowi to niekorzystny prognostyk dla sytuacji rozwojowej Wyszkowa, szczególnie w zestawieniu z prognozami demograficznymi (z których wynika, że do 2030 r. liczba osób w wieku 15-64 lata będzie spadać).
Na tle grupy porównawczej sytuacja Wyszkowa jest korzystna – Wyszków charakteryzuje najwyższa wartość wskaźnika (w roku 2019 -149,78). Ponadto redukcja wskaźnika w badanym okresie jest niższa niż w grupie porównawczej (mniejszą wartość wskaźnika odnotowuje tylko Opoczno: -7,16%). Oznacza to, że ludzi młodych wprawdzie w Wyszkowie ubywa, lecz wolniej niż w innych gminach z grupy porównawczej.

Wykres 4: Liczba mieszkańców Wyszkowa i gmin z grupy porównawczej w wieku 25-34 lata na 1000 mieszkańców

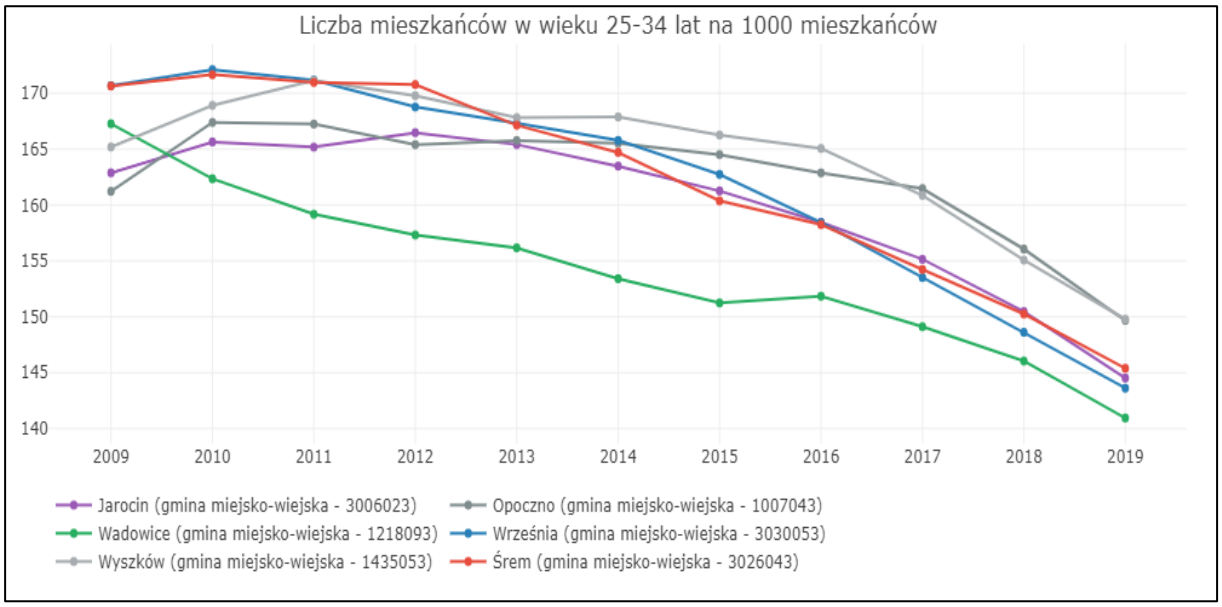

Źródło: https://analizy.monitorrozwoju.pl

Z redukcją liczby osób w wieku produkcyjnym (w tym osób w wieku 25-34 lata) wiąże się zmiana liczby osób w wieku przedprodukcyjnym: przedszkolnym i szkolnym korzystających m.in. z usług w zakresie edukacji i wychowania.
Wprawdzie w okresie 2009-2019 na gminie Wyszków wzrosła liczba osób w wieku **3-6 lat** (o 10,85), a liczba osób w wieku **7-14 lat** była stabilna (spadek o 0,05%), niemniej jednak znacznie spadła liczba osób w wieku **15-19 lat** – aż o 51,94% (wykres poniżej).

[4] Udział osób w wieku 25-34 lat w ogólnej liczbie ludności
[5] W okresie 2009-2011 odnotowano wzrost wartości wskaźnika

Prognozy demograficzne zakładają spadek liczby osób w przedziale wiekowym 0-14 lat (o 10,42%).

Wykres 5: Zmiany liczby ludności Wyszkowa w poszczególnych grupach wiekowych w latach 2009-2019

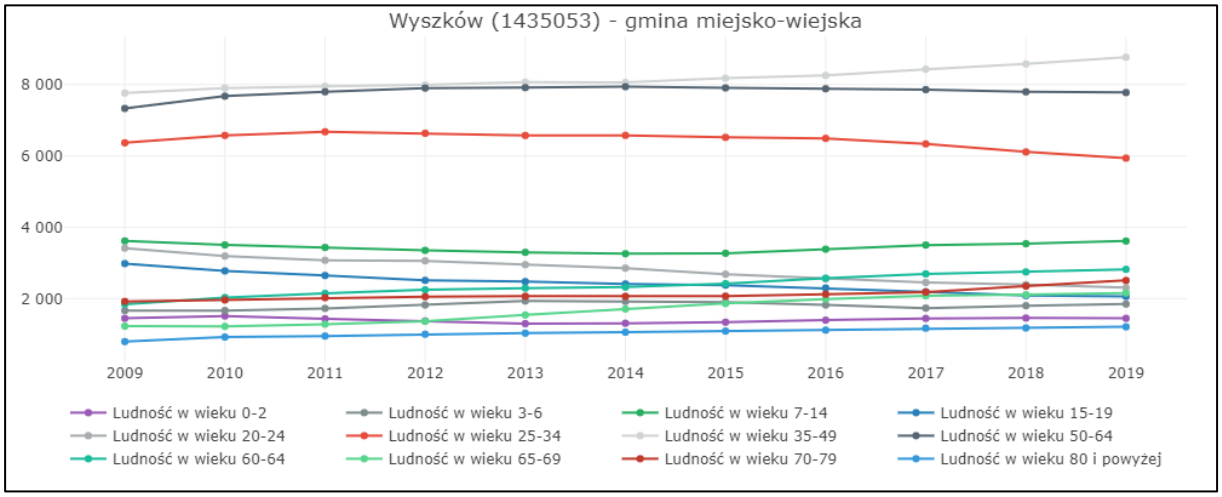

Źródło: https://analizy.monitorrozwoju.pl

1.3. Ruch naturalny i przyrost naturalny

Jednym z najistotniejszych czynników kształtujących sytuację ludnościową jest **ruch naturalny,** obejmujący urodzenia i zgony.

W 2020 r. w Wyszkowie przyszło na świat 454 dzieci. W okresie 2009-2020 roczna liczba urodzeń na terenie Wyszkowa wahała się; charakteryzując się dynamiką ujemną (w porównaniu z 2009 r. (529 dzieci) liczba urodzeń w 2019 r. (454 dzieci) spadła o 14,18%).

W 2020 r. na terenie Wyszkowa zmarło 437 osób. W okresie 2009-2020 roczna liczba zgonów wahała się, wykazując dynamikę dodatnią (w 2019 r. zmarło o 57,19% osób więcej niż w 2009 r.). W latach 2012-2019 zgony na terenie Wyszkowa powodowane były przede wszystkim przez choroby układu krążenia (40,8%) i nowotwory (23,6%) – co może mieć związek z **niewystarczającą dostępnością do specjalistycznych usług zdrowotnych** (w szczególności właściwej diagnostyki).

Tabela 3: Urodzenia żywe I zgony w Wyszkowie – 2009-2020

Nazwa wskaźnika	Lata											
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Urodzenia żywe	529	500	411	451	441	428	493	482	488	497	469	454
Urodzenia żywe na 1000 ludności	13,78	12,87	10,55	11,55	11,29	10,93	12,59	12,27	12,39	12,61	11,87	11,43
Zgony ogółem	278	291	301	297	299	302	326	310	337	367	352	437
Zgony na 1000 ludności	7,24	7,49	7,72	7,60	7,65	7,71	8,32	7,89	8,56	9,31	8,91	11,00

Źródło: Bank Danych Lokalnych - GUS

Różnica pomiędzy liczbą urodzeń żywych, a liczbą zgonów wskazuje na wartość **przyrostu naturalnego**. Wyszków w tym zakresie cechuje korzystna sytuacja. **Przyrost naturalny w 2020 r. był dodatni** i kształtował się w Wyszkowie na poziomie 0,43 na 1 tys. ludności (wskaźnik za rok 2020 r. w regionie i kraju był ujemny i wynosił dla województwa mazowieckiego: - 1,99, dla kraju: – 3,18).

W latach 2009-2020 wskaźnik przyrostu naturalnego w Wyszkowie wahał się wykazując jednak w całym okresie wartości dodatnie. Najniższa wartość wskaźnika w okresie badawczym odnotowano w 2020 r. (wartość wskaźnika przyrostu naturalnego w porównaniu z rokiem 2019 spadła o 85,47%).

Tabela 4: Przyrost naturalny w Wyszkowie, województwie mazowieckim i kraju w latach 2009-2020

Nazwa wskaźnika	Lata											
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Przyrost naturalny - Wyszków	251	209	110	154	142	126	167	172	151	130	117	17
Przyrost naturalny na 1 tys. ludności – Wyszków	6,54	5,38	2,82	3,94	3,63	3,22	4,26	4,38	3,83	3,30	2,96	0,43
Przyrost naturalny na 1 tys. ludności – woj. mazowieckie	1,00	1,40	0,79	0,53	0,21	0,68	0,45	0,88	0,86	0,33	0,35	-1,99
Przyrost naturalny na 1 tys. ludności – kraj	0,86	0,90	0,34	0,04	-0,46	-0,03	-0,67	-0,15	-0,02	-0,68	-0,91	-3,18

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS-BDL

Na tle grupy porównawczej sytuacja Wyszkowa **w aspekcie przyrostu naturalnego jest** również **korzystna** – Wyszków charakteryzowała w 2019 r. najwyższa wartość wskaźnika (2,96). Ponadto redukcja wskaźnika w okresie 2009-2019 (-54,69%) była niższa niż w większości gmin z grupy porównawczej (niższą wartość odnotował tylko Śrem: -51,83%). Oznacza to, że przyrost naturalny w okresie 2009-2019 zmniejszał się w Wyszkowie wolniej niż w gminach z grupy porównawczej.

Wykres 6: Przyrost naturalny w Wyszkowie i gminach grupy porównawczej w latach 2009-2019

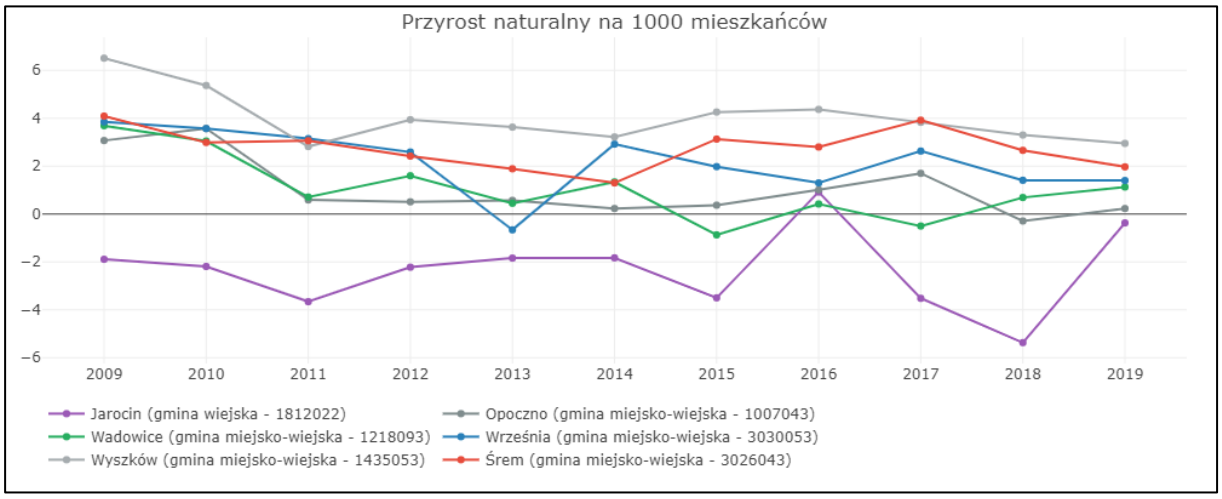

Źródło: https://analizy.monitorrozwoju.plopie

Negatywny wpływ na zmianę przyrostu naturalnego w Wyszkowie miała spadająca od 2009 r. liczba kobiet w wieku prokreacyjnym (15-49 lat) oraz ich dzietność. W latach 2009-2019 **zmniejszył** się wskaźnik **udziału kobiet w wieku prokreacyjnym na 1 tys. mieszkańców** (o -11,6% z 264,6 na 1 tys. mieszkańców w 2009 r. do 235,06 na 1 tys. mieszkańców w 2019 r.) oraz współczynnik dzietności kobiet (spadek o 3,30%). **Współczynnik dzietności kobiet** wyniósł w 2019 r. 1,76, a jego wartość - choć wyższa od wartości wskaźnika w województwie mazowieckim (1,57) i w Polce (1,42) - nie gwarantowała zastępowalności pokoleń.

1.4. Migracje

Czynnikiem kształtującym stan i strukturę ludności Wyszkowa – oprócz ruchów naturalnych - są ruchy migracyjne.

W latach 2009-2020 w gminie Wyszków zameldowano 4.713 osób. Zameldowania w Wyszkowie były głównie efektem migracji wewnętrznych - zmiany miejsca zamieszkania (na stałe lub czasowe) w obrębie kraju. W grupie osiedlających się w Wyszkowie w ww. okresie 2.329 osób (49,41%) stanowiły osoby, które dotychczas mieszkały na wsi.

Tabela 5: Zameldowania w gminie Wyszków w latach 2009-2020

Nazwa wskaźnika	Lata											
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Zameldowania ogółem	419	461	444	392	387	351	0	438	427	361	552	481
Zameldowania z miast	201	251	235	199	234	184	184	236	231	193	283	223
Zameldowania ze wsi	201	208	202	184	146	163	170	195	189	159	259	253
Zameldowania w ruchu wewnętrznym	402	459	437	383	380	347	354	431	420	352	542	476
Zameldowania z zagranicy	17	2	7	9	7	4	0	7	7	9	10	5

Źródło: Bank Danych Lokalnych - GUS

W tym samym czasie na obszarze Wyszkowa odnotowano łącznie 5.199 wymeldowań. W grupie osób opuszczających Wyszków przeważały te, które jako miejsce przeprowadzki wybierały wieś (60,74%).

Tabela 6: Wymeldowania z gminy Wyszków w latach 2009-2020

Nazwa wskaźnika	Lata											
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Wymeldowania ogółem	489	522	464	479	482	459	0	474	477	460	472	421
Wymeldowania do miast	201	204	225	213	187	248	205	210	180	208	229	156
Wymeldowania na wieś	282	311	236	266	290	209	243	264	297	252	243	265
Wymeldowania za granicę	6	7	3	0	5	2	0	0	0	-	-	-
Wymeldowania w ruchu wewnętrznym	483	515	461	479	477	457	448	474	477	460	472	421
Wymeldowania za granicę	6	7	3	0	5	2	0	0	0	0	0	0

Źródło: Bank Danych Lokalnych - GUS

Wzajemna relacja między zameldowaniami i wymeldowaniami (saldo migracji) w latach 2009-2020 była ujemna i wyniosła 486 osób. Oznacza to, że w ciągu ostatnich 11 lat sumarycznie więcej osób opuściło niż osiedliło się w gminie Wyszków.
Sytuacja zaczęła się poprawiać od 2019 r.; w tym roku oraz w roku 2020 więcej osób zameldowało się na terenie Wyszkowa niż wymeldowało.

Tabela 7: Saldo migracji w gminie Wyszków w latach 2009-2020

Nazwa wskaźnika	Lata											
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Saldo migracji	-70	-61	-20	-87	-95	-108	0	-36	-50	-99	80	60
Saldo migracji wewnętrznych	-81	-56	-24	-96	-97	-110	-94	-43	-57	-108	70	55
Saldo migracji zagranicznych	11	-5	4	9	2	2	0	7	7	9	10	5
Saldo migracji wewnętrznych na 1	-2,1	-1,4	-0,6	-2,5	-2,5	-2,8	-2,4	-1,1	-1,4	-2,7	1,8	1,4

Nazwa wskaźnika	Lata											
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
tys. ludności												
Saldo migracji zagranicznych na 1 tys. ludności	0,29	-0,13	0,10	0,23	0,05	0,05	0,00	0,18	0,18	0,23	0,25	0,13
Saldo migracji ogółem na 1 tys. ludności	-1,82	-1,57	-0,51	-2,23	-2,43	-2,76	0,00	-0,92	-1,27	-2,51	2,03	1,51

Źródło: Bank Danych Lokalnych - GUS

Na tle grupy porównawczej sytuacja migracyjna Wyszkowa jest korzystna – Wyszków w 2019 r. odnotował dodatnie saldo migracji (dodatnie saldo migracji odnotowano oprócz Wyszkowa jedynie we Wrześni – 7,81 na 1 tys. mieszkańców i w Śremie – 1,31 na 1 tys. mieszkańców). Ponadto dynamika zmian wskaźnika w latach 2009-2019 była korzystna (wyższą odnotowała jedynie Września), co oznacza, że pozytywne zmiany w zakresie salda migracji następowały się w Wyszkowie szybciej niż w gminach z grupy porównawczej.

Wykres 7: Saldo migracji w Wyszkowie i w miastach z grupy porównawczej na 1000 mieszkańców w latach 2009-2019

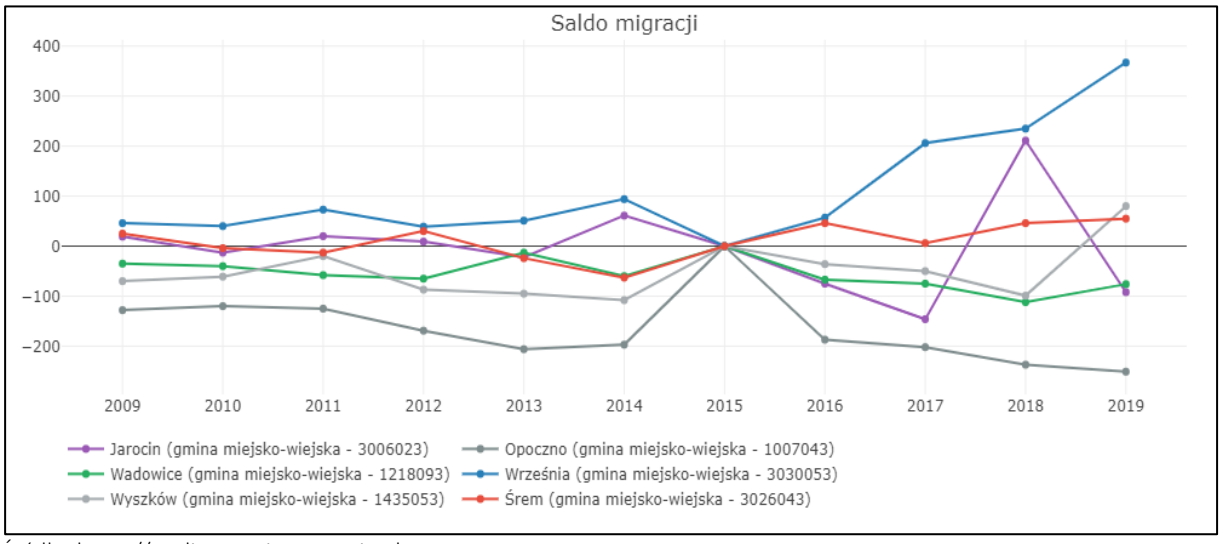

Źródło: https://analizy.monitorrozwoju.pl

Mniej korzystnie niż saldo migracji ogółem kształtowało się w Wyszkowie saldo migracji ludzi młodych (w wieku 15-39 lat). W okresie 2013-2019 odnotowywało ono wartość ujemną, która w 2019 r. wyniosła: –0,29% na 1 tys. mieszkańców. Pozytywna jest redukcja ujemnej wartości ww. wskaźnika (która oznacza, że sytuacja w tym zakresie się poprawia).

Na tle grupy porównawczej sytuacja Wyszkowa była stosunkowo korzystna – wszystkie gminy, oprócz Wrześni i Śremu, odnotowały ujemne, niższe od Wyszkowa salda migracji ludzi młodych (najniższe saldo wynoszące -15,07 odnotowało Opoczno). Dodatnia dynamika zmian wskaźnika w Wyszkowie plasowała się na średnim poziomie w grupie porównawczej, co oznacza stosunkowo wolno postępującą poprawę sytuacji w porównaniu do gmin konkurencyjnych.

Wykres 8: Saldo migracji osób w wieku 15-39 lat na 1000 osób w gminie Wyszków i w gminach grupy porównawczej w latach 2013-2019

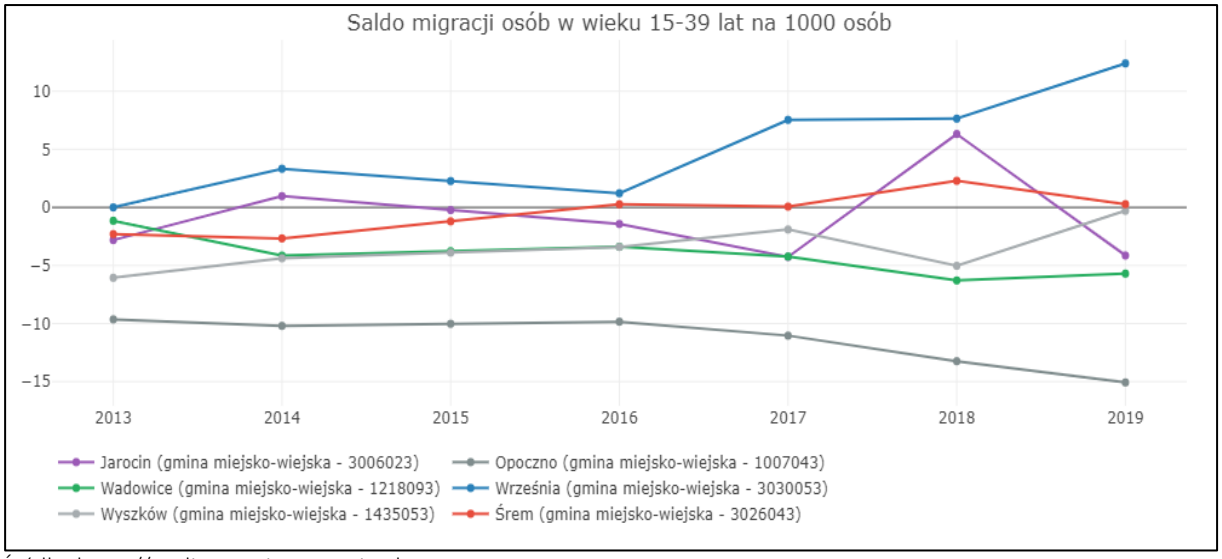

Źródło: https://analizy.monitorrozwoju.pl

1.5. Podsumowanie

Analiza danych dotyczących sytuacji demograficznej Wyszkowa pozwoliła na określenie pozytywnych i negatywnych zjawisk charakteryzujących Wyszków, mających wpływ na sytuację w pozostałych analizowanych obszarach.

Rysunek 2: Pozytywne I negatywne zjawiska demograficzne w Wyszkowie

Źródło: opracowanie własne

2. EDUKACJA I WYCHOWANIE

Edukacja i towarzyszące jej wychowanie to procesy polegające na zdobywaniu, przekazywaniu oraz kształtowaniu wiedzy, umiejętności i postaw dzieci i młodych ludzi. Jakość i stan edukacji ma kluczowy wpływ na budowanie szans rozwojowych człowieka i społeczeństw. Organizacja i funkcjonowanie systemu wychowania i edukacji (obejmującego zinstytucjonalizowaną opiekę nad dziećmi do lat trzech, wychowanie przedszkolne i edukację szkolną, a także pozaszkolne formy kształcenia) oddziałuje także na rynek pracy, zarówno przyszły, jak i obecny - zapewnienie odpowiedniej dostępności do opieki nad dzieckiem (szczególnie małym) ściśle wiąże się z aktywizacją zawodową i powrotem na rynek pracy osób posiadających dzieci (głównie kobiet).

2.1. Opieka nad dzieckiem do lat trzech i opieka przedszkolna

Zinstytucjonalizowana opieka nad dziećmi do lat 3 w gminie Wyszków sprawowana była w 2019 r. przez 6 żłobków i 1 klub dziecięcy, które łącznie w 2019 r. oferowały 176 miejsc (na 1449 dzieci w wieku do lat 3).
W 2019 r. ww. placówki sprawowały opiekę nad 146 dziećmi w ww. wieku.

W latach 2014-2019[6] wzrosła zarówno liczba dzieci przebywających w żłobkach i klubach dziecięcych, jak i odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach i klubach dziecięcych (tabela poniżej). Odsetek dzieci objętych ww. opieką wzrósł w gminie Wyszków z 2,1% w 2014 r. do 10,1% w 2019 r. (o 8 pkt proc.) Średnio w kraju odsetek ten wzrósł z 5,9% do 12,4% (o 6,5 pkt proc.).
Wzrastający wskaźnik odsetka dzieci do lat 3 objętych zinstytucjonalizowaną opieką **świadczy o zwiększeniu zainteresowania opieką żłobkową (popytu na ww. usługę).**

Tabela 8: Dzieci objęte opieką w żłobkach w gminie Wyszków w latach 2014-2019

Lata	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Dynamika zmian
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach ogółem	2,1	3,1	4,2	5,0	7,5	10,1	**380,95%**
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach w mieście	2,4	3,0	6,2	7,7	11,6	13,6	**466,67%**
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach na wsi	1,6	3,4	0,0	0,0	0,0	3,1	**93,75%**

Źródło: GUS - Bank Danych Lokalnych

Wzrost popytu, ale też poziomu upowszechnienia zinstytucjonalizowanej opieki nad dziećmi do lat 3 potwierdza wskaźnik liczby dzieci w żłobkach i klubach dziecięcych na 1 tys. dzieci (tabela poniżej).
Jest on wprawdzie niższy niż w kraju (w 2019 r. wynosił on 124 na 1000 dzieci), niemniej jednak dynamika zmian tego wskaźnika w Wyszkowie jest wyraźnie wyższa niż w Polsce - wyniosła w okresie 2014-2019 - 380,95% (podczas, gdy w kraju: 110,16%).

[6] Zakres czasowy analizy zdeterminowany jest dostępnością danych statystycznych w BDL.

Tabela 9: Dzieci w żłobkach i klubach dziecięcych oraz miejsca w ww. placówkach na 1 tys. dzieci w gminie Wyszków w latach 2014-2019

Nazwa wskaźnika	Lata					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Dzieci w żłobkach i klubach dziecięcych na 1 tys. dzieci	21	31	42	50	75	101
Miejsca w żłobkach i klubach dziecięcych na 1000 dzieci w wieku do lat 3	31	39	42	63	97	121

Źródło: GUS - Bank Danych Lokalnych

Poziom upowszechniania opieki nad dzieckiem do lat 3 zależy w dużym stopniu od dostępności usług. **Dostępność** ta kształtuje się w gminie Wyszków – w porównaniu do gmin konkurencyjnych - **na wysokim poziomie**. Potwierdza ją wysoki odsetek miejsc w żłobkach i klubach dziecięcych na 1 tys. dzieci, który w 2019 r. wynosił w Wyszkowie 121 (najniższy wskaźnik osiągnęły Wadowice – 48 na 1 tys. dzieci; najwyższy – Śrem: 209 na 1 tys. dzieci i Opoczno – 141 na 1 tys. dzieci).

Wykres 9: Dostępność opieki w żłobkach w Wyszkowie i w gminach z grupy porównawczej w latach 2009-2019

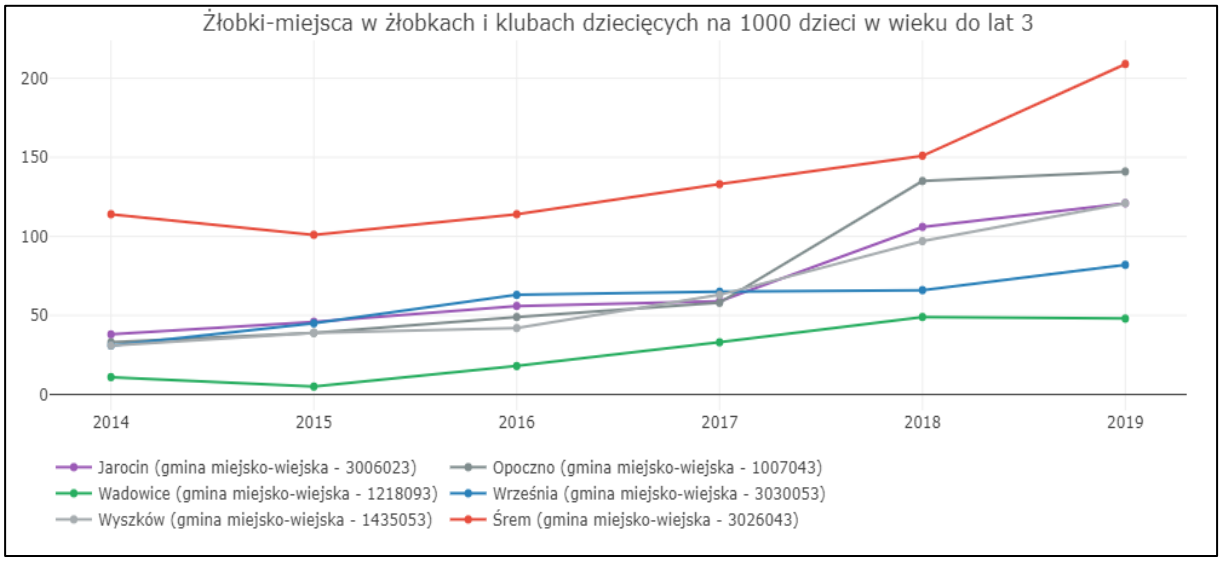

Źródło: https://analizy.monitorrozwoju.pl

Prawdopodobne jest, że **dostępność do usług zinstytucjonalizowanej opieki nad dzieckiem do lat 3** - przy niezmienionym poziomie świadczenia usług - **może się w bliskiej przyszłości pogorszyć** z uwagi na rosnącą skłonność rodziców do zapewnienia dzieciom zinstytucjonalizowanej opieki, przy jednoczesnym niewielkim prognozowanym do roku 2030 spadku liczby ludności Wyszkowa w wieku 0- 14 lat.

Wychowanie przedszkolne (obejmujące dzieci od 3 roku życia do osiągnięcia wieku szkolnego) w 2019 r. realizowane było w 18 przedszkolach (w tym 5 gminnych i 13 niepublicznych) i 9 oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych.
Na koniec 2019 r. do 27 placówek (i 93 oddziałów) uczęszczało **1.757 dzieci**[7] (w tym 1563 do przedszkoli i 194 do oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych) z 1849 dzieci w wieku 3-6 lat.

[7] Zakres czasowy analizy zdeterminowany jest dostępnością danych statystycznych w BDL. W bazie danych BDL brak jest danych dotyczących liczby miejsc dostępnych w placówkach przedszkolnych w 2019 r.

Średnio do jednego oddziału w 2019 r. uczęszczało 19 dzieci. Proces dydaktyczny i wychowawczy w przedszkolach w 2019 r. prowadzony był przez nauczycieli zatrudnionych na 150,80 etatu.

W okresie 2009-2019 odnotowano **znaczny wzrost liczby przedszkoli** (o 157,14%); przy czym dotyczył on wyłącznie liczby przedszkoli prowadzonych przez inne podmioty niż gmina (liczba przedszkoli, dla których organem prowadzącym jest gmina pozostaje stała od 2009 r. i wynosi 5). Wzrost liczby placówek przedszkolnych ma związek ze wzrostem liczby mieszkańców Wyszkowa w wieku 3-6 lat.
Zmiany liczby przedszkoli i oddziałów przedszkolnych oraz oferowanych w przedszkolach miejsc w latach 2009-2019 prezentuje poniższa tabela.

Tabela 10: Przedszkola, oddziały i miejsca przedszkolne w gminie Wyszków w latach 2009-2019 według gestora

Lata	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Dynamika zmian
Przedszkola prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	**0%**
Przedszkola prowadzone przez inne podmioty	2	3	5	7	8	10	10	9	14	14	13	**550%**
Oddziały w przedszkolach prowadzonych przez jednostki samorządu gminnego	34	34	33	33	33	35	37	40	40	40	40	**700%**
Oddziały w przedszkolach prowadzonych przez inne podmioty	5	9	15	23	20	24	30	32	40	43	43	**26,47%**
Miejsca w przedszkolach prowadzonych przez jednostki samorządu gminnego	790	813	796	814	825	843	848	887	871	886	-	**12,15%**
Miejsca w przedszkolach prowadzonych przez inne podmioty	140	201	361	369	495	500	539	572	856	912	-	**551,42%**

Źródło: GUS - Bank Danych Lokalnych

W latach 2009-2019 **odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym wzrósł** w gminie Wyszków z 62,0% **do 92,7%** (o 30,7 pkt proc.) Średnio w kraju odsetek ten wzrósł z 60,8% do 90,4% (o 29,6 pkt proc.).

Tabela 11: Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w gminie Wyszków w latach 2009-2019

Lata	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Dynamika zmian
Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku 3-6 lat ogółem	62,0	67,2	74,2	74,1	72,7	81,0	-	83,0	89,1	91,0	92,7	**49,51%**
Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku 3-6 lat w mieście	75,4	84,6	91,4	95,3	91,8	102,6	-	110,0	118,7	125,2	123,5	**63,79%**
Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku 3-6 lat na wsi	28,1	24,6	31,9	23,8	29,3	31,6	-	29,0	31,7	29,5	34,8	**23,84%**

Źródło: GUS - Bank Danych Lokalnych

Wzrost poziomu upowszechnienia wychowania przedszkolnego potwierdza również wskaźnik liczby dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat (tabela poniżej). W okresie 2009-2019 wskaźnik ten wzrósł o 75,19%.

Tabela 12: Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat

Wskaźniki	Lata										
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	516	582	713	702	693	771	862	812	862	879	904

Źródło: GUS - Bank Danych Lokalnych

Poziom upowszechniania wychowania przedszkolnego zależy w dużym stopniu od dostępności usług przedszkolnych. **Dostępność ta kształtuje się w gminie Wyszków na wysokim poziomie** – w 2018 r. na 1 miejsce w placówce wychowania przedszkolnego przypadało jedynie 0,75 dziecka (tabela poniżej); w kraju współczynnik ten wynosił 0,89.

Tabela 13: Dostępność usług wychowania przedszkolnego- wskaźniki

Wskaźniki	Lata									
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Dzieci w wieku 3-5 lat przypadające na jedno miejsce w placówce wychowania przedszkolnego	1,35	1,24	1,12	1,20	1,15	1,07	1,00	0,90	0,76	0,75
Miejsca w przedszkolach na 1 tys. dzieci w grupie wieku 3-6 lat	-	-	-	-	-	800,6	729,2	800,8	994,8	996,7

Źródło: GUS - Bank Danych Lokalnych

Dobrą dostępność usług wychowania przedszkolnego w gminie Wyszków potwierdza wysoki odsetek miejsc w przedszkolach na 1 tys. dzieci w grupie w wieku 3-6 lat, który w 2019 r. wynosił 895,10 (najniższy wskaźnik osiągnęło Opoczno – 528,40 na 1 tys. dzieci; najwyższy – Śrem - 977,70 i Jarocin – 940,40 na 1 tys. dzieci).

Wykres 10: Dostępność przedszkoli w gminie Wyszków i w gminach w grupie porównawczej w latach 2009-2019

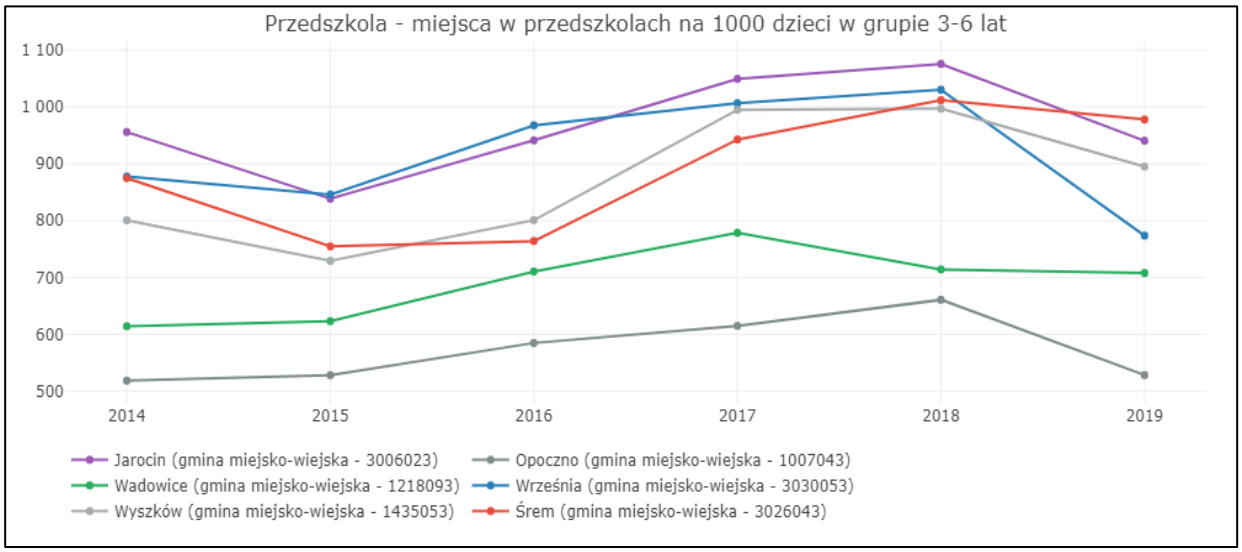

Źródło: https://analizy.monitorrozwoju.pl

Wysoki wskaźniki dostępności usług wychowania przedszkolnego oznacza, że oferowane przez funkcjonujące placówki opiekuńczo-wychowawcze miejsca odpowiadają obecnemu zapotrzebowaniu. Jednocześnie prawdopodobne jest, że dostępność do usług opieki przedszkolnej – podobnie jak w przypadku usług zinstytucjonalizowanej opieki nad dzieckiem do lat 3 - może się w przyszłości nieznacznie pogorszyć (pozostając jednak na odpowiadającym zapotrzebowaniu poziomie). Przyczyną takiego stanu może być rosnąca skłonność rodziców do zapewnienia dzieciom (zwłaszcza od 4 roku życia) opieki przedszkolnej, przy jednoczesnym stosunkowo niewielkim spadku prognozowanej liczby ludności Wyszkowa w wieku 0-14 lat.

Dostępność do przedszkoli została oceniona przez większość Wyszkowian, których domownikiem jest dziecko w wieku przedszkolnym (56%) jako **dobra i średnia**. 44% badanych uznało dostępność do przedszkoli za niewystarczającą.

60% badanych mieszkańców posiadających dzieci w wieku przedszkolnym **korzysta z opieki oferowanej przez przedszkola publiczne**, 12% - przez przedszkola prywatne, a 5,3% - publiczne i prywatnego.

20% rodziców nie posyła swoich dzieci do przedszkoli.

2.2. Edukacja wczesnoszkolna

W 2019 r. w Wyszkowie funkcjonowało 14 szkół podstawowych[8] ze 195 oddziałami, w których uczyło się 3.490 dzieci. Średnio do jednej klasy/oddziału w 2019 r. uczęszczało 18 uczniów, co z punktu widzenia efektywności nauczania jest wynikiem optymalnym.
Proces dydaktyczny w szkołach w 2019 r. prowadzony był przez nauczycieli zatrudnionych na 260,55 etatu.

W okresie 2009-2019 odnotowano nieznaczny wzrost liczby szkół podstawowych, średni - uczniów oraz wysoki: oddziałów i etatów nauczycielskich (tabela poniżej).
Znaczny przyrost liczby oddziałów i etatów nauczycielskich w ostatnich latach jest efektem reformy systemu oświaty z 2017 r., która polegała m.in. na wydłużeniu nauki w szkole podstawowej (z 6 do 8 lat) i likwidacji gimnazjów[9].

Tabela 14: Szkolnictwo podstawowe w gminie Wyszków – dane ogólne

Nazwa kategorii	Charakterystyka	Wartość
Szkoły	2009	13
	2019	14
	zmiana 2009=100%	**7,69%**
Oddziały	2009	129
	2019	195
	zmiana 2009=100%	**51,16%**
Uczniowie	2009	2649

[8] Szkoły podstawowe bez szkół specjalnych. W 2019 r. w Wyszkowie funkcjonowała 1 szkoła specjalna.
[9] W latach 2017-2019 ostatnie roczniki tych szkół funkcjonowały jako tzw. „oddziały gimnazjalne", a ostatecznie zniknęły z ustroju szkolnego 1 września 2019 r. W związku z likwidacją tego ogniwa systemu oświaty jego szczegółowa analiza została pominięta.

Nazwa kategorii	Charakterystyka	Wartość
	2019	3490
	zmiana 2009=100%	**31,74%**
Etaty nauczycielskie	2009	153,45
	2019	260,55
	zmiana 2009=100%	**69,79%**

Źródło: GUS - Bank Danych Lokalnych

Organem prowadzącym dla większości szkół podstawowych w gminie Wyszków w latach 2009-2019 był samorząd gminny (tabela poniżej); choć od 2012 r. na terenie gminy funkcjonowały również placówki prowadzone przez inne podmioty. W 2019 r. samorząd gminny był organem prowadzącym dla 71,42% jednostek; szkoły podstawowe prowadzone przez inne organizacje stanowiły 28,57% wszystkich placówek.

Zmiany liczby szkół w latach 2009-2019 z uwagi na podmiot prowadzący oraz wykaz placówek publicznych prowadzonych przez inne podmioty niż gmina Wyszków i niepublicznych wskazują poniższe tabele.

Tabela 15: Szkoły podstawowe gminy Wyszków w latach 2009-2019 według gestora

Lata	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Szkoły podstawowe prowadzone przez jednostki samorządu gminnego	13	13	11	9	9	9	9	9	10	10	10
Szkoły podstawowe prowadzone przez organizacje społeczne i stowarzyszenia	0	0	0	2	2	3	3	3	3	3	3
Szkoły podstawowe prowadzone przez pozostałe organizacje	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1
Szkoły podstawowe razem	13	13	11	11	11	12	13	13	14	14	14

Źródło: GUS - Bank Danych Lokalnych

Tabela 16: Szkoły prowadzone przez inne jednostki niż gmina Wyszków

Nazwa placówki	Typ placówki
Szkoła Podstawowa w Łosinnie	Szkoła publiczna (dotowana przez JST)
Szkoła Podstawowa w Olszance	Szkoła publiczna (dotowana przez JST)
I Językowa Szkoła Podstawowa Language	Szkoła niepubliczna o uprawnieniach szkoły publicznej
Polsko-Angielska Szkoła Podstawowa Akademia Ucznia w Wyszkowie	Szkoła niepubliczna o uprawnieniach szkoły publicznej

Źródło: GUS - Bank Danych Lokalnych

Zlokalizowanie szkół podstawowych we wszystkich większych miejscowościach gminy Wyszków, ich niezmienna liczba oraz coraz niższa i nieprzekraczająca wymogów ustawowych liczba uczniów przypadających na 1 oddział, przy niezmieniającej się liczbie osób w wieku 7-14 lat w populacji Wyszkowa (w okresie 2009-2019 liczba osób w ww. wieku wzrosła o 2 osoby) potwierdza **dobrą dostępność do edukacji wczesnoszkolnej.**

Jednocześnie prognozowana liczba mieszkańców gminy w wieku 0-14 lat (nieznacznie zmniejszająca się do końca 2030 r. w porównaniu z rokiem 2020 r.), przy spadającym współczynniku skolaryzacji (poniżej 100%) pozwala na stwierdzenie, **że dostępność edukacji wczesnoszkolnej na terenie Gminy w najbliższym czasie nie ulegnie pogorszeniu.**

Przywołany wyżej współczynnika skolaryzacji brutto i netto jest miarą aktywności edukacyjnej mieszkańców i wskazuje na **powszechność kształcenia**. W 2019 r. współczynnik skolaryzacji brutto wyniósł w gminie Wyszków 98,92% i był wyższy o 3,79 pkt. proc. od współczynnika skolaryzacji brutto wyznaczonego dla Polski (95,13%), o 0,72 pkt. proc. od średniej wojewódzkiej (98,20%) i o 1,85 pkt. proc. od średniej w powiecie wyszkowskim (gdzie wynosił 97,07%).
Jednocześnie wartość wskaźnika skolaryzacji brutto dla Wyszkowa była najniższa w 2019 r. w grupie porównawczej (najwyższy wskaźnik w tym zakresie w 2019 r. odnotował Śrem – 104,86%).

Wykres 11: Współczynnik skolaryzacji brutto w latach 2009-2019 dla szkół podstawowych w gminie Wyszków i gminach grupy porównawczej

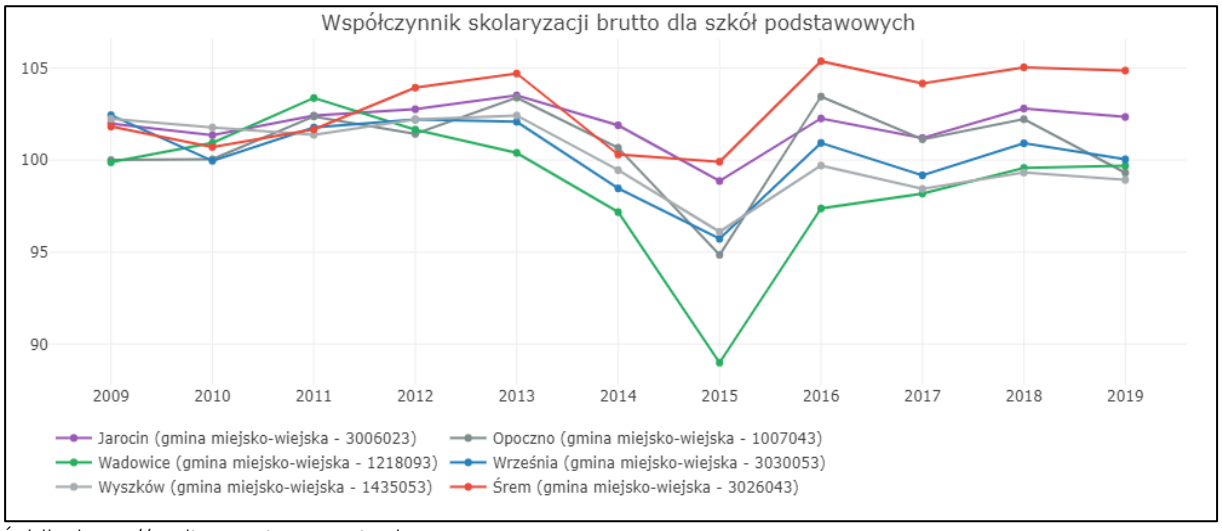

Źródło: https://analizy.monitorrozwoju.pl

Na przestrzeni lat 2009-2019 wartość współczynnika skolaryzacji brutto w Wyszkowie spadła z poziomu 102,24% do 98,92% (o 3,25 %) – najmocniej w grupie porównawczej. Oznacza to, że liczba mieszkańców innych gmin, korzystających z usług edukacyjnych w gminie Wyszków maleje oraz, że część mieszkańców gminy Wyszków korzysta z usług edukacyjnych w innych gminach (na co wskazują wyniki badań mieszkańców).

91,83% mieszkańców Wyszkowa posiadających dzieci w wieku szkolnym potwierdziło, że ich dzieci uczęszczają do szkół podstawowych publicznych (91,66%) i niepublicznych (4,17%) na **terenie Gminy.**

4,17% rodziców posyła swoje dzieci do szkół podstawowych zlokalizowanych na terenie innych gmin.

Zmiany wartości współczynnika skolaryzacji netto i brutto w latach 2010-2019 prezentuje poniższa tabela.

Tabela 17: Współczynnik skolaryzacji netto i brutto w szkołach podstawowych w gminie Wyszków w latach 2009-2019

Nazwa wskaźnika	Lata										
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Współczynnik skolaryzacji netto	100,57	99,57	98,11	98,98	98,08	98,58	95,63	97,30	97,70	98,39	98,06
Współczynnik	102,24	101,77	101,37	102,21	102,42	99,45	96,10	99,70	98,43	99,32	98,92

Nazwa wskaźnika	Lata										
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
skolaryzacji brutto											

Źródło: GUS - Bank Danych Lokalnych

Dotychczasowy trend spadkowy wysokości współczynnika skolaryzacji brutto w powiązaniu z prognozowanym spadkiem liczby mieszkańców gminy Wyszków w wieku 0-14 lat (o 10,42%) czyni **wysoce prawdopodobnym** (przy zachowaniu dotychczasowego stanu infrastruktury szkolnej i zatrudnienia nauczycieli) wzrost **kosztów funkcjonowania placówek, nierekompensowanych subwencją oświatową.**

Prawdopodobieństwo to jest tym bardziej uzasadnione, iż od 2009 r. różnica między wydatkami ogółem na oświatę i wychowanie oraz wysokością subwencji oświatowej, przekazywanej z budżetu Państwa na finansowanie zadań oświatowych wzrasta (wykres poniżej). Różnicy tej nie równoważą dochody w dziale oświata i wychowanie uzyskiwane przez Gminę.

Wykres 12: Dochody i wydatki w dziale oświata i wychowanie; subwencja oświatowa w gminie Wyszków w latach 2009-2019

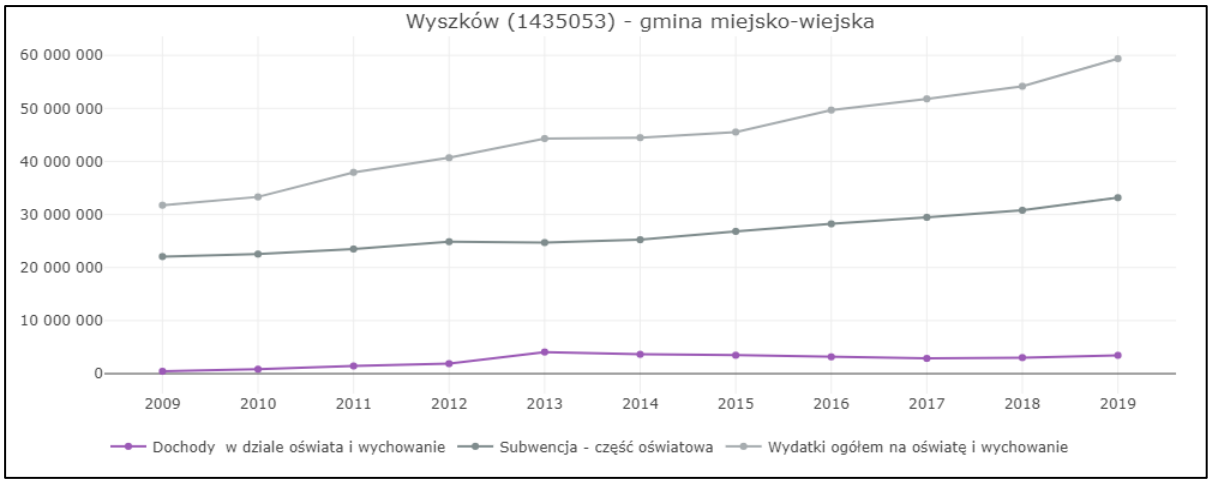

Źródło: https://analizy.monitorrozwoju.pl

Mimo ponoszenia znacznych kosztów przez samorząd na edukację **jakość nauczania nie jest zadawalająca.**
Wyniki egzaminów ośmioklasisty z matematyki, języka polskiego i języka angielskiego (najczęściej wybieranego języka obcego), osiągane przez uczniów ostatnich klas szkół podstawowych w gminie Wyszków są wprawdzie wyższe niż wyniki egzaminów osiągane przez uczniów w powiecie wyszkowskim, jednakże zdecydowanie niższe niż wyniki osiągane przez uczniów w województwie mazowieckim
i w kraju, a także części gmin porównawczych (wykresy poniżej).

Jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy może być wyższy niż przeciętny wskaźnik liczby uczniów przypadających na 1 etat nauczycielski (w 2019 r. wynosił w Wyszkowie 13; zaś w kraju - 11 uczniów na 1 etat nauczyciela); który wiąże się z niższymi możliwościami zindywidualizowania nauczania.

Wykres 13: Wyniki egzaminu ośmioklasisty w latach 2019 i 2020 – język polski

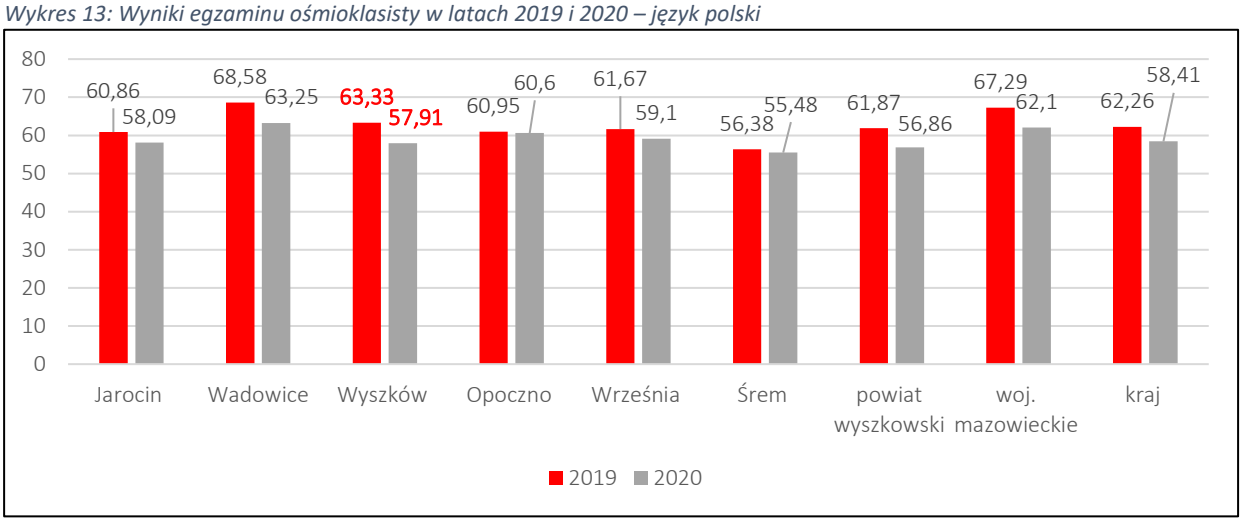

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych OKE

Wykres 14: Wyniki egzaminu ośmioklasisty w latach 2019 i 2020 – matematyka

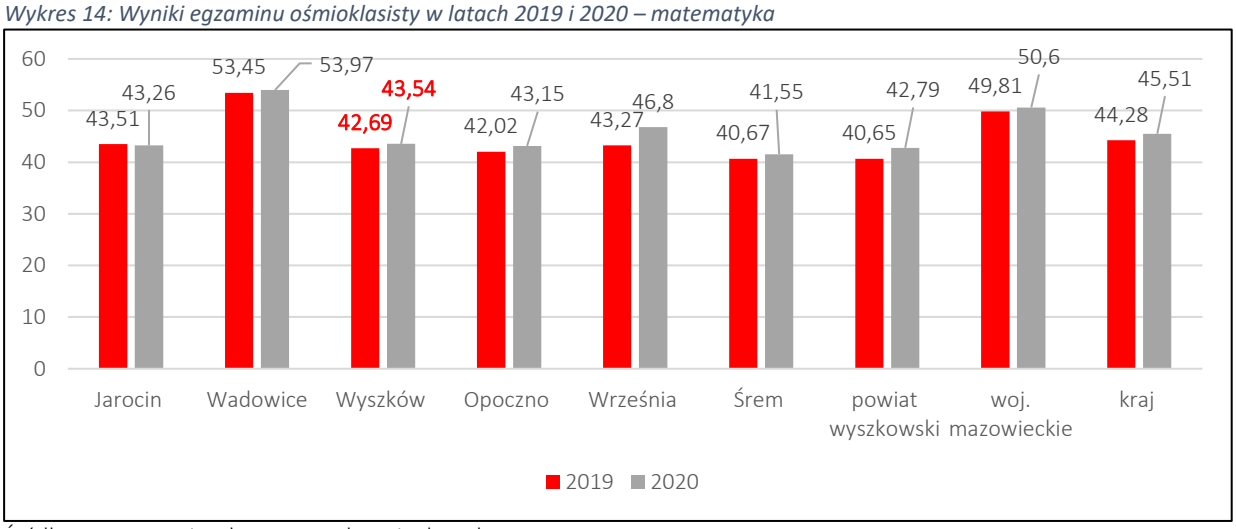

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych OKE

Wykres 15: Wyniki egzaminu ośmioklasisty w latach 2019 i 2020 – język angielski

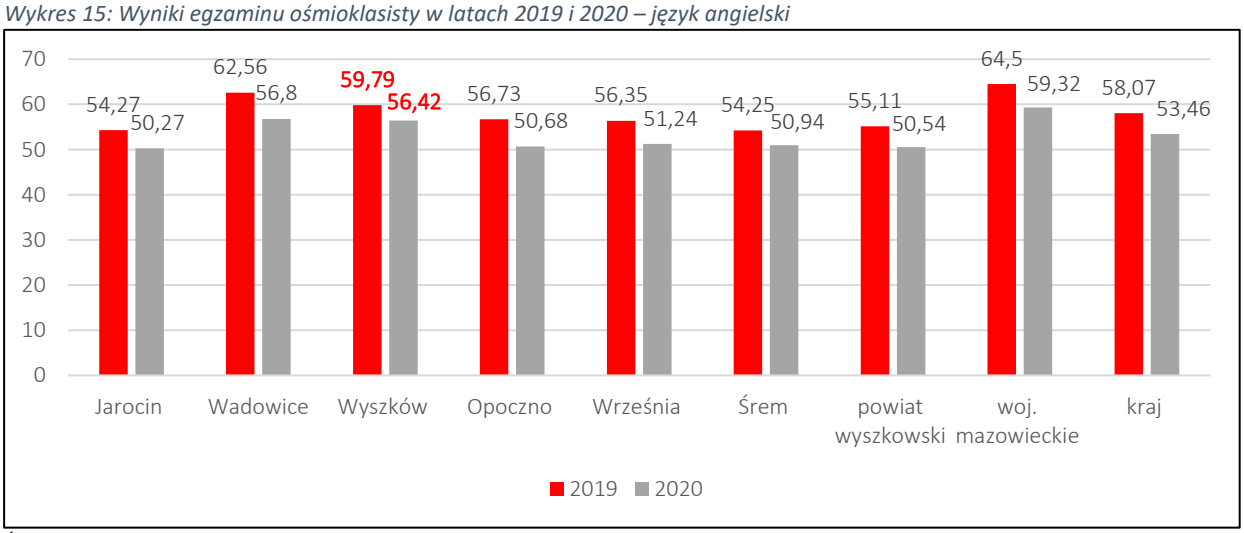

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych OKE

Mimo niższych niż w regionie wyników egzaminów ośmioklasisty Wyszkowianie **wysoko oceniają jakość nauczania w szkołach podstawowych.**

Na pytanie *„Jak oceniają Państwo jakość nauczania w naszej gminie w szkołach podstawowych*?" **53%** respondentów, których domownikiem było dziecko w wieku szkolnym odpowiedziało, że **dobrze**. Przeciwnego zdania (odpowiedź „źle" było jedynie 17% badanych.

Przeciwnie została oceniona **oferta zajęć pozalekcyjnych** dla dzieci i młodzieży. Tylko 21% respondentów oceniło ją jako dobrą, 42% badanych jako złą.

Jakość wyposażenia szkół dla 37% badanych była wystarczająca, dla 42% badanych – dobra. Tylko 20% ankietowanych oceniło jakość wyposażenia szkół jako złą.

2.3. Podsumowanie

Analiza danych pozwoliła na określenie słabych i mocnych stron Gminy w obszarze „Edukacja i wychowanie" oraz identyfikację wyzwań rozwojowych.

2.3.1. Słabe i mocne strony

Słabe i mocne strony Wyszkowa w obszarze „Edukacja i wychowanie" prezentuje schemat poniżej.

Rysunek 3: Mocne i słabe strony – obszar: „Edukacja i wychowanie"

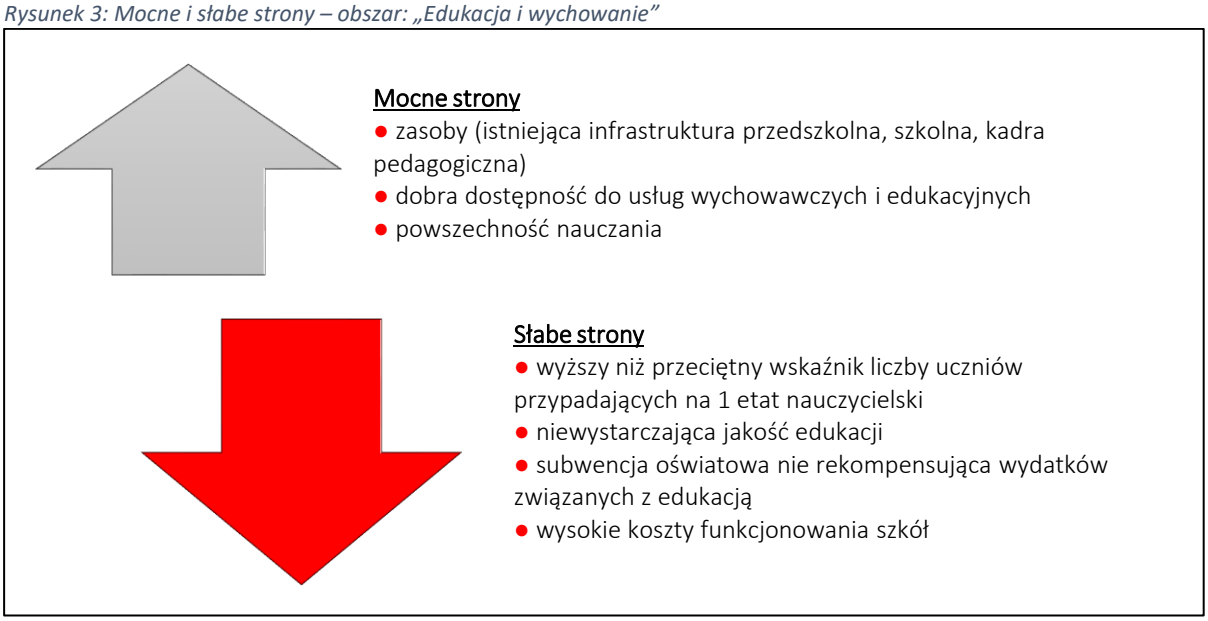

Źródło: Opracowanie własne

2.3.2. Wyzwania rozwojowe

Wyzwania rozwojowe określone na podstawie słabych i mocnych stron Wyszkowa w obszarze „Edukacja i wychowanie" prezentuje schemat poniżej.

Rysunek 4: Wyzwania rozwojowe – obszar: „Edukacja i wychowanie”

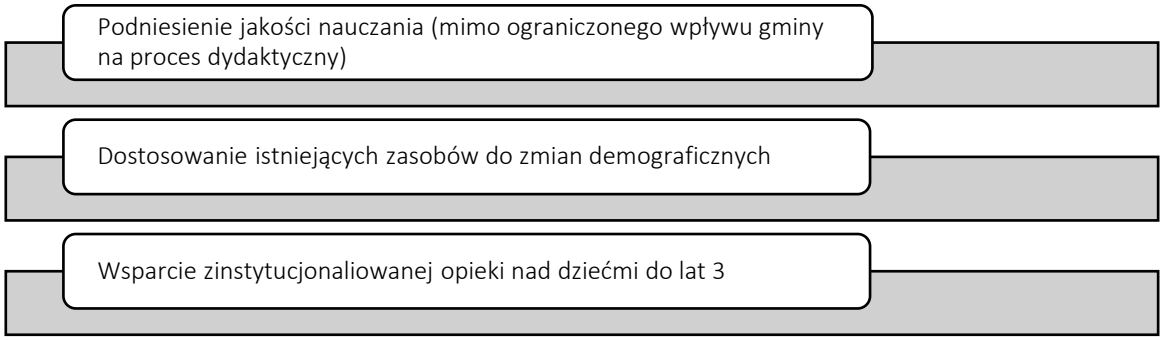

Źródło: Opracowanie własne

3. CZAS WOLNY

Różnorodność, dostępność i jakość usług – również związanych ze spędzaniem czasu wolnego - oraz infrastruktury wypoczynkowo-rekreacyjnej ma kluczowe znaczenie dla warunków życia mieszkańców, wpływając na atrakcyjność obszaru oraz zatrzymanie dotychczasowych (szczególnie młodych) i pozyskanie nowych mieszkańców.
Atrakcyjna i odpowiadająca potrzebom mieszkańców oferta usług spędzania czasu wolnego może być jednym z istotnych czynników w procesie podejmowania decyzji osiedleńczych.

Mieszkańcy Wyszkowa **negatywnie oceniają dostępność różnych form spędzania czasu wolnego** dla dzieci i młodzieży. 85% badanych uważa, że dostępność ta jest zła (58%) lub średnia (27%).

Podobna ocena dotyczy **dostępności miejsc spędzania czasu wolnego dla dorosłych**

3.1. Wypoczynek, sport i rekreacja

Wypoczynek i rekreacja w Wyszkowie opiera się przede wszystkim na ofercie **Wyszkowskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji** (organizatora imprez sportowych, rekreacyjnych, turystycznych: pieszych, kajakowych, rowerowych) oraz ofercie sportowo-rekreacyjnej **8 działających na terenie Wyszkowa klubów sportowych**.

W ocenach Wyszkowian korzystnie wypada oferta sportowa Gminy – mieszkańcy ocenili wysoko **możliwość udziału w imprezach sportowych jako widz i czynnego uprawiania sportu.**

Liczba klubów sportowych w badanym okresie: 2012-2018[10] spadła (o 52,94%); podobnie jak liczba członków klubów sportowych (o 27%), jak i osób w nich ćwiczących (o 26,45%).
Zmniejszająca się liczba osób ćwiczących w klubach sportowych jest efektem malejącej liczby mieszkańców Wyszkowa w wieku 15-19 lat, ale może być również spowodowana **niskim poziomem integracji społecznej** Wyszkowian (kluby sportowe są m.in. miejscem nawiązywania relacji społecznych).

Tabela 18: Kluby sportowe, prowadzący zajęcia i ćwiczący w klubach sportowych w gminie Wyszków w latach 2010-2018

wskaźnika	Jednostka miary	Lata				
		2010	2012	2014	2016	2018
Kluby sportowe	szt.	17	7	7	6	8
Członkowie klubów sportowych	osoba	1 096	365	517	530	800
Ćwiczący ogółem	osoba	1 072	465	714	515	806
Ćwiczący do lat 18 ogółem	osoba	892	411	691	237	719
Trenerzy	osoba	13	10	16	13	27

[10] Zakres czasowy analizy zdeterminowany jest dostępnością danych statystycznych w BDL.

wskaźnika	Jednostka miary	Lata				
		2010	2012	2014	2016	2018
Instruktorzy sportowi	osoba	24	20	18	6	12
Inne osoby prowadzące zajęcia sportowe	osoba	13	5	4	3	3

Źródło: GUS - Bank Danych Lokalnych

Odsetek ćwiczących na 1 tys. ludności w Wyszkowie w 2018 r. (20,30) był **znacznie niższy niż średnia w grupie porównawczej** (33,29) – wykres poniżej; ponadto zmiany wskaźnika w badanym okresie (2010-2018) wykazywały **najwyższą dynamikę ujemną** w grupie porównawczej. Oznaczać to może **zmniejszający się** – najszybciej w grupie porównawczej – **poziom integracji mieszkańców Wyszkowa.**

Wykres 16: Liczba członków klubów sportowych na 1000 mieszkańców

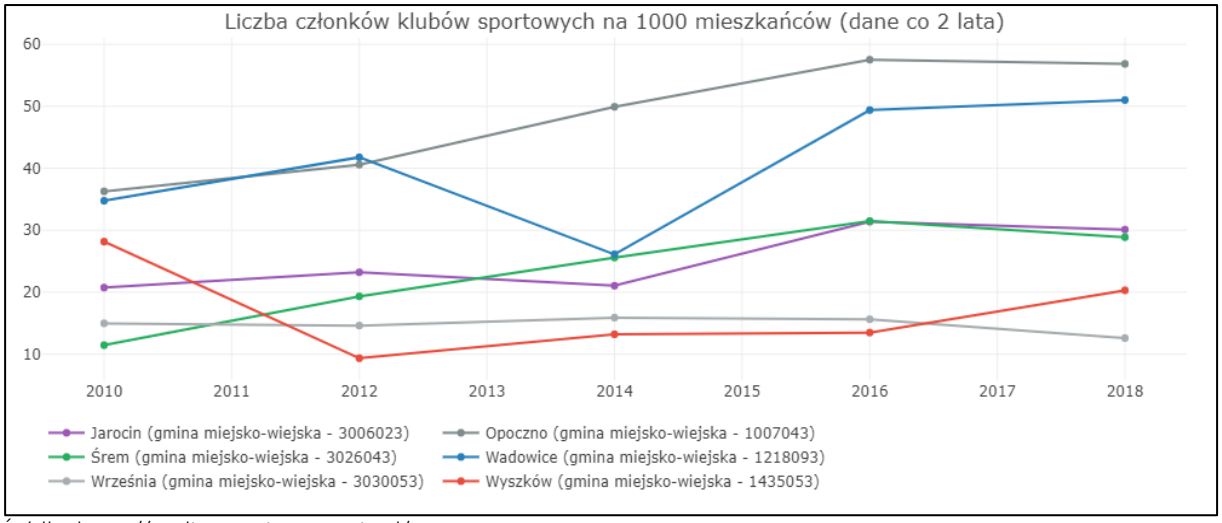

Źródło: https://analizy.monitorrozwoju.pl/

Działalność sportowo-rekreacyjna w Wyszkowie opiera się o **infrastrukturę sportową i wypoczynkowo-rekreacyjną**, zarządzaną głównie przez **Wyszkowski Ośrodek Sportu i Rekreacji**.
Dominującą rolę w infrastrukturze sportowej Wyszkowa odgrywały **mniejsze obiekty ukierunkowane raczej na wspieranie aktywności fizycznej lokalnej społeczności niż na organizację poważniejszych imprez sportowych**.
W latach 2014-2018 r. liczba dostępnych obiektów sportowych wzrosła z 5 do 12 obiektów.

Tabela 19. Infrastruktura sportowa na terenie Wyszkowa

Obiekty sportowe	Lata	
	2014	2018
Ogółem	5	12
Stadiony	1	2
Boiska, boiska piłkarskie	1	3
Hale sportowe o wymiarach od 36x19 m	1	1
Korty tenisowe	1	1
Pływalnie kryte	1	1
Inne obiekty, siłownie zewnętrzne	0	5

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych - GUS

Oprócz ww. infrastruktury sportowej w Wyszkowie funkcjonuje **mała infrastruktura sportowo-rekreacyjna, w tym place zabaw dla dzieci,** zarówno w wieku przedszkolnym, jak i szkolnym.

Dostępność placów zabaw została oceniona przez Wyszkowian jako niewystarczająca (średnia lub zła).

Uznało tak 75% respondentów mających jako domowników dzieci w wieku szkolnym oraz 82% badanych mających jako domowników dzieci w wieku przedszkolnym

Infrastrukturą służącą wypoczynkowi są również ścieżki rowerowe. W 2019 r. przez teren gminy przebiegało 38,8 km dróg rowerowych. Długość ścieżek rowerowych w Wyszkowie wzrosła od 2009 r. o 153,59%.

Nasycenie terenu gminy **ścieżkami rowerowymi jest wysokie**. Wskaźnik długości ścieżek rowerowych na 10 tys. powierzchni gminy dla Wyszkowa w 2019 r. wyniósł 2.349 km; najwięcej w grupie porównawczej. Najwyższa w grupie porównawczej dynamika wzrostu wskaźnika długości ścieżek rowerowych, jak również opisany wyżej wzrost liczby obiektów sportowych świadczy o podejmowaniu przez gminę działań w zakresie rozwoju przemysłu czasu wolnego, a tym samym – chęci wspierania integracji społecznej mieszkańców.

Istniejące w Wyszkowie trasy/ścieżki rowerowe **nie są jednak powiązane w system tras rowerowych ze ścieżkami położonymi na terenie gmin ościennych**, co **ogranicza możliwości ich pełnego wykorzystania** przez mieszkańców i przyjezdnych w celach rekreacyjnych.

Oprócz infrastruktury sportowej i wypoczynkowo-rekreacyjnej gmina oferuje również mieszkańcom i przyjezdnym tereny zielone, w tym lasy i tereny położone wzdłuż rzeki Bug. **Tereny wzdłuż rzeki Bug są jednak niezagospodarowane i nieurządzone**, brak jest na nich małej infrastruktury wypoczynkowo-rekreacyjnej.

Ponadto niewystarczająca jest powierzchnia terenów rekreacji i wypoczynku na terenach zurbanizowanych (wynosi 0,17% powierzchni gminy), **podobnie jak i udział terenów zielonych** (parków, zieleńców) **w powierzchni gminy** (wynoszący 0,2% powierzchni gminy). Gmina nie dysponuje wystarczającą ilością parków ogólnomiejskich i osiedlowych, pasm zieleni spacerowej, skwerów, zielonych placów zabaw.

Mieszkańcy Wyszkowa **negatywnie** oceniają **dostęp do miejsc rekreacji – wypoczynku na łonie natury** w okolicy bliskiej miejscu zamieszkania badanych, **pozytywnie zaś -dostępność tras rowerowych.**

Brak odpowiedniej infrastruktury wypoczynkowo-rekreacyjnej (w tym małej) skutkuje nie tylko ograniczeniem możliwości spędzania czasu wolnego, ale wpływa też negatywnie na **poziom integracji społecznej Wyszkowian**.

3.2. Działalność kulturalna

Na terenie Wyszkowa nie funkcjonują instytucje tzw. kultury wysokiej oraz instytucje muzealne. Mieszkańcy gminy korzystają z oferty tego typu placówek w oddalonej o 65 km Warszawie, w której znajdują się filharmonia, opera, sale koncertowe, teatry, kina, liczne instytucje muzealne i kulturalne.

Działalność kulturalna w Wyszkowie realizowana jest poprzez ofertę **Wyszkowskiego Ośrodka Kultury „Hutnik" -** jedynego ośrodka kulturalno-oświatowego na terenie gminy.

Wyszkowski Ośrodek Kultury „Hutnik" oferuje mieszkańcom gminy (dzieciom, młodzieży, dorosłym, seniorom) **zajęcia tematyczne: plastyczne, graficzne, teatralne, muzyczne, kulturalno-edukacyjne**. Przy Wyszkowskim Ośrodku Kultury Hutnik działają: Uniwersytet Trzeciego Wieku, Młodzieżowy Teatr Profilaktyki „Farsa", Zespół Pieśni i Tańca „Oberek".
Działalność kulturalna prowadzona jest w budynku WOK „Hutnik" (w którym zlokalizowane jest również kino) oraz świetlicy wiejskiej – Leszczydół Działki, w której odbywają się różnego rodzaju wydarzenia oraz spotkania tematyczne.

W okresie 2011-2019 spadła liczba kół, klubów i sekcji (o 58,33%) działających przy Wyszkowskim Domu Kultury „Hutnik", jak również liczba uczestników zajęć (o 23,10%; choć wartość wskaźników wahała się w badanym okresie). Spadek liczby osób zainteresowanych ofertą WOK „Hutnik" może **świadczyć**
o pogarszającym się poziomie integracji mieszkańców gminy.

Tabela 20: Liczba kół, klubów i sekcji oraz liczba członków korzystających z oferty Wyszkowskiego Ośrodka Kultury Hutnik w latach 2011-2019

Koła/kluby/sekcje	J.m.	Lata								
		2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ogółem	szt.	24	9	8	8	8	8	8	8	10
	osoba	641	399	349	492	609	641	590	598	491
Plastyczne/techniczne	szt.	-	-	-	-	3	3	3	3	3
	osoba	-	-	-	199	202	158	165	151	125
Taneczne	szt.	-	2	1	2	2	2	2	2	2
	osoba	-	192	200	232	200	220	210	215	160
Muzyczne	szt.	-	-	-	-	1	1	1	1	1
	osoba	-	-	-	-	112	115	118	110	67
Plastyczne	szt.	2	2	3	2	-	-	-	-	-
	osoba	110	111	124	125	-	-	-	-	-
Teatralne	szt.	-	0	1	1	1	1	1	1	1
	osoba	-	0	12	15	24	26	28	30	24
Turystyczne, sportowo rekreacyjne	szt.	2	2	0	0	0	0	0	0	0
	osoba	60	58	0	0	0	0	0	0	0
Uniwersytet Trzeciego Wieku	szt.	-	-	-	-	1	1	1	1	1
	osoba	-	-	-	-	74	78	76	78	72
Seniora	szt.	2	2	2	2	-	-	-	-	-
	osoba	36	26	3	36	-	-	-	-	-
Dyskusyjne kluby filmowe	szt.	1	1	1	1	0	0	0	0	1
	osoba	10	12	10	10	0	0	0	0	12
Inne	szt.	-	-	-	-	0	0	0	0	1
	osoba	-	-	-	-	0	0	0	0	5

Źródło: Bank Danych Lokalnych - GUS

Mimo spadku zainteresowania ofertą Wyszkowskiego Domu Kultury „Hutnik" poziom integracji mieszkańców mierzony współczynnikiem uczestnictwa w zajęciach na 10 tys. mieszkańców jest wyższy niż w gminach porównawczych. Średnia – w porównaniu do gmin konkurencyjnych – pozostaje natomiast dynamika zmian tego wskaźnika w latach 2009-2019, co oznacza to, że **negatywna zmiana w tym zakresie dokonuje się wolniej niż w większości gmin porównawczych.**

Wykres 17: Uczestnicy zajęć centrów, domów i ośrodków kultury na 10 tys. mieszkańców

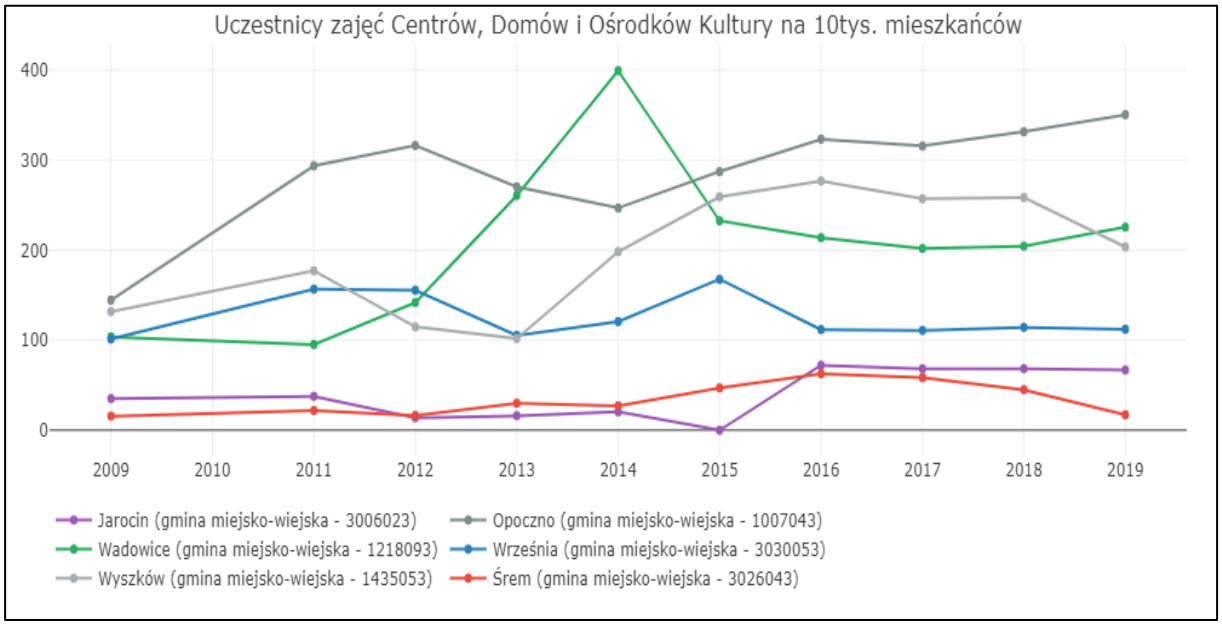

Źródło: https://analizy.monitorrozwoju.pl/

Oprócz stałej oferty zajęć kulturalno-rekreacyjnych WOK „Hutnik" organizuje lub jest współorganizatorem **wydarzeń i imprez kulturalnych**.

W okresie 2011-2019 spadła liczba imprez kulturalnych organizowanych przez ośrodek kultury oraz osób biorących w nich udział. Podobnie jak w przypadku spadku liczby uczestników zajęć spadek liczby uczestników imprez może świadczyć o **obniżającym się poziomie integracji mieszkańców**.

Tabela 21: Liczba imprez organizowanych przez ośrodek kulturalny i ich uczestników w latach 2011-2019

Wskaźnik	J.m.	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Imprezy	szt.	357	275	360	381	325	332	356	335	243
Uczestnicy	osoba	120 713	114 120	141 739	168 546	112 410	106 657	111 708	113 976	79 820

Źródło: Bank Danych Lokalnych - GUS

Ważną rolę w propagowaniu kultury i integracji społecznej pełni **Gminno-Miejska Biblioteka Publiczna im. C. Norwida oraz jej 4 filie:** w Leszczydole-Nowiny, Leszczydole Starym, Rybienku Leśnym i Rybnie. Wszystkie gminne placówki biblioteczne posiadają dostęp do Internetu szerokopasmowego i umożliwiają użytkownikom korzystanie z Internetu bezprzewodowego. Biblioteka gminna i filie dysonowały w 2019 r. 23 komputerami dostępnymi dla użytkowników. W bibliotece gminnej zgromadzonych w 2019 r. było blisko 122 tys. woluminów.

Zasobność biblioteki gminno-miejskiej Wyszkowa, wyrażona liczbą woluminów w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców (3.072,1) **była skromniejsza** niż średnio w województwie mazowieckim (3.257,4.), a także w kraju (3.309,8). Mniej korzystnie kształtował się też wskaźnik ludności przypadającej na 1 placówkę

biblioteczną, który w 2019 r. w Wyszkowie wynosił 7.927 i był wyższy[11] zarówno od wyznaczonego dla województwa (5.160), jak i kraju (4.324). Wyższa wartość wskaźnika **oznacza mniejszą niż na obszarach referencyjnych liczbę obiektów, a więc słabszą dostępność do oferty biblioteki**. Niekorzystnie kształtowały się również wypożyczenia księgozbioru na czytelnika w woluminach – 14,6, podczas gdy w regionie – 15,5, a w kraju - 17[12].

Mimo stałego powiększania się stanu księgozbioru, wprowadzania udogodnień (szybki Internet, zbiory audiowizualne) **liczba osób korzystających z biblioteki spada** (w latach 2011-2019), **podobnie jak i liczba wypożyczanych książek.**

Tabela 22: Księgozbiór i czytelnictwo w gminie Wyszków w latach 2011-2019

Nazwa wskaźnika	Lata								
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Księgozbiór (woluminy)	135 452	132 721	132 591	132 395	133 613	134 114	134 401	123 414	122 620
Czytelnicy w ciągu roku (osoby)	6 316	6 061	6 430	6 298	6 097	5 959	5 775	5 825	5 508
Wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz (woluminy)	121 365	122 153	134 546	130 744	121 027	119 670	114 487	110 377	108 403

Źródło: GUS - Bank Danych Lokalnych

Dalsze funkcjonowanie placówek kultury w gminie (ośrodek kultury, biblioteka gminna) będzie zależeć **od jeszcze lepszego dopasowania ich oferty kulturalnej do potrzeb mieszkańców** w taki sposób, by placówki te stały się one nowoczesnym miejscem integracji Wyszkowian.

Działalność instytucji kultury (ich aktywność oraz ofertę) mieszkańcy Wyszkowa ocenili **bardzo pozytywnie.**

Pozytywną ocenę zdobyły również **możliwość udziału jako widz/słuchacz w życiu kulturalnym** Wyszkowa i **podejmowania działań artystycznych**.

3.3. Podsumowanie

Analiza danych pozwoliła na określenie słabych i mocnych stron Gminy w obszarze „Czas wolny" oraz identyfikację wyzwań rozwojowych.

3.3.1. Słabe i mocne strony

Słabe i mocne strony Wyszkowa w obszarze „Czas wolny" prezentuje schemat poniżej.

[11] Wskaźnik na charakter desytmulanty; im wyższa wartość wskaźnika tym niższa dostępność do placówek bibliotecznych.

[12] Może mieć to związek ze stosunkowo niskim poziomem wykształcenia mieszkańców gminy Wyszków

Rysunek 5: Mocne i słabe strony – obszar: „Czas wolny”

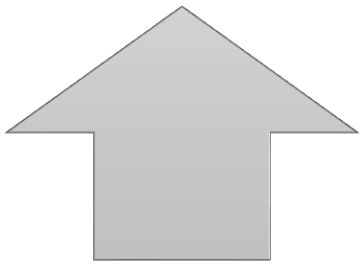

Mocne strony

- Istniejąca infrastruktura sportowo-rekreacyjna, w tym obiekty sportowe i ścieżki rowerowe
- Istniejąca infrastruktura kulturalna (sale widowiskowe, sala kinowa, świetlica wiejska, biblioteka i jej filie)
- Tereny zielone (lasy, dolina Bugu)
- Oferta kulturalna i sportowa

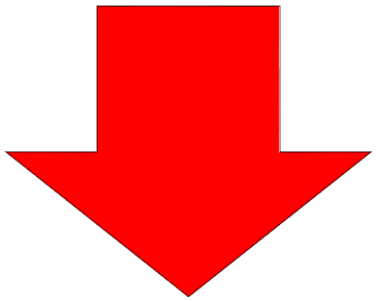

Słabe strony

- Zmniejszające się zainteresowanie ofertą kulturalną i sportową gminy
- Niska dostępność do różnych form spędzania czasu wolnego dla dzieci i osób dorosłych
- Niska dostępność do miejsc rekreacji i małej infrastruktury sportowo-rekreacyjnej
- Niezagospodarowane tereny zielone poza miastem
- Niewystarczajaca powierzchnia terenów zielonych (parków, zieleńców) na obszarach zubranizowanych

Źródło: Opracowanie własne

3.3.2. Wyzwania rozwojowe

Wyzwania rozwojowe określone na podstawie słabych i mocnych stron Wyszkowa w obszarze „Czas wolny” prezentuje schemat poniżej.

Rysunek 6: Wyzwania rozwojowe – obszar: „Czas wolny”

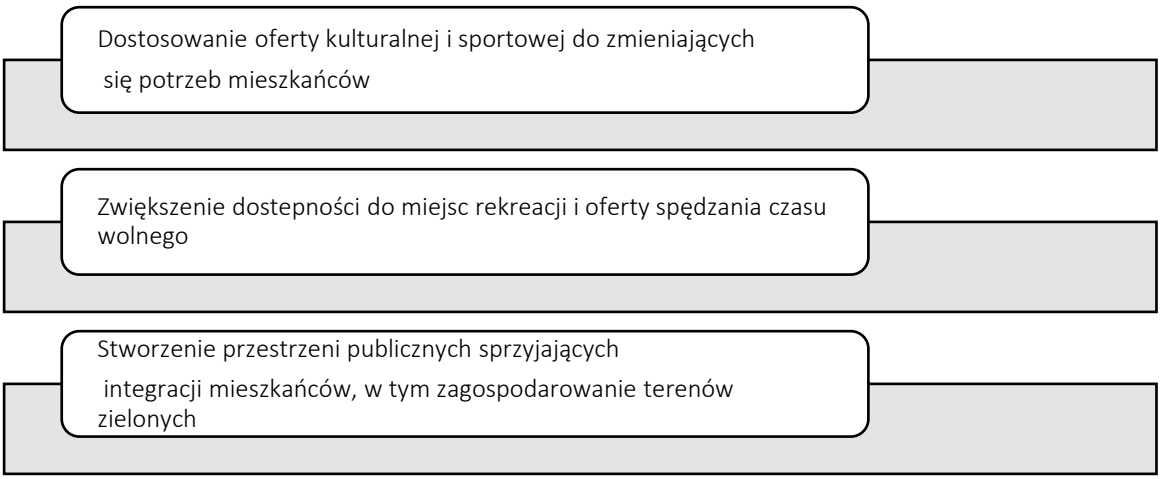

Źródło: Opracowanie własne

4. AKTYWNOŚĆ I INTEGRACJA SPOŁECZNA MIESZKAŃCÓW

Poziom aktywności społecznej mieszkańców jest jednym z elementów składowych kapitału społecznego gminy. Aktywność społeczna przejawia się w udziałem mieszkańców w życiu społeczno-kulturalnym[13],
a także działalnością w organizacjach społecznych czy grupach nieformalnych. Ilość funkcjonujących na terenie gminy organizacji społecznych oraz ich aktywność jest jednym z wyznaczników poziomu aktywności jej mieszkańców.
Integracja społeczna to zespolenie i zharmonizowanie elementów **zbiorowości społecznej**, rozumiane jako intensywność i częstotliwość kontaktów między członkami tej zbiorowości. Ważnym elementem integracji mieszkańców jest włączanie w życie społeczne i wspieranie osób wykluczonych społecznie.

4.1. Aktywność społeczna mieszkańców

W gminie Wyszków w 2019 r. zarejestrowanych było **102** fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne. Ich liczba wzrosła od 2009 r. o 43 podmioty. W 2019 r. zarejestrowało się o 3 podmioty więcej niż wyrejestrowało. Taki trend (dodatnie saldo NGO) zauważalny jest od 2009 r. (za wyjątkiem 2018 r.).Liczba organizacji społecznych działających na terenie gminy Wyszków **jest niższa niż liczba organizacji funkcjonujących na terenie większości gmin porównawczych**[14]. Niższy pozostaje również wskaźnik liczby organizacji społecznych na 1 tys. mieszkańców (w 2019 r. wynosił on 2,57 na 1 tys. mieszkańców). Świadczy to o **niskim poziomie aktywności społecznej mieszkańców.** Niski poziom aktywności społecznej mieszkańców potwierdza także liczba realnie działających na terenie Wyszków organizacji pozarządowych. W 2020 r. w Gminie na 102 organizacje pozarządowe **aktywnie działało** jedynie kilkanaście organizacji**.**

Pozytywnym trendem jest wzrost liczby organizacji społecznych zarejestrowanych w Wyszkowie. **Dodatnia i wysoka dynamika zmian liczby** funkcjonujących w Wyszkowie **organizacji trzeciego sektora** (wyższa niż w większości gmin porównawczych i wynosząca 67,69%) świadczy **o szybciej postępującym niż w gminach porównawczych wzroście poziomu aktywności społecznej mieszkańców.**

Wykres 18: Organizacje społeczne na 1000 mieszkańców w gminie Wyszków w latach 2009-2019

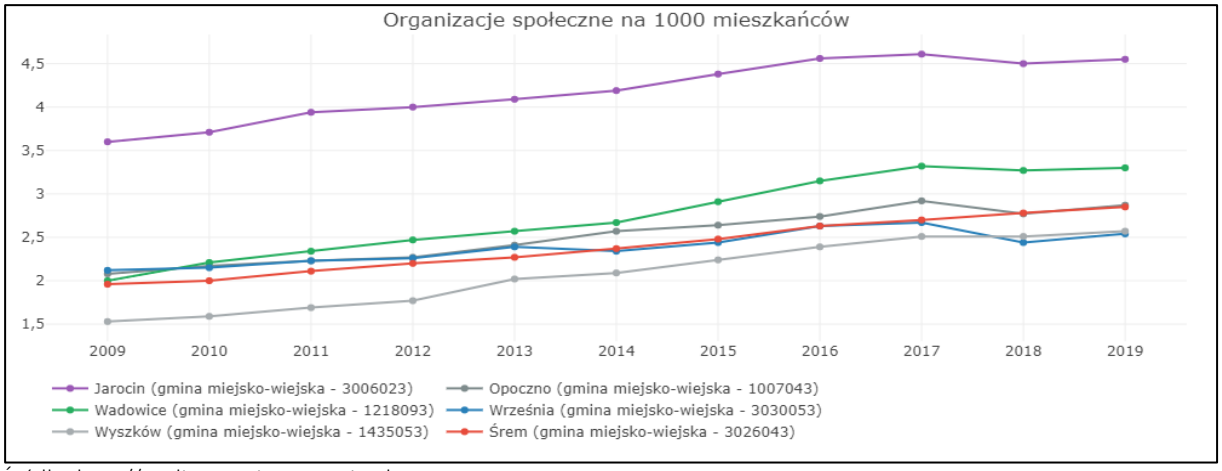

Źródło: http://analizy.monitorrozwoju.pl

[13] Opis w rozdziale 3 opracowania
[14] Za wyjątkiem Opoczna, w którym funkcjonowało w 2019 r. 98 organizacji społecznych, fundacji i stowarzyszeń

Podstawowym zadaniem organizacji pozarządowych jest wspieranie Gminy Wyszków w wykonywaniu przez nią zadań publicznych (w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego, upowszechniania kultury fizycznej i sportu, turystyki i krajoznawstwa, ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego, porządku i bezpieczeństwa publicznego, integracji mieszkańców).

Wsparcie to polegało na podejmowaniu przez organizacje społeczne – z własnej inicjatywy lub po powierzeniu realizacji zadania publicznego przez gminę – działań na rzecz społeczności lokalnej. Działania takie **finansowane były w całości lub w części ze środków gminnych** (w formie dotacji przyznawanych organizacjom społecznym).

Wysokość dotacji udzielanych organizacjom pozarządowym w latach 2015-2020 prezentuje poniższa tabela.

Tabela 23: Wysokość dotacji udzielonej organizacjom społecznym Wyszkowa w latach 2015-2020

Rodzaj zadań dofinansowanych	Kwota w PLN w latach					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Zadania z zakresu wspierania i upowszechniania kultury fizycznej	317 000	363 000	365 590	429 220	404 000	371 000
Zadania z zakresu kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego	95 000	100 000	105 000	115 000	117 000	106 000
Zadania z zakresu ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego	13 000	18 000	20 000	20 000	20 000	30 000
Zadania z zakresu turystyki i krajoznawstwa	5 000	17 000	13 150	9 000	10 000	12 000
Zadania z zakresu prowadzenia uniwersytetu trzeciego wieku	5 000	7 000	8 000	10 000	10 000	x
Zadania z zakresu porządku i bezpieczeństwa publicznego	128 080	130 000	145 000	155 000	173 500	201 000
Zadania w zakresie nauki, szkolnictwa wyższego, edukacji i wychowania	117 810	194 750	x	x	x	x
Zadania w zakresie przeciwdziałania patologiom społecznym	221 549,31	221 549,31	230 000	215 885	x	x
Zadania w zakresie działalności na rzecz osób niepełnosprawnych	x	x	186 100	x	x	x
Razem	**892 439,31**	**961 299,31**	**1 070 840,00**	**954 075,00**	**734 500,00**	**720 000,00**

Źródło: dane własne Gminy Wyszków

Gmina Wyszków przeznacza na dotacje dla organizacji pozarządowych mniej środków niż większość gmin porównawczych (wyjątek stanowi Września). Niższa jest zarówno kwota dotacji dla trzeciego sektora do zadań publicznych w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców, jak i udział dotacji w wydatkach bieżących gminy (wykresy poniżej).

Wykres 19: Kwota dotacji dla NGO w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w latach 2011-2019

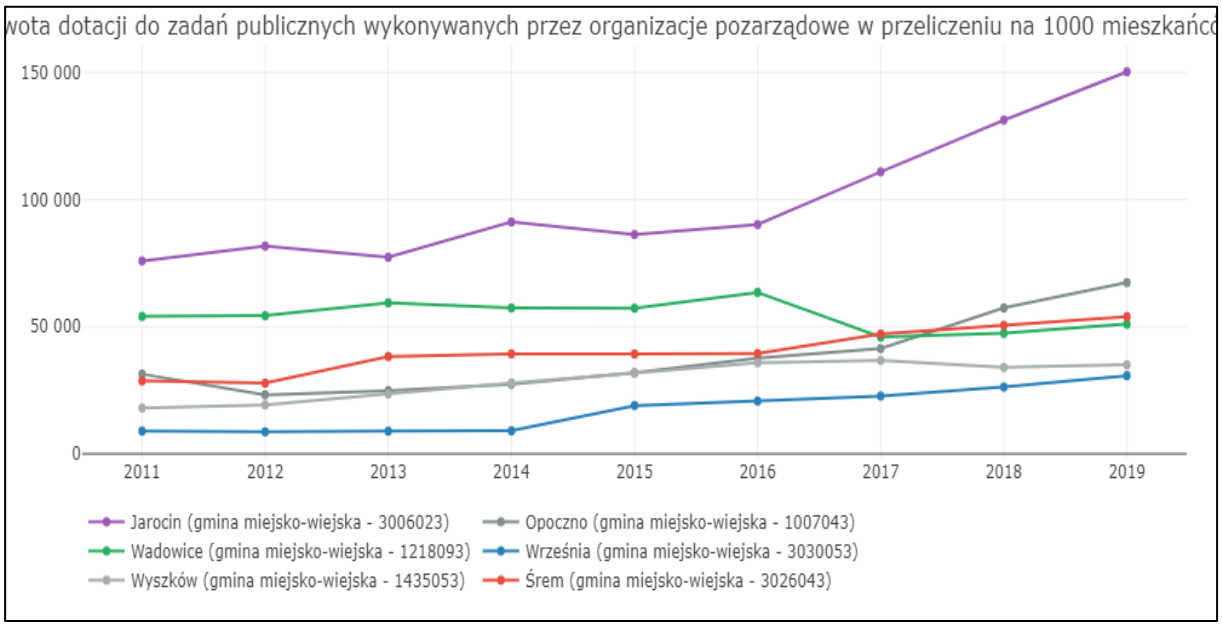

Źródło: http://analizy.monitorrozwoju.pl

Wykres 20: Udział wydatków na dotacje dla NGO w wydatkach bieżących w gminie Wyszków w latach 2009-2019

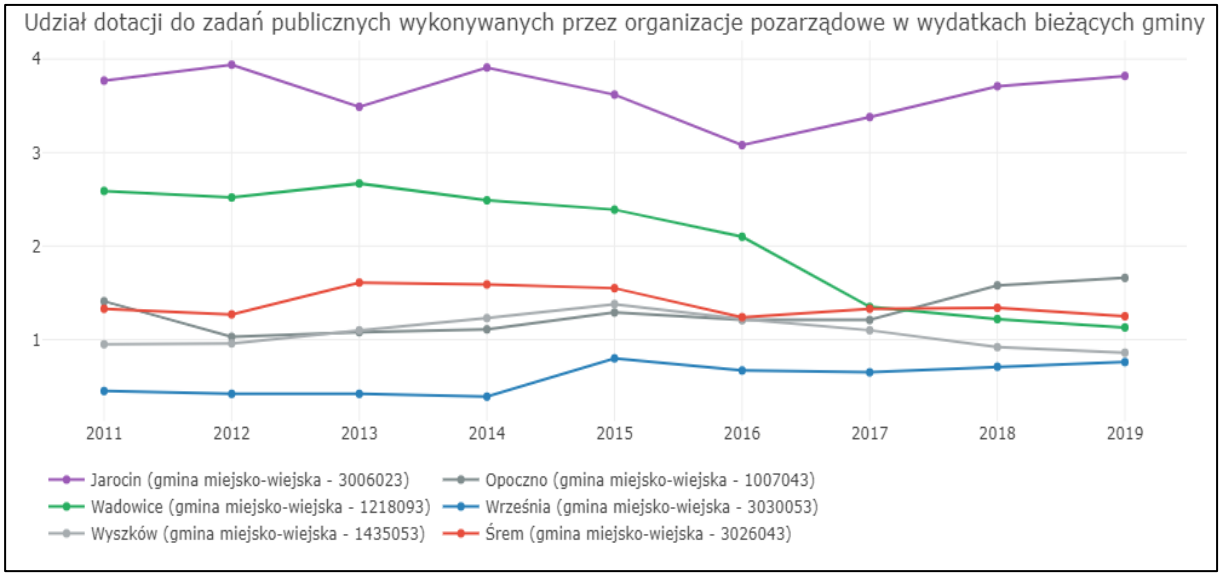

Źródło: http://analizy.monitorrozwoju.pl

Dynamika zmian wartości wskaźników jest niższa niż w grupie porównawczej (gorsza dynamika charakteryzuje tylko Wadowice) – w przypadku kwoty dotacji w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców wynosi ona w Wyszkowie 94,2% (w najlepszym ośrodku – Wrześni: 245,54%); zaś w przypadku udziału dotacji w wydatkach bieżących gminy -9,47% (we Wrześni - +68,89%).
Oznacza to, że **korzystne zmiany w zakresie wsparcia działalności organizacji pozarządowych** postępują **wolniej w Wyszkowie niż w grupie porównawczej.**

Mieszkańcy Wyszkowa uważają, **że mają zapewnioną możliwość uczestnictwa w różnego typu działaniach społecznych.**

Oprócz wsparcia finansowego Gmina zapewniała organizacjom społecznym **wsparcie pozafinansowe**. Wszystkie zainteresowane organizacje otrzymywały: merytoryczne wsparcie przy opracowaniu wniosków o dofinansowanie ze środków zewnętrznych, doradztwo w sprawie prawidłowego przeprowadzenia zadania oraz jego rozliczenia.
Funkcjonujące na terenie gminy Wyszków organizacje społeczne prowadziły głównie działalność statutową, **w niewystarczającym stopniu angażując się w działania zmierzające do integracji społecznej mieszkańców** (choć niektóre z nich (kluby sportowe zespoły taneczne) podejmowały współpracę z gminą przy organizacji różnego typu wydarzeń).

Organizacja wydarzeń mających na celu aktywizację i integrację społeczną mieszkańców była w badanym okresie koordynowana przez Wydział promocji, kultury i sportu Urzędu Miejskiego w Wyszkowie.
Wydarzenia te organizowane były przy współpracy z jednostkami organizacyjnymi bądź samodzielnie przez jednostki: Wyszkowski Dom Kultury „Hutnik", Bibliotekę Miejską oraz Wyszkowski Ośrodek Sportu i Rekreacji. W wydarzenia angażowały się również szkoły (szkolne zawody sportowe).
Mimo działań podejmowanych przez Urząd i ww. instytucje w zakresie wsparcia integracji mieszkańców w ostatnich latach (2014-2020) spada liczba osób korzystających zarówno z oferty klubów sportowych, jak i uczestników zajęć w WDK „Hutnik", a także uczestników wydarzeń, co może oznaczać niski poziom integracji Wyszkowian.

Od kwietnia 2021 r. funkcjonuje w Wyszkowie **inicjatywa lokalna**, mająca na celu aktywizację mieszkańców poprzez wspólną (z samorządem) realizację pomysłów mieszkańców w zakresie ochrony przyrody, edukacji i wychowania, porządku i bezpieczeństwa publicznego, kultury fizycznej i turystyki oraz rewitalizacji[15].

Nieprzynoszące widocznych efektów działania Gminy oraz organizacji społecznych w zakresie integracji społeczności lokalnej, odczuwany przez mieszkańców brak dostępności do oferty spędzania czasu wolnego i infrastruktury rekreacyjnej oraz przestrzeni, które mogą ułatwiać integrację (poprzez swoją użyteczność, dostępność, funkcjonalność i walory architektoniczno-urbanistyczne) mogą pogłębiać **poziomem dezintegracji** Wyszkowian, który przejawia się również **niskim stopniem zaangażowania mieszkańców w działania gminy.**

Niski poziom integracji potwierdzają Wyszkowianie.

Z badań ankietowych wynika, że w **relacjach między ludźmi na terenie Wyszkowa przeważają nieufność, ostrożność i interes prywatny**. Opinia taka jest niezależna od statusu majątkowego badanych – pogląd taki wyraża 100% badanych mających trudną, 93% mających przeciętną i 88% osób mających dobrą sytuacje materialną. Niewielu badanych twierdzi, że poczucie solidarności i dbałość o dobro wspólne cechuje relacje między mieszkańcami Gminy.

Wyszkowianie potwierdzają również **stosunkowo niski stopień zaangażowania mieszkańców w życie Gminy**. Stopień tego zaangażowania jest różny – spada wraz z pogarszaniem się sytuacji majątkowej mieszkańców Wyszkowa. Aż 64% badanych mieszkańców określających swoją sytuację majątkową jako trudną twierdzi, **że nikt z domowników nie uczestniczy aktywnie w życiu gminy**. W przypadku mieszkańców z przeciętną lub dobrą sytuacją majątkową wskaźnik ten wynosi – odpowiednio – **38% i 27%.**

[15] Do daty opracowania dokumentu do Urzędu Miejskiego nie wpłynęły żadne propozycje mieszkańców.

Ponadto niewystarczające działania w zakresie pobudzania aktywności społecznej mieszkańców i wzmacniania ich tożsamości oraz integracji mogą w przyszłości hamować rozwój gminy.

4.2. Pomoc społeczna

Istotnym aspektem wzmacniania integracji mieszkańców jest wspieranie – w różnej formie - osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Zadania w tym zakresie realizowane są na terenie Wyszkowa przez jednostki organizacyjne szczebla gminnego (ośrodek pomocy społecznej), jak i powiatowego (powiatowe centrum pomocy rodzinie[16]).

W 2019 r. ze środowiskowej pomocy społecznej **skorzystało w gminie Wyszków 1.560** osób **w 790 gospodarstwach domowych**. 43,73% osób uzyskało pomoc ze względu na kryterium dochodowe, co oznacza to, że ich miesięczny dochód był niższy niż 701,00 zł (w przypadku osoby samotnie gospodarującej) lub 528,00 zł dla osoby w rodzinie. Na przestrzeni lat 2009-2019 udział osób uzyskujących wsparcie z uwagi na kryterium dochodowe w grupie objętej wsparciem zmniejszył się o 12,81 pkt. procentowego, co może świadczyć o sukcesywnie **poprawiającej się sytuacji materialnej mieszkańców Wyszkowa**.

O poprawie sytuacji materialnej może świadczyć również **systematyczny spadek liczby osób korzystających z pomocy społecznej**. W 2009 r. z pomocy społecznej w Wyszkowie korzystało 2.071 osób (7% populacji Wyszkowa); w 2019 r. tylko 1.560 (3,9% populacji Wyszkowa, czyli o 3.1 pkt. proc. mniej niż w 2009 r.). Krótkotrwały wzrost liczby beneficjentów pomocy społecznej w latach 2012-2013 wynikał głównie z podwyższenia, po 6-letniej przerwie, kryterium dochodowego w 2012 r. Kolejne podwyżki kwoty kryterium dochodowego, w latach 2015 i 2018 nie zaburzyły tendencji spadkowej. Dynamika zmian w tym zakresie **jest porównywalna do dynamiki zmian w grupie porównawczej** (wyższa cechuje jedynie Jarocin- 54,18% i Opoczno – 49,72%).

Tabela 24: Beneficjenci pomocy społecznej w latach 2009-2019

Nazwa wskaźnika	Lata										
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Liczba beneficjentów pomocy społecznej	2 701	2 677	2 634	2 732	2 702	2 406	2 174	1 968	1 781	1 618	1 560
Poniżej kryterium dochodowego	1 520	1 473	1 231	1 619	1 657	1 356	1 296	1 087	917	809	665
Powyżej kryterium dochodowego	1 181	1 204	1 403	1 113	1 045	1 050	879	881	864	809	895

Źródło: Bank Danych Lokalnych - GUS

Jednocześnie **natężenie zjawiska rozwarstwienia społecznego w Wyszkowie** (określone wskaźnikiem udziału beneficjentów pomocy na 1 tys. mieszańców) **jest porównywalne do sytuacji w grupie porównawczej – zbliżona do średniej z grupy porównawczej liczba mieszkańców Wyszkowa korzysta z pomocy społecznej** (średnia w grupie porównawczej w 2019 r. wyniosła **39,58** osób korzystających z pomocy społecznej na 1 tys. mieszkańców; liczba osób korzystających z pomocy społecznej w Wyszkowie wyniosła **39,36** osób na 1 tys. mieszkańców).

[16] Zadania te nie należą do zadań własnych gminy, dlatego ich charakterystyka zostanie pominięta w niniejszym opracowaniu.

Wykres 21: Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej na 1 tys. mieszkańców w gminie Wyszków i gminach z grupy porównawczej w latach 2009-2019

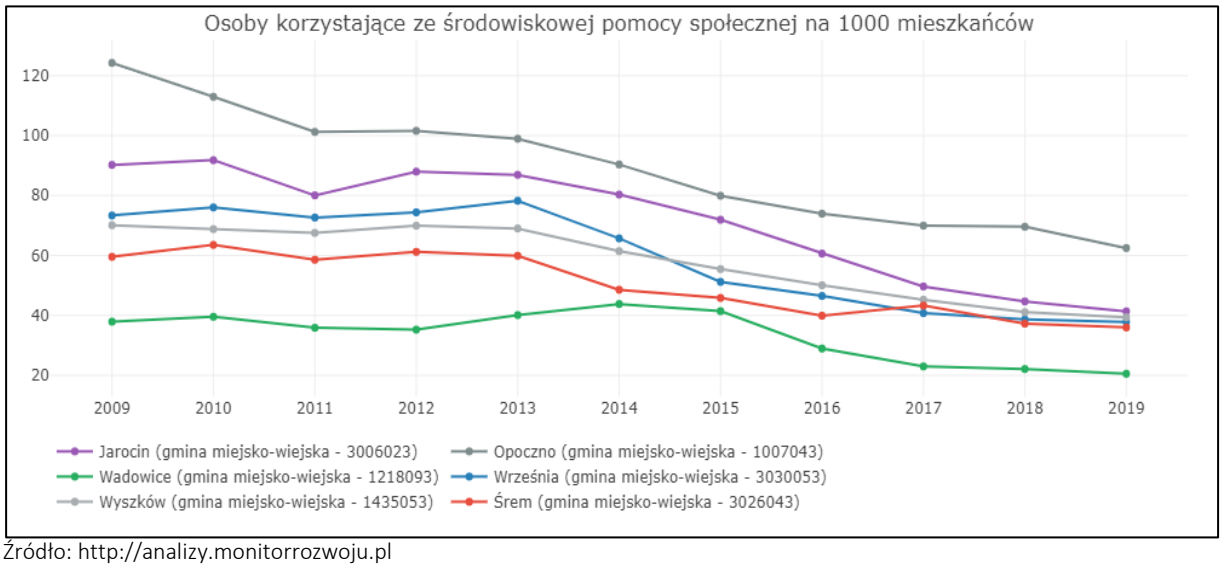

Źródło: http://analizy.monitorrozwoju.pl

Powody, dla których korzystano na terenie Wyszkowa z pomocy społecznej to najczęściej: długotrwała lub ciężka choroba, niepełnosprawność i ubóstwo. Tabelaryczne zestawienie przyczyn korzystania z pomocy społecznej prezentuje tabela poniżej.

Tabela 25: Przyczyny korzystania z pomocy społecznej w gminie Wyszków w roku 2019 i 2020

Nazwa przyczyny	Lata			
	2019		2020	
	Liczba	Udział (w %)	Liczba	Udział (w %)
Ubóstwo	352	21,13%	429	27,97%
Bezrobocie	152	9,12%	130	8,47%
Potrzeba ochrony macierzyństwa	56	3,36%	48	3,13%
Długotrwała lub ciężka choroba	490	29,41%	421	27,44%
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawcza	157	9,42%	134	8,74%
Niepełnosprawność	376	22,57%	298	19,43%
Alkoholizm	44	2,64%	28	1,83%

Źródło: dane Ośrodka Pomocy Społecznej w Wyszkowie

Podstawową formą pomocy społecznej oferowanej przez gminę Wyszków są **zasiłki rodzinne**. W 2019 r. z tej formy pomocy w gminie Wyszków skorzystało **1.279** rodzin, a kwota wypłaconych zasiłków rodzinnych wyniosła **4 870 tys zł.** Liczba osób pobierających zasiłki rodzinne, liczba dzieci, w tym dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice/opiekunowie otrzymują zasiłek rodzinny oraz kwota wypłacanych zasiłków rodzinnych wahała się w badanym okresie, wykazując jednakże wyraźną tendencją spadkową.

Tendencję taką wykazuje również udział dzieci w wieku do 17 lat, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku. Redukcja tego wskaźnika (którego wartość wahała się w okresie 2009-2019), w zestawieniu z pozostałymi wskaźnikami może świadczyć o poprawiającej się sytuacji majątkowej, a tym samym zmniejszającym się stopniu wykluczenia społecznego/dezintegracji mieszkańców Wyszkowa.

Wykres 22: Wskaźniki skali rozwarstwienia społecznego mieszkańców Wyszkowa w latach 2009-2019

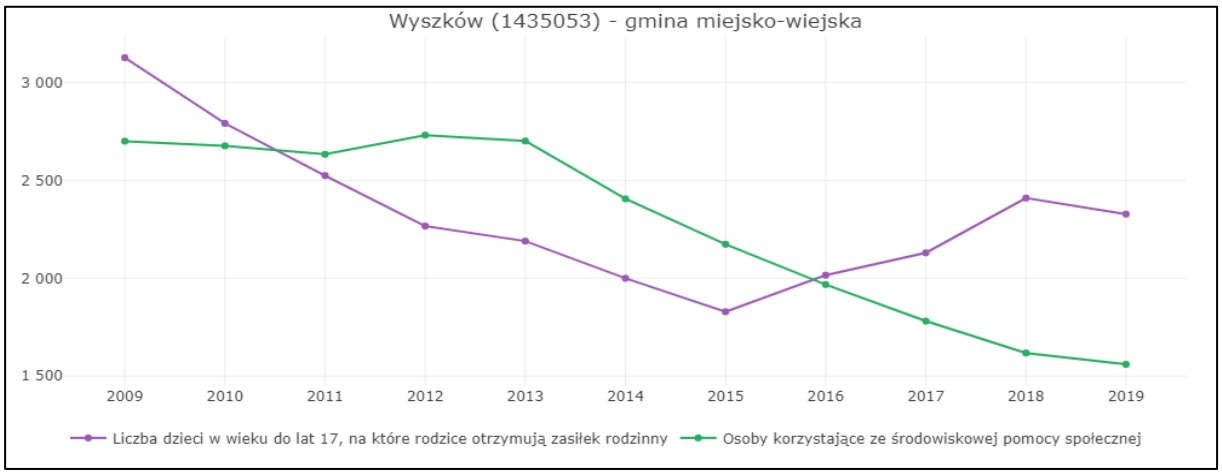

Źródło: http://analizy.monitorrozwoju.pl

Podkreślić należy, że zmiany wskaźnika udziału dzieci w wieku do 17 lat, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku w czasie (2009-2019) charakteryzują się najniższą dynamiką z całej grupy porównawczej, co oznacza, że **poziom dezintegracji mieszkańców** wprawdzie zmniejsza się, niemniej jednak **wolniej niż w gminach konkurencyjnych.**

Tabela 26: Udział dzieci w wieku do 17 lat, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku w okresie 2009-2019

Udział dzieci w wieku do 17 lat, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku (w %)												
JST/LATA	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Dynamika
Wyszków	**36,9**	**33,8**	**31,1**	**28,1**	**27,4**	**25,1**	**23,2**	**25,5**	**26,8**	**30,3**	**29,1**	**-21,13%**
Opoczno	48,8	45,1	42,6	39,1	36,2	33,2	31,8	35,2	32,0	36,5	30,9	-36,68%
Wadowice	41,0	38,5	35,1	31,8	30,4	28,4	27,6	32,8	33,2	33,4	31,3	-23,65%
Śrem	38,2	33,5	30,0	27,4	24,8	23,3	21,7	26,4	28,2	30,0	28,4	-25,65%
Jarocin	52,0	45,7	42,5	38,1	35,5	33,0	31,1	35,4	35,4	34,8	32,2	-38,07%
Września	39,1	35,1	33,2	30,3	27,8	24,9	23,5	24,8	23,2	22,5	19,9	-49,10%

Źrodło: Bank Danych Lokalnych - GUS

Istotną forma wsparcia finansowego rodzin Wyszkowa były też **zasiłki pielęgnacyjne.** W 2019 r. udzielono zasiłków pielęgnacyjnych w kwocie 1.973 tys zł (wartość udzielonych zasiłków wzrasta od 2009 r.).

Oprócz zasiłków pieniężnych gmina oferowała mieszkańcom **inne formy pomocy.**

Gmina współfinansowała pobyt osób potrzebujących w **domach pomocy społecznej.** W 2020 r. w domach pomocy społecznej przebywały **32 osoby** z Gminy Wyszków. 3 osoby oczekiwały na umieszczenie w placówce. Ogólny koszt pobytu osób w domach pomocy społecznej poniesiony przez gminę Wyszków w 2020 r. wyniósł **755.395,59 zł** (2019 r. - 649.971 zł). W 2020 r. **średni miesięczny koszt** ponoszony przez gminę za pobyt jednej osoby w domu pomocy społecznej wyniósł **1.967,00 zł** (2019 r. – 1.747,00 zł).

Gmina zapewnia osobom potrzebującym także **usługi opiekuńcze**. W 2020 r. usługi świadczono łącznie 137 (w 2019 r. 170 osobom) osobom głównie samotnym, niezdolnym do samodzielnej egzystencji, które z powodu wieku, stanu zdrowia wymagały pomocy osób trzecich. Osoby korzystające z usług opiekuńczych ponosiły częściową odpłatność (102 osoby w 2020 r. i 77 osób w 2019 r.) lub korzystały z niej nieodpłatnie (35 osób w 2020 r. i 93 osoby w 2019 r.) w zależności od posiadanego dochodu.

Gmina udziela również rodzinom napotykającym trudności w wypełnianiu obowiązków wychowawczych pomocy w formie **zajęć prowadzonych w placówkach wsparcia dziennego.** W 2019 r. działały
w Wyszkowie dwie placówki: Świetlica Środowiskowa w Skuszewie i .... w których dostępnych było 65 miejsc. Liczba dzieci korzystających z tej formy wsparcia w latach 2014-2019 wahała się, jednakże w każdym roku była nieznacznie mniejsza niż liczba dostępnych miejsc.

Tabela 27: Pomoc w formie wsparcia dziennego dzieci i młodzieży w lata 2012-2020

Wskaźnik	Lata								
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Liczba placówek wsparcia dziennego	3	3	2	2	2	2	2	2	2
Korzystający (koniec roku) z pomocy	97	122	88	93	80	68	67	55	63
Liczba miejsc	100	135	95	95	95	95	95	65	65

Źrodło: Bank Danych Lokalnych - GUS

Gmina udziela również wsparcia seniorom. W Wyszkowie funkcjonuje Dom Dziennego Pobytu „Senior", będący komórką organizacyjną Ośrodka Pomocy Społecznej w Wyszkowie, zapewniający wsparcie osobom starszym oraz tworzenie sprzyjających warunków do ich aktywizacji, integracji i samorealizacji poprzez uczestnictwo w różnych formach zajęć. Z oferty Domu Dziennego Pobytu „Senior" korzysta kilkadziesiąt osób starszych (w zależności od formy proponowanej pomocy).

Formą pomocy rodzinie jest **refundowanie posiłków dla dzieci z najuboższych rodzin oraz znajdujących się w trudnej sytuacji dorosłych**. W 2020 r. z tej formy pomocy skorzystało 345 rodzin w ramach programu „Posiłek w szkole i w domu" i kilkadziesiąt innych rodzin (poza kryterium dochodowym), a na ten cel z budżetu wydano 470 tys. zł w 2020 r. i 571 tys. w 2019 r. (w tym 94 tys. w 2020 r. i 209 tys. w 2019 r. ze środków własnych Gminy).

Formą udzielenia pomocy mieszkańcom gminy znajdującym się w trudnej sytuacji finansowej jest także **dodatek mieszkaniowy.** Osobom posiadającym tytuł prawny do lokalu oraz mającym niski dochód przysługuje wypłacane przez gminę świadczenie pieniężne mające na celu dofinansowanie do wydatków mieszkaniowych ponoszonych w związku z zajmowaniem lokalu mieszkalnego.
Liczba i wysokość udzielonych mieszkańcom Wyszkowa dodatków mieszkaniowych (podobnie jak liczba wypłacanych zasiłków rodzinnych) **zmniejsza się od 2009 r.** W 2019 r. udzielono mieszkańcom Wyszkowa o 48,04% mniej dodatków niż w 2009 r. i wydano na ten cel o ponad 208 tys. zł mniej niż w 200 9r.
Większość dodatków mieszkaniowych w 2019 r. zostało przyznanych właścicielom lokali spółdzielczych i lokali gminnych (spadek od 2009 r.), niewielką część wydatków stanowiły dodatki wypłacane najemcom lokali w budynkach TBS-ów i lokali należących do innych podmiotów.

Tabela 28: Dodatki mieszkaniowe w Gminie Wyszków w latach 2009-2019

Wskaźnik	J.M.	Lata										
		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ogółem	szt.	4 042	3 765	3 327	3 534	3 481	3 467	3 048	2 716	2 517	2 221	2 100
	tys. zł	505,6	478,8	450,0	500,6	509,6	516,9	451,2	397,2	373,0	324,2	297,7
Lokale gminne	szt.	1 311	1 080	1 033	871	1 105	1 170	1 047	1 028	993	922	946
	tys. zł	154,0	123,0	132,8	114,1	148,9	167,4	147,3	136,6	130,7	119 ,5	122,7
Lokale spółdzielcze	szt.	2 522	2 448	2 090	2 094	2 101	1 971	1 736	1 440	1 299	1 109	953
	tys. zł	325,1	323,9	284,7	300,9	312,3	298,3	262,7	220,6	199,2	168,9	141,3
Lokale prywatne w budynkach ze wspólnotą mieszkaniową	szt.	69	79	53	64	59	81	102	84	66	36	33
	tys. zł	7,4	17,3	7,9	9,3	9,5	11,9	17,1	13,5	13,7	8 ,4	7,6
Lokale prywatne w budynkach bez wspólnoty mieszkaniowej	szt.	24	9	3	7	12	11	6	6	0	0	0
	tys. zł	2,7	1,3	0,2	1,7	3,0	1,7	0,4	0,5	0	0	0
Lokale w budynkach TBS	szt.	84	128	136	486	192	228	151	155	149	142	161
	tys. zł	12,5	8,5	21,0	70,0	31,7	36,2	23,0	25,6	28,1	25,7	24,9
Lokale w budynkach innych podmiotów	szt.	32	21	12	12	12	6	6	3	10	12	7
	tys. zł	3,7	4,7	4,3	4,2	4,2	1,2	0,74	0,40	1,4	1,7	0,9

Źródło: GUS - Bank Danych Lokalnych

Zmniejszająca się od 2009 r. liczba osób – właścicieli lub najemców lokali korzystających z pomocy społecznej lub pobierających dodatki mieszkaniowe może świadczyć **o poprawie sytuacji majątkowej mieszkańców Wyszkowa.**

Ośrodek Pomocy Społecznej angażuje się w działalność **mającą na celu wsparcie integracji społecznej mieszkańców Wyszkowa.** Klub Integracji Społecznej funkcjonujący w strukturach Ośrodka Pomocy Społecznej w Wyszkowie działa na rzecz zwiększenia efektywności rozwiązywania problemów społecznych oraz wspólnego przezwyciężania trudności przez osoby borykające się z podobnymi problemami. W ramach Klubu Integracji Społecznej działają grupy samopomocowe, wolontaryjne i grupy wsparcia.

Przy Ośrodku Pomocy Społecznej działa też punktu informacji obywatelskiej, w którym mieszkańcy Gminy Wyszków mogły skorzystać z bezpłatnych porad: prawnika, psychologa, pedagoga, pracownika socjalnego oraz wolontariusza w zakresie funkcjonowania rodzin z dziećmi z niepełnosprawnością.

Ocena świadczonej pomocy społecznej zależy od sytuacji majątkowej badanych Wyszkowian.

Osoby deklarujące **trudną i przeciętną sytuację majątkową krytycznie oceniają pomoc społeczną**.

Najgorzej osoby z najtrudniejszą sytuacją majątkową oceniły **możliwość skorzystania** przez potrzebujących **z usług opiekuńczych, pomoc udzielaną** przez Gminę i inne podmioty **osobom znajdującym się w trudnym położeniu** oraz **zainteresowanie instytucji problemami seniorów**.

Lepiej (choć nadal niekorzystnie) w ocenie osób z trudną sytuacją majątkową wypadła **działalność instytucji pomocy społecznej i przystosowanie budynków dla potrzeb osób niepełnosprawnych.**

Ocena osób znajdujących się **w przeciętnej sytuacji materialnej** pokrywała się z oceną osób w trudnej sytuacji, z tym, że negatywne nasilenie ocen było zdecydowanie niższe. Osoby z przeciętną sytuacja majątkową **pozytywnie oceniły działalność instytucji pomocy społecznej.**

Osoby w **dobrej sytuacji majątkowej pozytywnie** oceniły **świadczoną pomoc społeczną** i **instytucje pomocy społecznej.**

4.3. Podsumowanie

Analiza danych pozwoliła na określenie słabych i mocnych stron oraz identyfikację wyzwań rozwojowych w obszarze „Aktywność i integracja społeczna mieszkańców".

4.3.1. Słabe i mocne strony

Słabe i mocne strony Wyszkowa w obszarze „Aktywność i integracja społeczna" prezentuje schemat poniżej.

Rysunek 7: Mocne i słabe strony – obszar: „Aktywność i integracja społeczna"

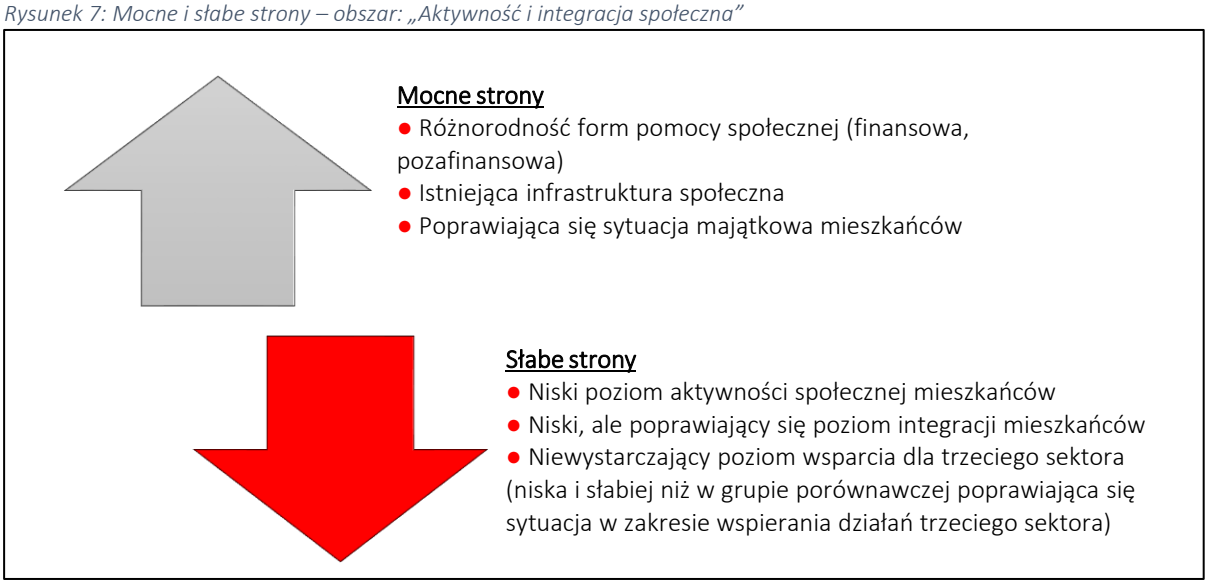

Źródło: Opracowanie własne

4.3.2. Wyzwania rozwojowe

Wyzwania rozwojowe określone na podstawie słabych i mocnych stron Wyszkowa w obszarze „Aktywność i integracja społeczna" prezentuje schemat poniżej.

Rysunek 8: Wyzwania rozwojowe – obszar: „Aktywność i integracja społeczna”

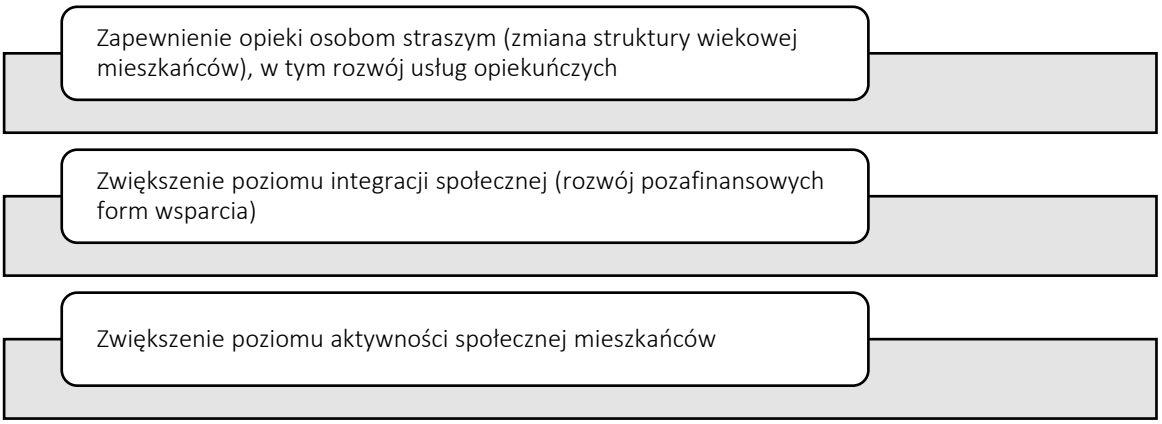

Źródło: Opracowanie własne

5. BEZPIECZEŃSTWO

Poziom bezpieczeństwa mieszkańców rozpatrywany jest dwojako; w kontekście bezpieczeństwa publicznego i osobistego mieszkańców Wyszkowa (dotyczącego ich życia, zdrowia i majątku) oraz zdrowotnego, immanentnie związanego z dostępnością do usług opieki medycznej oraz ich jakością.

5.1. Bezpieczeństwo publiczne i osobiste

Ochronę bezpieczeństwa życia i mienia mieszkańców Wyszkowa oraz utrzymywanie bezpieczeństwa i porządku publicznego zapewnia policja (**Powiatowa Komenda Policji w Wyszkowie**).
W 2020 roku w gminie Wyszków stwierdzono szacunkowo (w oparciu o dane powiatowe) **605** przestępstw. Oznacza to, że na 1 tys. mieszkańców odnotowano 15,21 przestępstw (w woj. mazowieckim – 20,31 na 1 tys. mieszkańców oraz kraju – 19,96 na 1 tys. mieszkańców).
Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw dla przestępstw w gminie Wyszków wynosił w 2020 r. 71,40% (i był znacznie wyższy od wskaźnika wykrywalności dla województwa mazowieckiego – 65% oraz porównywalny do wskaźnika dla całej Polski – 73%)
Niższe niż na terenie województwa mazowieckiego i kraju **wskaźniki przestępczości** oraz **wyższe wskaźniki wykrywalności przestępstw** oznaczają, że **Wyszków jest miejscem bezpiecznym do życia**.

Oprócz organów ścigania (policja, prokuratura) nad bezpieczeństwem mieszkańców gminy Wyszków czuwa **Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej** w Wyszkowie i 4 **jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej.**
Trzy z czterech jednostek OSP działających na terenie gminy Wyszków (OSP w Rybnie, OSP w Lucynowie Dużym i OSP w Kamieńczyku) włączone są do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego, stanowiącego integralną część systemu bezpieczeństwa państwa, zapewniającego koordynację walki z pożarami i innymi klęskami żywiołowymi oraz ratownictwa technicznego, ekologicznego i medycznego. **Włączenie jednostek OSP działających w gminie do ww. systemu skutkuje zwiększeniem poziomu bezpieczeństwa mieszkańców gminy**. W sytuacji zagrożenia życia lub zdrowia społeczności gminy Wyszków wówczas, gdy siły i środki systemu ratowniczo-gaśniczego na obszarze gminy oraz powiatu wyszkowskiego okazałyby się niewystarczające za pośrednictwem odpowiednio skoordynowanych struktur uruchomiony zostanie automatycznie wyższy (wojewódzki) poziom systemu ratowniczo-gaśniczego.

Poza systemem KSRG działa w gminie Ochotnicza Straż Pożarna w Gulczewie.

5.2. Bezpieczeństwo zdrowotne

Bezpieczeństwo zdrowotne zapewniane jest przede wszystkim poprzez zagwarantowanie dostępu do usług zdrowotnych.

Podstawowa opieka zdrowotna zapewniająca wszystkim osobom uprawnionym do świadczeń zamieszkałym/przebywającym na terenie gminy Wyszków kompleksowe i skoordynowane świadczenia realizowana jest przez **22 przychodnie** (w tym 3 podlegające samorządowi), które w 2019 r. udzieliły **179.274 porady** (liczba porad wahała się w okresie 2009-2019).
Liczba udzielanych przez POZ porad w przeliczeniu na 1 mieszkańca gminy Wyszków (wynosząca 4,52) jest porównywalna do liczby porad na mieszkańca w województwie mazowieckim (4,04) i kraju (4,52).

Jednocześnie dostępność do podstawowych usług zdrowotnych, mierzona liczbą placówek POZ na 10 tys. mieszkańców jest niewiele niższa w Wyszkowie (5 na 10 tys. ludności) niż w województwie mazowieckim i kraju (6 na 10 tys. ludności).
Mniejsza liczba placówek na 10 tys. mieszkańców **oznacza, że usługi w zakresie podstawowej opieki zdrowotnej w Wyszkowie mniej dostępne niż w regionie**, co skutkuje tym, że część mieszkańców Wyszkowa korzysta z tych usług w innych ośrodkach, poza terenem gminy.

Tabela 29: Przychodnie i porady lekarskie w gminie Wyszków w latach 2009-2019

Nazwa wskaźnika	Lata										
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Przychodnie ogółem	20	19	21	20	17	18	19	19	17	17	20
Przychodnie na 10 tys. ludności	5	5	5	5	4	5	5	5	4	4	5
Porady POZ ogółem (w tys.)	156,4	156,2	149,7	145,7	145,1	154,1	156,7	167,4	170,1	173,9	179,2

Źródło: GUS - Bank Danych Lokalnych

Na terenie Wyszkowa funkcjonuje **Samodzielny Publiczny Zespół Zakładów Opieki Zdrowotnej w Wyszkowie**, zapewniający mieszkańcom gminy Wyszków specjalistyczną opiekę: ambulatoryjną (14 poradni specjalistycznych) i zamkniętą (na oddziałach szpitalnych). W oddalonej o 65 km Warszawie znajduje się wiele ośrodków specjalistycznej i wysokospecjalistycznej opieki zdrowotnej (szpitale specjalistyczne, akademickie, centra onkologii itp.).

W gminie Wyszków w 2020 r. funkcjonowało 14 aptek. Dostępność mieszkańców Wyszkowa do tych placówek jest wystarczająca.

Wyszkowianie **negatywnie ocenią dostęp do lekarzy specjalistów w gminie**.
Mieszkańcy są **zadowoleni z funkcjonowania aptek**.

Brak odpowiedniej dostępności do podstawowych, ale przede wszystkim specjalistycznych usług zdrowotnych (a więc i diagnostyki) jest szczególnie istotne z uwagi na odnotowaną wysoką śmiertelność mieszkańców Wyszkowa z powodów chorób układu krążenia i onkologicznych, które nie są diagnozowane w ramach podstawowej opieki zdrowotnej.

5.3. Podsumowanie

Podstawowym wyzwaniem dla Gminy w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa mieszkańców jest wzmożenie działań mających na celu wsparcie i rozwój – w granicach ustawowych uprawnień - programów profilaktyki zdrowotnej.

6. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ

Potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki wyznacza możliwości rozwojowe gminy oraz decyduje o sytuacji ekonomicznej jej mieszkańców. Na kondycję gospodarki wpływa wiele powiązanych ze sobą czynników, w tym: stopień przedsiębiorczości i aktywność gospodarcza mieszkańców, aktywność instytucji otoczenia biznesu, dostępność usług doradczych i finansowych. Aktywność gospodarcza mieszkańców przekłada się na liczbę i kondycję lokalnych firm oraz wyznacza możliwości dochodowe gospodarstw domowych i instytucji samorządowych. Dostępność i wysoka jakość usług doradczych wspiera konkurencyjność lokalnej gospodarki, dostępność do usług finansowych umożliwia pozyskanie funduszy niezbędnych do stabilnego prowadzenia działalności operacyjnej oraz finansowania projektów inwestycyjnych.
Lokalna gospodarka rozwija się, jeśli dysponuje odpowiednimi zasobami, w tym przestrzenią przygotowaną do prowadzenia działalności produkcyjnej i usługowej oraz odpowiednimi zasobami ludzkimi. Istotnym czynnikiem wpływającym na rozwój gospodarczy jest również lokalny rynek pracy i kształtująca go sytuacja demograficzna (zmiany w funkcjonalnych grupach ludności) oraz jakość kapitału ludzkiego (w tym poziom wykształcenia potencjalnych pracowników).

6.1. Potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki

6.1.1. Działalność gospodarcza na terenie Wyszkowa

W roku 2019 r. w rejestrze REGON zarejestrowanych było **4.326 podmiotów gospodarki narodowej,** z czego **79,65%** (3.446) stanowiły **osoby fizyczne** prowadzące działalność gospodarczą. Liczba osób prowadzących działalność gospodarczą w Wyszkowie wzrasta od 2009 r. (wzrost o 13,63%), wolniej niż w grupie porównawczej, powiecie (wzrost o 19,15%) i województwie mazowieckim (wzrost o 32,12%).

Wykres 23: Podmioty prowadzące działalność gospodarcza w latach 2009-2019 zarejestrowane w rejestrze REGON

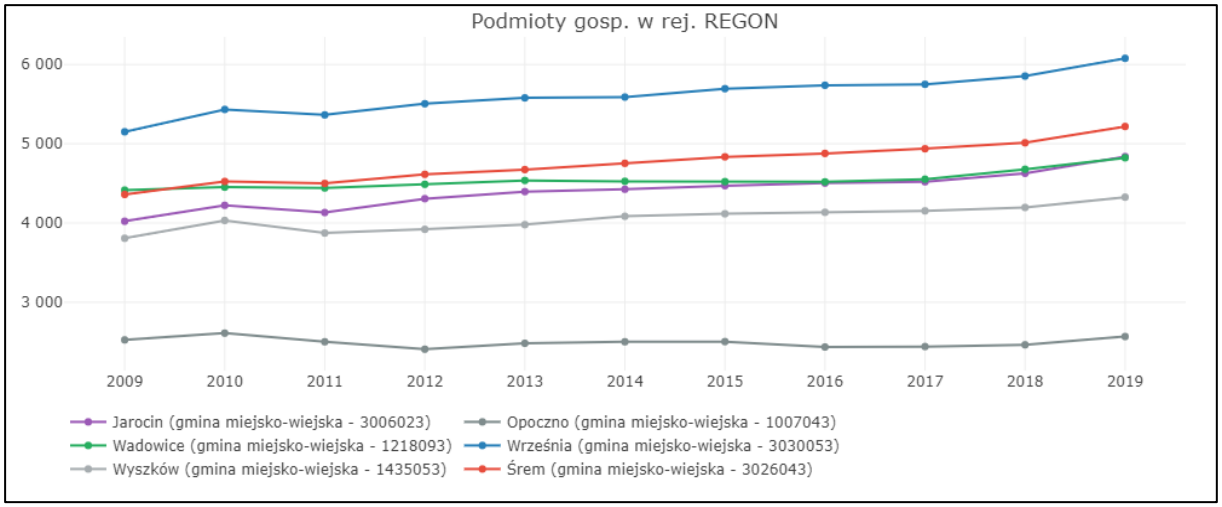

Źródło: https://analizy.monitorrozwoju.pl

Najliczniejszą grupę (96,39%) podmiotów zarejestrowanych w REGON w 2019 r. stanowiły **mikroprzedsiębiorstwa** (zatrudniające 0-9 pracowników). Przedsiębiorstwa **małe** (zatrudniające 10-49 pracowników) stanowiły 2,84% przedsiębiorców, **średnie** (zatrudniające 50-249 pracowników) - 0,72%, a duże (powyżej 250 pracowników) - 0,05%.

Tabela 30: Przedsiębiorcy według liczby osób zatrudnionych w 2019 r.

Wielkość przedsiębiorców	Liczba przedsiębiorców
Ogółem	4.326
Mikroprzedsiębiorstwa (0-9 zatrudnionych)	4.170
Małe przedsiębiorstwa (10-49 zatrudnionych	123
Średnie przedsiębiorstwa (50-249 zatrudnionych)	31
Duże przedsiębiorstwa (powyżej 250 osób)	2

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS - Bank Danych Lokalnych

W 2019 r. najwięcej podmiotów gospodarczych (osób fizycznych) prowadziło działalność w sektorze **handlu hurtowego i detalicznego, naprawy pojazdów samochodowych** (22,27%), sektorze **budownictwa** (19,82%) oraz **działalność profesjonalną, naukową i techniczną** (10,45%).
Podział działalności gospodarczej wg jej przedmiotu w roku 2019 prezentuje poniższy wykres.

Wykres 24: Przedmiot działalności gospodarczej w Wyszkowie – 2019 r.

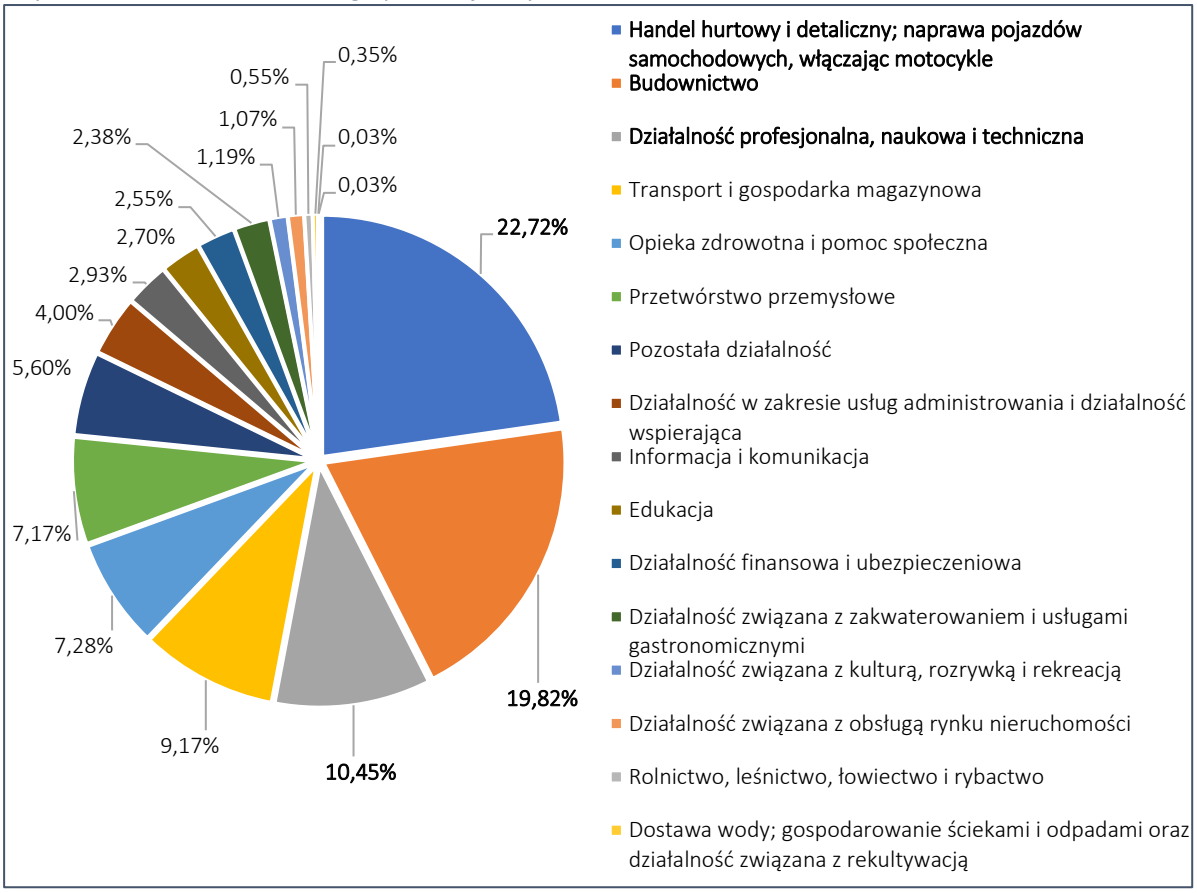

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS - Bank Danych Lokalnych

W okresie 2009-2019 struktura gospodarcza Wyszkowa nie ulegała większym zmianom. **Struktura ta była i jest korzystna** – udział osób prowadzących działalność w usługach do ogółu podmiotów gospodarczych jest wysoki (w roku 2019 wynosił 74,11%) i w latach 2009-2019 wzrósł o 3,21 punkty procentowe (tabela poniżej).

Tabela 31: Struktura gospodarcza Wyszkowa w latach 2009-2019

Przedmiot działalności	J.M.	Lata										
		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	Szt.	85	99	113	90	63	26	25	25	23	22	23
	Udział w %	2,23%	2,46%	2,92%	2,30%	1,58%	0,64%	0,61%	0,60%	0,55%	0,52%	0,53%
Przemysł i budownictwo Przemysł i budownictwo	Szt.	1023	1077	993	1007	1013	1036	1036	1027	1036	1055	1097
	Udział w %	26,87%	26,71%	25,64%	25,69%	25,46%	25,36%	25,17%	24,84%	24,95%	25,14%	25,36%
Pozostała działalność (usługi)	Szt.	2699	2856	2767	2823	2903	3023	3055	3083	3094	3119	3206
	Udział w %	70,90%	70,83%	71,44%	72,02%	72,96%	74,00%	74,22%	74,56%	74,50%	74,33%	74,11%
Łącznie	Szt.	3807	4032	3873	3920	3979	4085	4116	4135	4153	4196	4326

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS - Bank Danych Lokalnych

Wyszków charakteryzuje się **średnim poziomem przedsiębiorczości mieszkańców**. Wartość wskaźnika podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 1 tys. mieszkańców w 2019 r. dla Wyszkowa (109,14) była niższa niż średnia wartość wskaźnika w grupie porównawczej (111,66) oraz znacznie niższa niż wartość wskaźnika w województwie mazowieckim (158). Dynamika zmian wskaźnika w okresie 2009-2019 wynosiła 10,48% i była nieznacznie niższa niż średnia w grupie porównawczej (10,67%).

W ciągu ostatnich 10 lat, pomimo niewielkich wahań wartości wskaźnika widoczna była jego wzrostowa tendencja. Zmiany wartości wskaźnika w ww. okresie wskazują na **rosnący (choć wolniej niż w grupie porównawczej) poziom aktywności gospodarczej (przedsiębiorczości) mieszkańców** (wykres poniżej).

Wykres 25: Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w REGON na 1000 mieszkańców w Wyszkowie i gminach z grupy porównawczej w latach 2009-2019

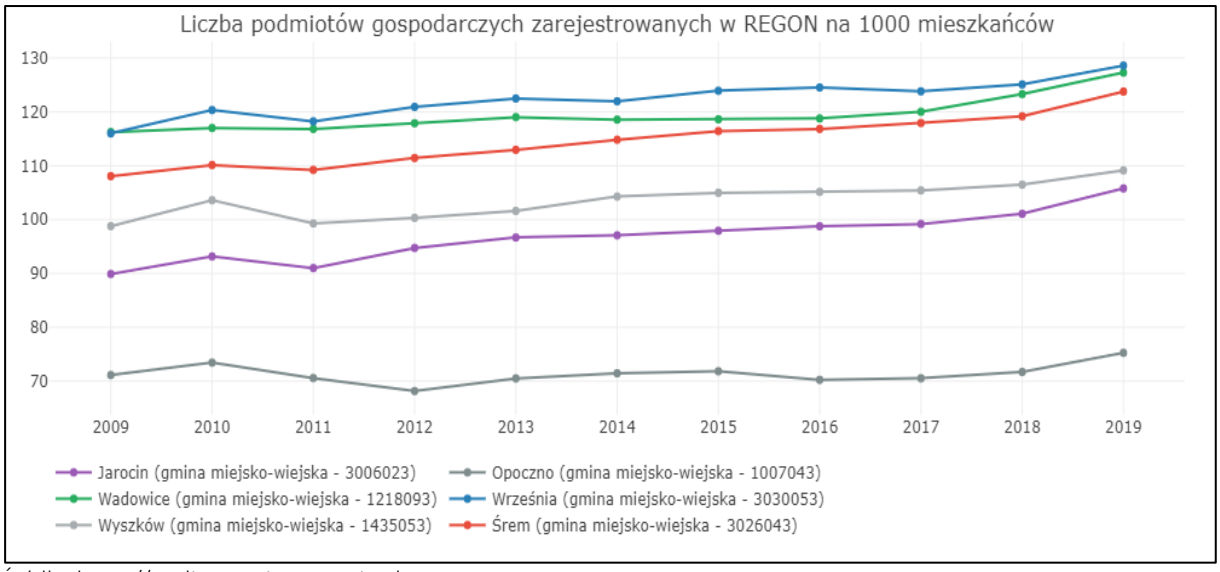

Źródło: https://analizy.monitorrozwoju.pl

Niepokojącym zjawiskiem jest **spadek liczby podmiotów nowozarejestrowanych** w rejestrze REGON na 1 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym. W ostatnich dziesięciu latach w Wyszkowie wartość wskaźnika spadła o 37,29% z 71,69 w 2009 r. do 49,53% w 2019 r.
Mimo, iż dynamika zmian była w każdym z miast konkurencyjnych ujemna (wszędzie nastąpił sadek wartości wskaźnika), to w Wyszkowie niekorzystne zmiany następowały szybciej (w grupie porównawczej niższą dynamikę zmian odnotował jedynie Jarocin: -37,98%). Niekorzystna zmiana wskaźnika może świadczyć **o słabnącym zainteresowaniu mieszkańców w wieku produkcyjnym (do 65 roku życia) prowadzeniem działalności gospodarczej**, spowodowanym m.in. zmieniającym się uwarunkowaniami zewnętrznymi prowadzenia działalności gospodarczej.

Wykres 26: Liczba podmiotów gospodarczych nowozarejestrowanych w REGON na 1 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym w Wyszkowie i gminach z grupy porównawczej w latach 2009-2019

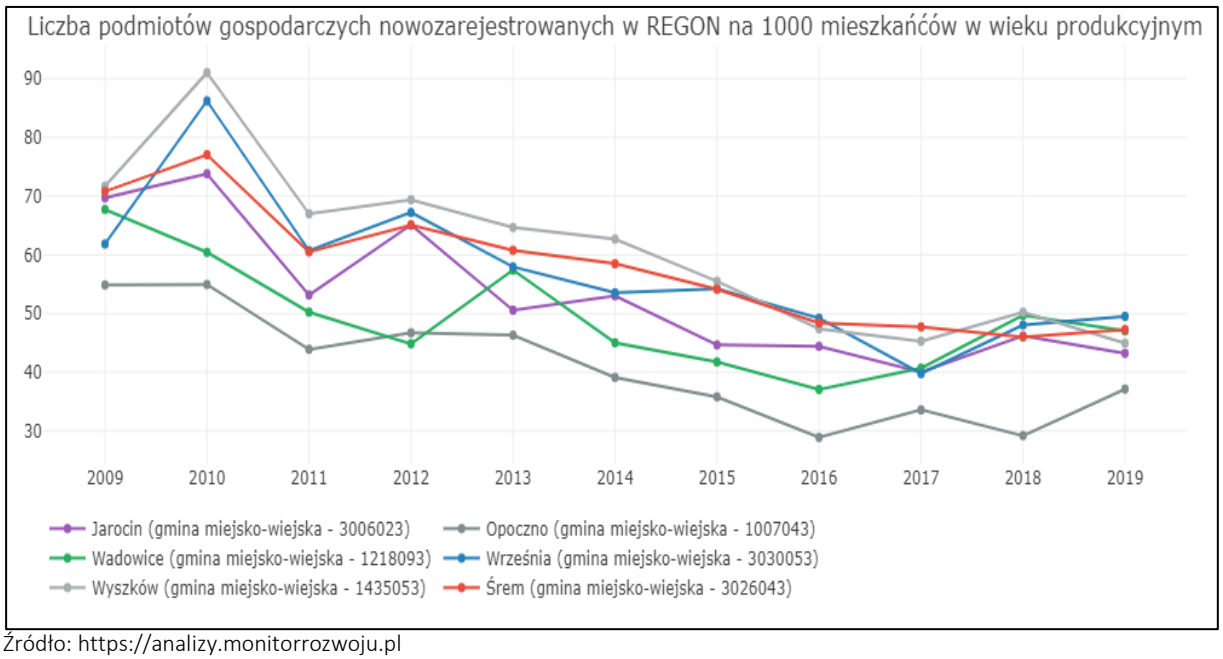

Źródło: https://analizy.monitorrozwoju.pl

O konkurencyjności gospodarki świadczy oprócz liczby podmiotów gospodarczych także udział firm sektora kreatywnego[17] w liczbie podmiotów gospodarczych ogółem.
W Wyszkowie od 2009 r. wzrósł udział nowozarejestrowanych podmiotów sektora kreatywnego w liczbie nowozarejestrowanych podmiotów (z 4,74% w 2009 r. do 7,23% w 2019 r., choć w analizowanym okresie wskaźnik ten podlegał wahaniom). Dynamika zmian wskaźnika była dodatnia i najwyższa w grupie porównawczej (52,53%). Stanowi dobry **prognostyk na przyszłość dla rozwoju lokalnej gospodarki**.

[17] Sektor kreatywny obejmuje m.in. programowanie, działalność wydawniczą, reklamę i działalność pokrewną, architekturę i projektowanie wnętrz, dziedzictwo narodowe, biblioteki i archiwa, modę i wzornictwo, sztuki wizualne i performatywne

Wykres 27: Udział nowozarejestroanych podmiotów sektora kreatywnego w liczbie nowozarejestrowanych podmiotów ogółem w Wyszkowie i gminach z grupy porównawczej w latach 2009-2019

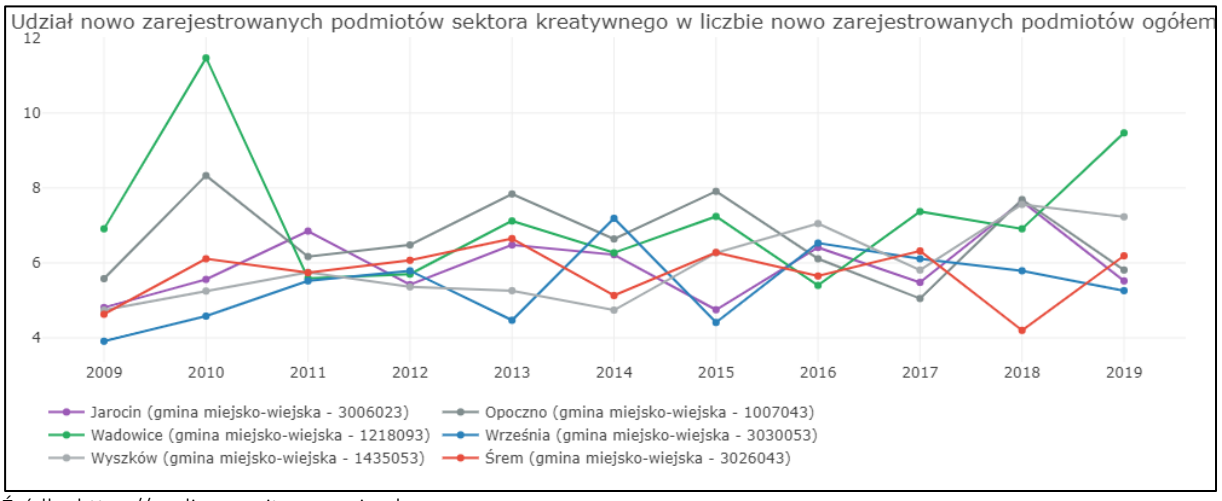

Źródło: https://analizy.monitorrozwoju.pl

Mieszkańcy Wyszkowa doceniają potencjał Gminy i **oceniają pozytywnie możliwości lokowania w Wyszkowie własnego biznesu.**

6.1.2. Wsparcie przedsiębiorczości i zasoby rzeczowe niezbędne do prowadzenia działalności gospodarczej

Rozwój przedsiębiorczości wspierany jest przez **instytucje otoczenia biznesu**.
W latach 2010-2019 wzrósł nieznacznie (o 5,78%) wskaźnik liczby instytucji otoczenia biznesu na 1 tys. podmiotów gospodarki narodowej (z 478,7 w 2010 r. do 505,9 w 2020 r.). Wartość wskaźnika była jednak w 2019 r. najniższa w grupie porównawczej, co może świadczyć o **niewystarczającym wsparciu działalności gospodarczej, a tym samym przekładać się na wolniejszy wzrost poziomu aktywności gospodarczej mieszkańców** (wsparcie udzielane jest zarówno podmiotom gospodarczym, jak i osobom rozpoczynającym prowadzenie działalności gospodarczej).

Wykres 28: Instytucje otoczenia biznesu na 1000 podmiotów gospodarki narodowej w Wyszkowie i gminach z grupy porównawczej w latach 2009-2019

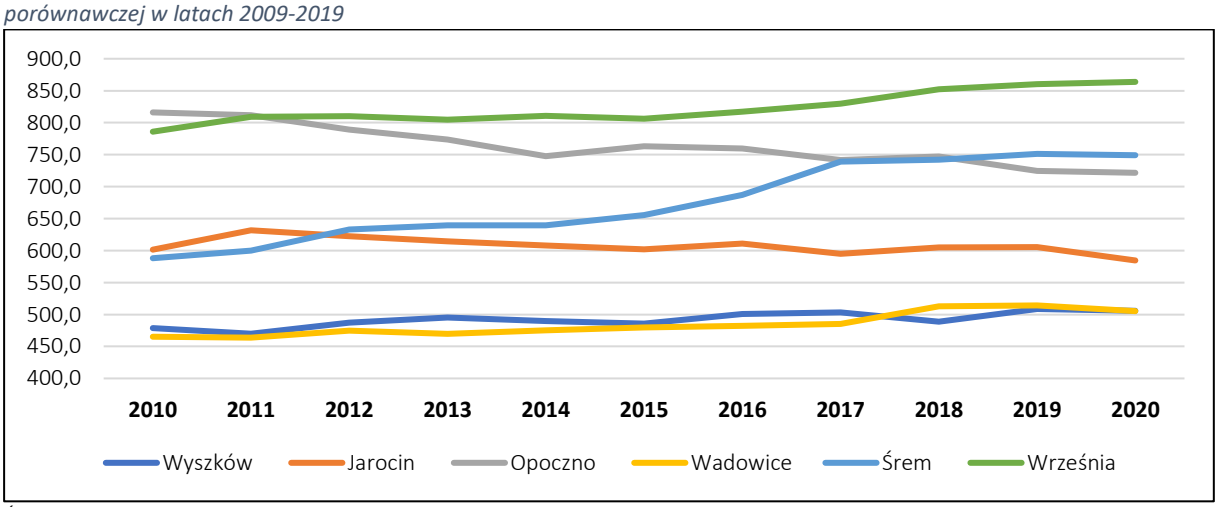

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS - Bank Danych Lokalnych

Od 2012r. do 2019 r.[18] wrosła liczba podmiotów **oferujących usługi prawne, rachunkowo-księgowe i doradztwa podatkowego** (sekcja M dział 69 - o 23 podmioty, tj. 23%), oraz nieznacznie liczba podmiotów prowadzących **finansową działalność usługową** (sekcja K dział 64 – o 3 podmioty, 23,07%). Wzrost dostępności przedsiębiorców do podmiotów świadczących wsparcie (IOB, podmiotów świadczących usługi prawne i finansowe) **w niewielkim stopniu przełożył się na wzrost aktywności gospodarczej mieszkańców Wyszkowa**.

Prowadzenie działalności gospodarczej zależne jest od **dostępności infrastruktury**, w tym obiektów, w których prowadzona jest działalność gospodarcza. Corocznie – od roku 2009 r. przedsiębiorcom w Wyszkowie udostępniana jest nowa powierzchnia usługowo-handlowa; w mniejszym stopniu powierzchnia biurowa i przemysłowa. Średnia powierzchnia oddanych do użytkowania budynków biurowych i handlowo - usługowych w latach 2009-2019 na 1 tys. mieszkańców plasuje Wyszków blisko średnich wartości w grupie porównawczej (wykresy poniżej). Oznacza to **średnią i porównywalną do miast konkurencyjnych dostępność do obiektów niezbędnchy do prowadzenia działalności gospodarczej.**

Wykres 29: Średnia powierzchnia obiektów (w m²) w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w Wyszkowie i gminach z grupy porównawczej w latach 2009-2019

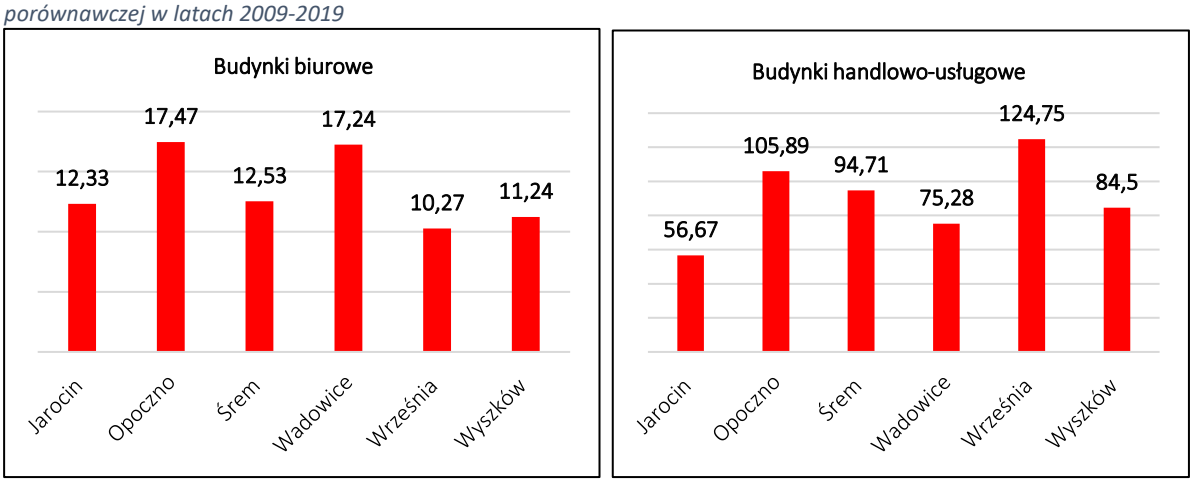

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS - Bank Danych Lokalnych

Podmioty gospodarcze wspierane są również przez Gminę poprzez zapewnienie przez nią infrastruktury drogowej i technicznej, z której korzystają podmioty prowadzące działalność gospodarczą. W okresie 2009-2019 r. w Wyszkowie nieznacznie pogorszyła się sytuacja w tym zakresie; spadły bowiem wydatki inwestycyjne gminy na 1 mieszkańca (z 742,6 zł w 2009 r. do 708,15 zł w 2019 r.).

W 2019 r. Gmina proponowała systemowe wsparcie dla przedsiębiorców (opiekę przedsiębiorcom na etapie inwestowania i opiekę poinwestycyjną, z której mogły skorzystać podmioty gospodarcze funkcjonujące na rynku), a także ulgi podatkowe.

Gmina dysponuje i oferuje przedsiębiorcom **tereny inwestycyjne w dzielnicy przemysłowej**, wyposażone w infrastrukturę techniczną. Ponadto Gmina zapewnia przedsiębiorcom stały dostęp do

[18] Zakres danych detreminowany jest dostępnością danych w GUS-BDL

informacji (system informacji przestrzennej), a także sukcesywnie usprawnia sposób świadczenia usług publicznych (system elektronicznego rozliczania podatków).

Mieszkańcy Wyszkowa **oceniają wsparcie w prowadzeniu działalności gospodarczej udzielane przez Gminę jako średnio zadawalające.**

Mimo to saldo zarejestrowań i wyrejestrowań działalności gospodarczej na 1 tys. mieszkańców utrzymuje się na dodatnim poziomie. Saldo to wprawdzie od 2009 r. uległo redukcji o 9,71% (co oznacza, że różnica liczby podmiotów, które rejestrują i które wyrejestrowują działalność gospodarczą się zmniejsza); jednakże nadal osiąga wysokie wartości dodatnie (37,9 na 1 tys. mieszkańców). Ponadto spadek ten następuje wolniej niż w grupie porównawczej (najwyższa redukcja – 35,17% charakteryzowała Jarocin). **Może to świadczyć o stabilniejszym niż w grupie porównawczej wsparciu przedsiębiorców w prowadzeniu działalności gospodarczej.**

Wykres 30: Saldo zarejestrowań i wyrejestrowań działalności gospodarczej w REGON na 1 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym w Wyszkowie i w gminach z grupy porównawczej w latach 2009-2019

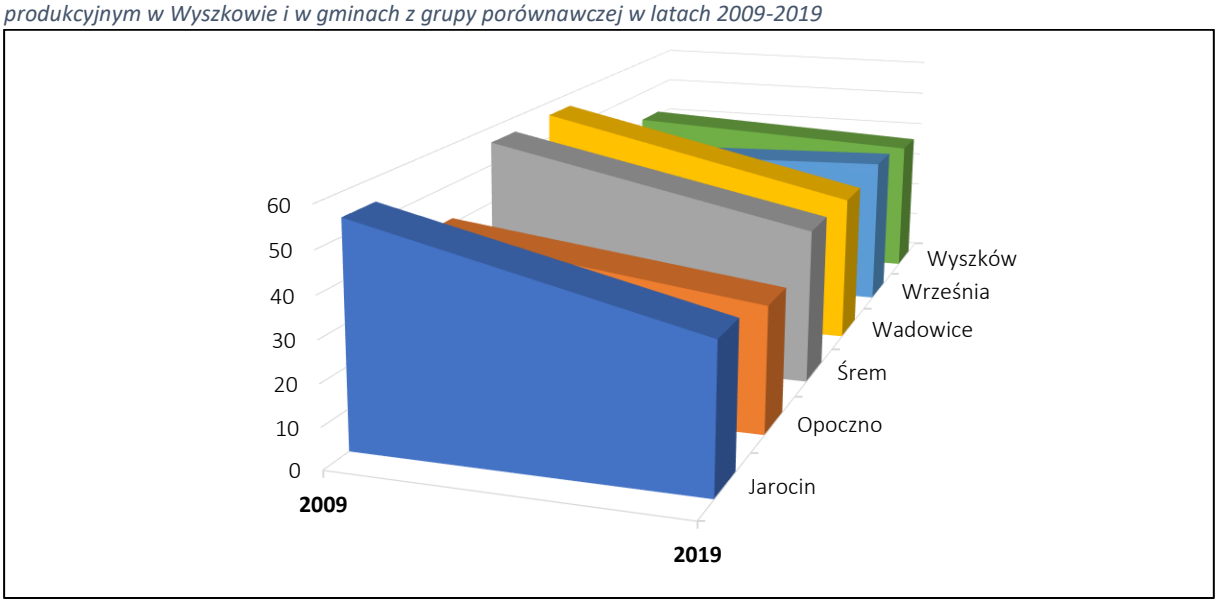

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS - Bank Danych Lokalnych

6.2. Rynek pracy

Zrównoważony rynek pracy jest czynnikiem istotnym dla rozwoju lokalnej gospodarki, a jednocześnie należy do najważniejszych czynników determinujących jakość życia. Sytuacja na rynku pracy immanentnie związana jest z demografią (która z jednej strony może kształtować rynek pracy, a z drugiej być od niego w pewnym stopniu zależna), popytem na różnego rodzaju dobra i usługi oraz gotowością lokalnych przedsiębiorstw do zwiększania produkcji i zatrudnienia.

Rynek pracy w Wyszkowie zostanie przeanalizowany pod kątem podaży i popytu na pracę, jako elementów warunkujących równowagę na rynku pracy. Podaż pracy jest tożsama z pojęciem zasobów siły roboczej, na które składa się ogół ludności zawodowo czynnej. Popyt na pracę to zapotrzebowanie na potencjał ludzi zdolnych do pracy. W praktyce jest on równy liczbie oferowanych miejsc pracy (wolnych i zajętych) w gospodarce.

6.2.1. Podaż pracy. Kwalifikacje siły roboczej

W 2019 r. w populacji Wyszkowa dominowały osoby w wieku produkcyjnym (60,90%); mniej było osób w wieku przedprodukcyjnym (20,5%) i poprodukcyjnym (18,60%). **Struktura funkcjonalnych grup mieszkańców Wyszkowa była korzystniejsza** niż w województwie mazowieckiego (59,0% osób w wieku produkcyjnym, 21,8% osób w wieku poprodukcyjnym oraz 19,2% w wieku przedprodukcyjnym).

W badanym okresie (2009-2019) populacja mieszkańców Wyszkowa w wieku przedprodukcyjnym uległa redukcji o 6,39% (w powiecie wyszkowskim spadła o 8,07%; w województwie mazowieckim wrosła
o 2,67%), w wieku produkcyjnym – o 6,45 % (w powiecie wyszkowskim spadła o 3,02%, w województwie mazowieckim o 7,37%); wzrosła natomiast populacja osób w wieku poprodukcyjnym (o 43,07% w Wyszkowie, 24,83% w powiecie wyszkowskim i o 23,86% w województwie mazowieckim) – wykres poniżej. Jest to efekt globalnego zjawiska **starzenia się społeczeństwa**; przy **czym proces ten postępuje szybciej** w Wyszkowie niż w powiecie wyszkowskim i regionie.
Zmiany struktury funkcjonalnych grup ludności, tj. zmniejszająca się liczba osób w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym oraz rosnąca liczba osób w wieku poprodukcyjnym mogą mieć **niekorzystny wpływ na rynek pracy – zarówno w najbliższych latach, jak i w przyszłości** [19]

Wykres 31: Funkcjonalne grupy wieku mieszkańców Wyszkowa w latach 2009-2019

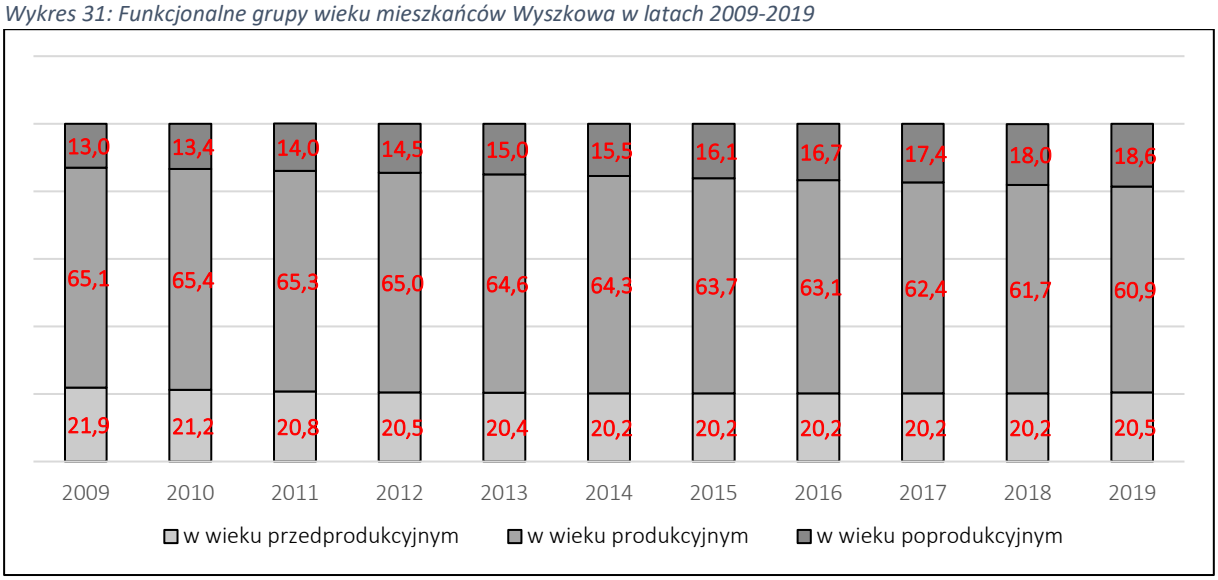

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS - Bank Danych Lokalnych

Istotny dla rynku pracy jest udział **osób mobilnych zawodowo** (25-44 lata) w populacji obszaru. Grupa ta posiada możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji. Jest ona również skłonna do zmiany miejsca pracy i zamieszkania w przypadku braku atrakcyjnej oferty pracy, w tym warunków płacy.
W 2019 r. udział osób mobilnej zawodowo w liczbie osób w wieku produkcyjnym wynosił **30,59%** i był **jednym z niższych w grupie porównawczej**. Udział ten nieznacznie wzrósł od 2009 r. (o 3%), choć wartość wskaźnika wykazywała wahania w badanym okresie. Dynamika wzrostu wskaźnika w okresie 2009-2019 **była niższa niż średnia w grupie porównawczej**.

[19] Z prognozy demograficznej wnika, że udział osób w 15-64 lata w ogólnej liczbie ludności Wyszkowa spanie o 7,10%

Wykres 32: Odsetek ludności mobilnej zawodowo (25-44 lata) wśród ludności Wyszkowa ogółem

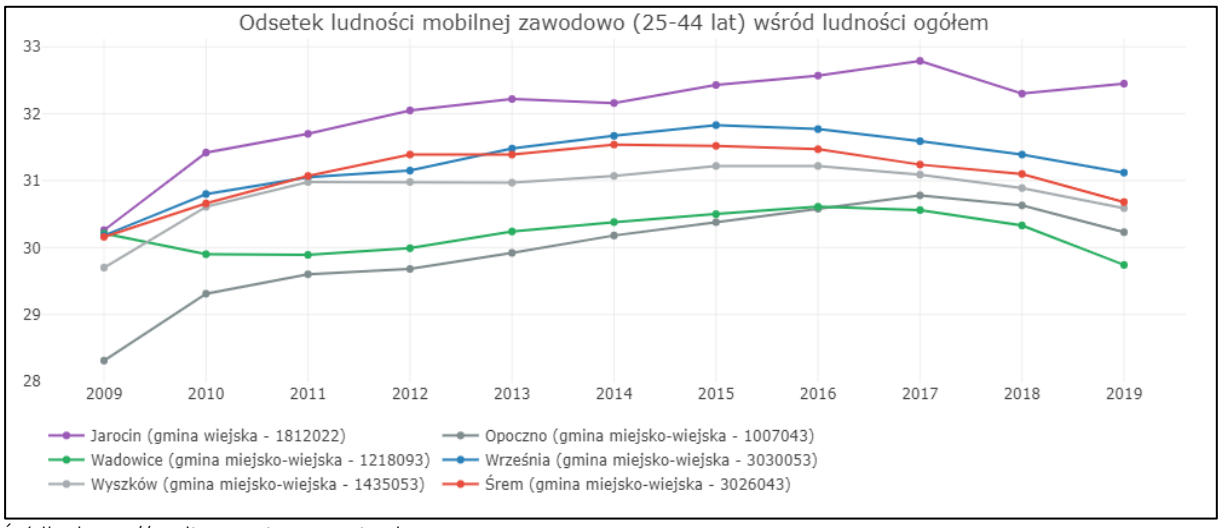

Źródło: https://analizy.monitorrozwoju.pl

Nieznacznie wzrastająca liczba osób mobilnych zawodowo może nie równoważyć prognozowanego spadku liczby osób w ww. wieku (w latach 2020-2030 przewiduje się spadek liczby ludności Wyszkowa w tym przedziale wiekowym), co z kolei może skutkować zagrożeniem dla dostępności zasobów siły roboczej na rynku pracy.

O zasobach lokalnego rynku pracy i dostępności siły roboczej – oprócz liczby osób w wieku produkcyjnym, w tym mobilnym - świadczy także **różnica liczby mieszkańców w wieku 20-24 i 60-64 lat**. Jest to różnica między liczebnością grupy osób rozpoczynających aktywność ekonomiczną i grupy ją kończącej. W Wyszkowie w okresie 2009-2019 różnica ta maleje, osiągając od 2016 r. wartości ujemne. **Oznacza to niską dostępność lokalnej siły roboczej (ludzi młodych), a co z tym związane niską zastępowalność (wymianę) pokoleń na rynku pracy,** zarówno obecnie, jak i prawdopodobnie
w przyszłości.

Wykres 33: Zastępowalność pokoleń na rynku pracy Wyszkowa

Źródło: https://analizy.monitorrozwoju.pl

Niekorzystna tendencja wynikająca z zastępowalności pokoleń może być pogłębiona migracjami ludzi młodych. Saldo migracji osób w wieku 15-39 lat na 1 tys. osób w latach 2013-2019 wykazywało

wartości ujemne (więcej było młodych osób opuszczających Wyszków, niż do niego przybywających), choć sytuacja w tym zakresie się poprawiała. Niemniej jednak blisko połowa ludzi młodych biorących udział w badaniu zamierza opuścić Wyszków w celu kontunuowania nauki lub podjęcia pracy.

O słabnącym potencjale Wyszkowa świadczy również liczba absolwentów i uczniów szkół średnich i zawodowych, którzy – jako siła robocza – mogliby zasilać rynek pracy. W okresie od 2010 r. do 2019 r. **liczba absolwentów szkół średnich spadła** o 10,67% (z 24,0 osób na 1 tys. mieszkańców w 2010 r. do 21,44 osób na 1 tys. mieszkańców w 2019 r.).
Od 2010 r. spada również liczba uczniów w szkołach zawodowych na 1 tys. mieszkańców gminy (spadek w okresie 2010-2019 o 18,8% z 49,46 osób na 1 tys. mieszkańców w 2010 r. do 40,16 osób na 1 tys. mieszkańców w 2019 r.). Spadek ten oznacza nie tylko słabnące zainteresowanie kształceniem w szkołach zawodowych, ale również wskazuje, że na rynku pracy pojawiać się będzie coraz mniej osób z kwalifikacjami zawodowymi.

Tendencje te, w zestawieniu z planami życiowymi młodzieży, niższą niż w regionie i kraju średnią wysokością zarobków (wynoszącą w 2019 r. 3.909,00 zł, czyli **65,79 %** średniego wynagrodzenia brutto w województwie mazowieckim i 79,33% średniego wynagrodzenia w Polsce) **mogą stanowić niekorzystny prognostyk w zakresie dostępności zasobów dla rynku pracy Wyszkowa w przyszłości.**

Niekorzystny prognostyk dla dostępności zasobów dla zmieniającego się rynku pracy[20] może stanowić również poziom wykształcenia potencjalnych pracowników. W populacji Wyszkowian dominują osoby z wykształceniem podstawowym i zawodowym – 49,1% (w województwie mazowieckim -34,7%, w kraju – 42,2%), następnie wykształceniem średnim – 26,5% (w województwie mazowieckim - 31,8%, w kraju – 30,5%). Tylko 15,5% mieszkańców Wyszkowa posiada wykształcenie policealne i wyższe – w województwie mazowieckim – 27,4%, a w kraju -20,6% (wykres poniżej)[21]..

Wykres 34: Poziom wykształcenia mieszkańców Wyszkowa (dane powiatowe)

Źródło: www.polskawliczbach.pl

[20] Według „Barometru zawodów 2021" opracowanego przez Wojewódzki Urząd Pracy w Warszawie prognozowany jest silny wzrost liczby pracujących specjalistów, a także przedstawicieli władz publicznych, wyższych kierowników i urzędników, a więc i wzrost zapotrzebowania na ww. pracowników

[21] Dane ze Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 r. W statystyce publicznej brak danych z późniejszego czasu w tym zakresie

Jakość zasobów pracy mierzona wykształceniem potencjalnych pracowników może okazać się niewystarczająca dla potrzeb zmieniającego się rynku pracy i wpłynąć na poziom bezrobocia w przyszłości.

6.2.2. Popyt na rynku pracy. Potrzeby pracodawców

Istotnym elementem kształtującym rynek pracy są potrzeby i oczekiwania pracodawców. W tym kontekście można wyodrębnić poszukiwane przez pracodawców kwalifikacje i odpowiadające im zawody. Lista zawodów, w których w 2020 r. najtrudniej było pracodawcom znaleźć odpowiednich kandydatów prezentuje poniższa tabela, w której wskazano również te zawody, na które planowany jest duży lub bardzo duży wzrost zapotrzebowania.

Tabela 32: Zawody deficytowe w 2020 i 2021 r. w powiecie wyszkowskim

Lp.	Nazwa zawodu deficytowego	Zmiana	Zapotrzebowanie na zawody deficytowe		Wykaz zawodów szkolnictwa branżowego dla których prognozowane jest zapotrzebowanie	
	Nazwa zawodu		2020	2021-prognoza	Istotne	Umiarkowane
1	Cieśle i stolarze budowlani	↑	Deficyt poszukujących pracy	Równowaga popytu i podaży	v	
2	Dekarze i blacharze budowlani	↑	Deficyt poszukujących pracy	Równowaga popytu i podaży	v	
3	Monterzy izolacji budowlanych	↑	Deficyt poszukujących pracy	-	v	
4	Murarze i tynkarze	↔	Deficyt poszukujących pracy	Deficyt poszukujących pracy	v	
5	Operatorzy i mechanicy sprzętu do robót ziemnych	↑	Deficyt ących pracy	Równowaga popytu i podaży	v	
6	Pracownicy robót wykończeniowych	↑	Duży deficyt poszukujących pracy	Deficyt poszukujących pracy		
7	Robotnicy budowlani	↔	Duży deficyt poszukujących pracy	Deficyt poszukujących pracy		
8	Mechanicy pojazdów samochodowych	↓	-	Duży deficyt poszukujących pracy	v	
9	Spawacze	↔	Deficyt poszukujących pracy	Deficyt poszukujących pracy		
10	Ślusarze	↔	Deficyt poszukujących pracy	Deficyt poszukujących pracy	v	
11	Elektrycy, elektromechanicy i elektromonterzy	↑	Deficyt poszukujących pracy	-	v	
12	Krawcy i pracownicy produkcji odzieży	↑	Deficyt poszukujących pracy	-	v	
13	Piekarze	↔	Deficyt poszukujących pracy	Deficyt poszukujących pracy	v	
14	Kucharze	↑	Deficyt poszukujących pracy	-	v	
15	Pielęgniarki i położne	↑	Duży deficyt poszukujących pracy	Deficyt poszukujących pracy		
16	Lekarze	↔	Deficyt poszukujących pracy	Deficyt poszukujących pracy		

Lp.	Nazwa zawodu deficytowego	Zmiana	Zapotrzebowanie na zawody deficytowe		Wykaz zawodów szkolnictwa branżowego dla których prognozowane jest zapotrzebowanie	
	Nazwa zawodu		2020	2021-prognoza	Istotne	Umiarkowane
17	Fizjoterapeuci i masażyści	⇔	Deficyt poszukujących pracy	Deficyt poszukujących pracy		
18	Opiekunowie osoby starszej i niepełnosprawnej	⇓	-	Duży deficyt poszukujących pracy		v
19	Nauczyciele przedmiotów zawodowych	⇔	Deficyt poszukujących pracy	Deficyt poszukujących pracy		
20	Kierowcy samochodów ciężarowych i ciągników siodłowych	⇔	Duży deficyt poszukujących pracy	Duży deficyt poszukujących pracy		
21	Magazynierzy	⇔	Duży deficyt poszukujących pracy	Deficyt poszukujących pracy	v	

Źródło: opracowanie własne na podstawie https://barometrzawodow.pl/forecast-card-zip/2021/report_pl/raport_wojewodztwo_mazowieckie_2021.pdf oraz https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/zawody-potrzebne-na-rynku-pracy--obwieszczenie-ministra-edukacji-narodowej

Część zawodów wymienionych w ww. tabeli znalazło się również w wykazie zawodów szkolnictwa branżowego, dla których prognozowane jest **istotne zapotrzebowanie** w województwie mazowieckim. O zapotrzebowaniu na siłę roboczą może pośrednio świadczyć liczba ofert pracy.

Liczba ofert pracy (rejestrowana na koniec roku kalendarzowego) w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców wahała się w badanym okresie (2012-2019) i osiągnęła w 2019 r. średni wskaźnik (0,54; najniższy w badanym okresie w 2013 r. wynosił 0,15; a najwyższy, w 2017 r. -1,75).

Według mieszkańców Wyszkowa **dostępność miejsc pracy stanowi istotny problemem** w Gminie.

6.2.3. Zatrudnienie na terenie Wyszkowa

W 2019 r. na terenie Wyszkowa na 1 tys. mieszkańców pracę świadczyło 299 osób. Od 2009 r. **wskaźnik zatrudnienia** dla Wyszkowa wzrastał i osiągnął w 2019 r. wartości wyższe niż średnia dla powiatu (210 osób na 1 tys. mieszkańców) i kraju (255 osób na 1 tys. mieszkańców); **znacznie niższe zaś niż dla województwa mazowieckiego** (316 osób na 1 tys. mieszkańców).

Tabela 33: Pracujący na 1 tys. mieszkańców Wyszkowa, powiatu wyszkowskiego i kraju w latach 2009-2019

Nazwa jednostki administracyjnej	Lata										
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Wyszków	218	226	230	226	236	255	263	277	264	279	299
Powiat wyszkowski	148	152	155	154	167	174	179	189	185	196	210
Woj. mazowieckie	272	272	274	272	272	279	283	295	305	309	316
Kraj	223	223	224	223	226	230	232	240	247	251	255

Źródło: GUS - Bank Danych Lokalnych

W 2019 r. 34,14% aktywnych zawodowo mieszkańców Wyszkowa[22] pracowało **w sektorze rolniczym** (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo), 21,90% w **przemyśle i budownictwie**, a 21,32% **w sektorze usługowym** (handel, naprawa pojazdów, transport, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja). 1,86% mieszkańców Wyszkowa zatrudnionych było w sektorze finansowym (działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości), a 20,78% w pozostałych sektorach (wykres poniżej).

Aktualna struktura zatrudnienia na terenie Wyszkowa w bliskiej przyszłości może ulec zmianie. Jak wynika z prognozy liczby pracujących w podregionach województwa mazowieckiego w przekroju sektorowym i zawodowym do 2025 **przewidywany jest znaczny spadek liczby pracujących rolników, ogrodników, leśników i rybaków**; spadek liczby pracowników biurowych oraz robotników przemysłowych i rzemieślników. Prognozowany jest silny wzrost liczby pracujących specjalistów, a także przedstawicieli władz publicznych, wyższych kierowników i urzędników oraz niewielki wzrost liczby pracowników w siłach zbrojnych[23].

Wykres 35: Zatrudnienie na terenie Wyszkowa według klas PKD w latach 2010-2019 r.

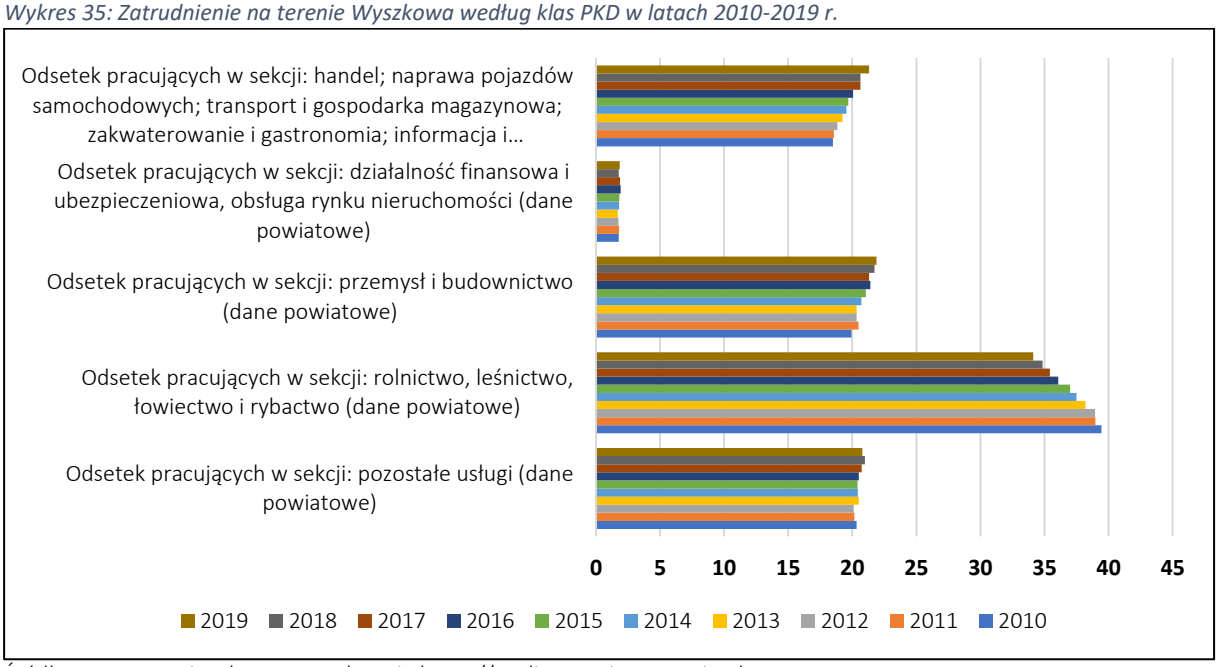

Źródło: Opracowanie własne na podstawie https://analizy.monitorrozwoju.pl

6.2.4. Bezrobocie

Stopa bezrobocia rejestrowanego na terenie Wyszkowa wynosiła w 2020 r. **5,3%** i była nieznacznie wyższa niż stopa bezrobocia w województwie mazowieckim (5,2%), lecz niższa niż w kraju (6,2%).
Wskaźnik udziału bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w 2020 r. wyniósł 3,8% i był znacznie niższy od wojewódzkiego (4,6%) i od krajowego (5,3%). W okresie od 2009-2019 zmniejszył się udział osób pozostających bez pracy w liczbie osób w wieku produkcyjnym na

[22] Dane dotyczą powiatu wyszkowskiego – w statystyce publicznej brak danych z poziomu gminy.

[23] Raport „Barometr zawodów 2021" opracowany przez Wojewódzki Urząd Pracy w Warszawie, https://barometrzawodow.pl/forecast-card-zip/2021/report_pl/raport_wojewodztwo_mazowieckie_2021.pdf

terenie Wyszkowa o 62,37% (w województwie o 31,34%, w kraju o 35,36%), co jest zjawiskiem pozytywnym.

Tabela 34: Wskaźnik udziału bezrobotnych w licznie ludności w wieku produkcyjnym (w %) w latach 2009-2020

Nazwa jednostki administracyjnej	Lata											
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Wyszków /powiat wyszkowski	10,1	9,8	9,5	9,4	9,2	6,9	5,3	4,7	3,7	3,1	2,4	3,8
Województwo mazowieckie	6,7	7,1	7,4	8,2	8,5	7,6	6,6	5,8	4,8	4,2	3,9	4,6
Kraj	8,2	8,6	9,0	9,4	9,5	8,2	7,2	6,4	5,4	5,0	4,4	5,3

Źródło: GUS - Bank Danych Lokalnych

W 2019 r. grupę bezrobotnych tworzyły osoby w różnym wieku (razem 913 osób), głównie młode - do 35 roku życia (31,65%), z czego ponad połowa (54,67%) mieściła się w przedziale do 25 roku życia. Drugą znaczną grupę pozostających bez pracy stanowiły osoby po 50 roku życia – 24,53%.

W latach 2009-2019 odsetek osób młodych pozostających bez pracy uległ redukcji, co widoczne było zwłaszcza w grupie poniżej 25 roku życia (w której wskaźnik zmniejszył się o 6,58 pkt proc., a liczba osób bezrobotnych spadła z 587 w 2009 r. do 158 w 2019 r.) W tym samym okresie redukcji uległ też odsetek osób bezrobotnych powyżej 50 roku życia (o 22,40 pkt proc.). 29,68% osób zarejestrowanych jako pozostający bez pracy to grupa długotrwale bezrobotnych, tzn. powyżej 24 miesięcy.

6.3. Rolnictwo jako dział gospodarki

Wg spisu rolnego z 2010 r.[24] na terenie Wyszkowa funkcjonowało 1.942 gospodarstwa rolne, przy czym wszystkie (za wyjątkiem jednego) były gospodarstwami indywidualnymi.
Działalność rolniczą prowadziło średnio 73,32% gospodarstw rolnych (w tym 73,36% gospodarstw indywidualnych). Wartość tego wskaźnika była niższa niż dla województwa mazowieckiego (89,68%).

Na terenie Gminy Wyszków 1.424 gospodarstw osiągało dochód z działalności rolniczej. **Przychody gospodarstw rolnych z działalności rolniczej były łączone z dochodami z innych źródeł,** w szczególności z dochodami z **pracy najemnej** (880 gospodarstw, tj. 45,31%) oraz **rent i emerytur** (500 gospodarstw, tj. 25,74%) i **pozarolniczej działalności gospodarczej** (303 gospodarstwa, tj. 15,60%).

Grunty rolne Wyszkowa są rozdrobnione[25]. W strukturze gospodarstw rolnych dominowały gospodarstwa do 15 ha (97,22%), tylko 2,78% (mniej niż w województwie mazowieckim o 7,58 punktu procentowego) gospodarstw zajmuje areał powyżej 15 ha. Jednocześnie aż 98,14% gospodarstw powyżej 15 ha prowadziło gospodarkę rolniczą (przy średniej wojewódzkiej – 99,76%).

Wykres 36: Wielkość gospodarstw rolnych w Wyszkowie (w %)

[24] Na dzień sporządzenia raportu diagnostycznego nie były dostępne dane ze spisu rolnego z 2020 r.
[25] W kilku przypadkach doszło do kumulacji gruntów – powstały gospodarstwa o powierzchni ponad 300 ha.

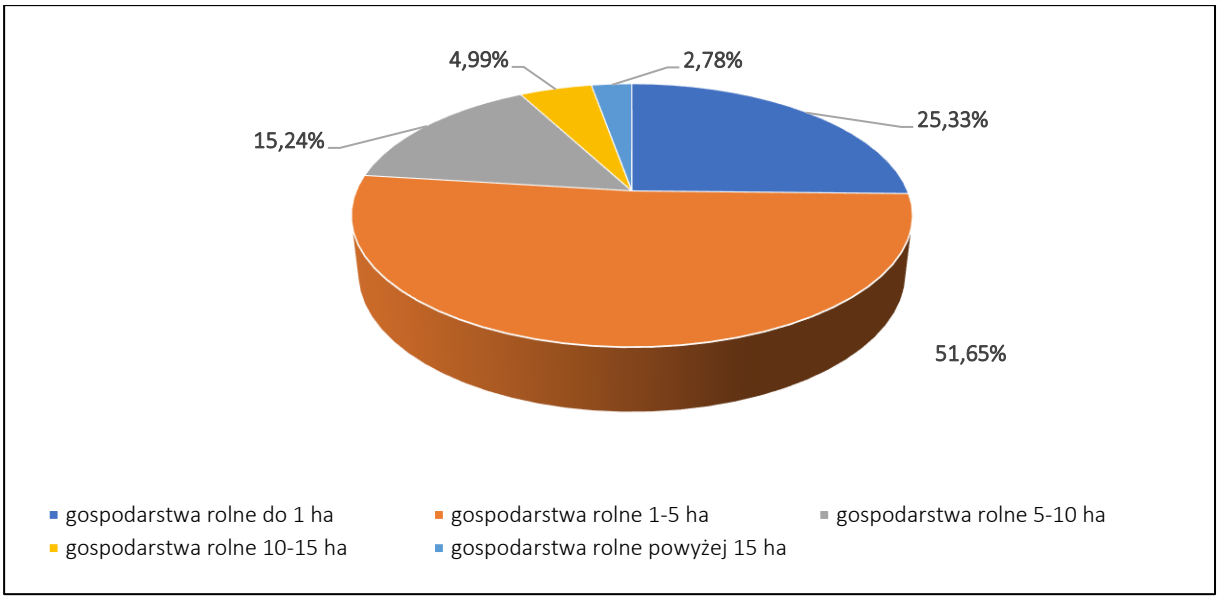

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL

Struktura wielkościowa gruntów rolnych (z punktu widzenia prowadzenia działalności gospodarczej) **Wyszkowa jest niekorzystna**. Znacznie mniej niż w województwie mazowieckim jest: gospodarstw rolnych o powierzchni 5-10 ha (o 9,33 pkt. proc), o powierzchni 10-15 ha (o 5,60 pkt. proc.) i powyżej 15 ha (o 7,58 pkt. proc.); znacznie więcej zaś gospodarstw o powierzchni 1-5 ha (o 11,39 pkt. proc.) i poniżej 1 ha (o 11,12 pkt. proc.).

Grunty rolne Wyszkowa zajmują łącznie powierzchnię 8.821,69 ha. Ich strukturę użytkową prezentuje poniższa tabela. Porównanie rodzajów gruntów i użytków rolnych w gminie Wyszków, powiecie wyszkowskim i województwie mazowieckim wskazuje na **wyższy udział lasów i gruntów leśnych oraz pozostałych gruntów w strukturze użytków rolnych**. Niższy niż w powiecie wyszkowskim i regionie **udział gruntów rolnych w dobrej kulturze i pod zasiewami** i potwierdza **umiarkowaną funkcją rolniczą gminy.**

Tabela 35: Grunty rolne w Wyszkowie, powiecie wyszkowskim i województwie mazowieckim

Grunty rolne wg typów	Gmina Wyszków				Powiat wyszkowski		Województwo mazowieckie	
	Gospodarstwa		Powierzchnia					
	w szt.	w %	w ha	w %	w ha	w %	w ha	w %
1. Grunty rolne ogółem	**1942**	**100,00%**	**8821,69**	**100,00%**	45792,32	**100,00%**	**2285817,60**	**100,00%**
1.1. Użytki rolne ogółem	**1940**	**99,90%**	**7333,73**	**83,13%**	**39116,90**	**85,42%**	1952906,47	**85,44%**
Użytki rolne w dobrej kulturze	1406	72,40%	6343,39	71,91%	36874,26	80,52%	1869339,84	81,78%
Pod zasiewami	1098	56,54%	3733,07	42,32%	20612,01	45,01%	1179174,69	51,59%
Grunty ugorowane łącznie z nawozami zielonymi	208	10,71%	435,72	4,94%	1435,92	3,14%	57531,39	2,52%
Uprawy trwałe	125	6,44%	265,28	3,01%	417,50	0,91%	57531,49	2,52%
Sady ogółem	99	5,10%	222,74	2,52%	368,68	0,81%	105602,84	4,62%
Ogrody przydomowe	187	9,63%	23,3	0,26%	47,74	0,10%	3649,65	0,16%

Grunty rolne wg typów	Gmina Wyszków				Powiat wyszkowski		Województwo mazowieckie	
	Gospodarstwa		Powierzchnia					
	w szt.	w %	w ha	w %	w ha	w %	w ha	w %
Łąki trwałe	946	48,71%	1659,16	18,81%	12162,51	26,56%	423891,17	18,54%
Pastwiska trwałe	190	9,78%	226,86	2,57%	2198,58	4,80%	96744,17	4,23%
Pozostałe użytki rolne	723	37,23%	990,34	11,23%	2242,64	4,90%	83566,63	3,66%
1.2. Lasy i grunty leśne	720	**37,08%**	**920,05**	**10,43%**	**4312,93**	**9,42%**	225569,7	**9,87%**
1.3. Pozostałe grunty	1466	**75,49%**	**567,91**	**6,44%**	**2362,49**	**5,16%**	107341,44	**4,70%**

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z BDL[26]

Potencjał rolniczy gminy Wyszków (określony na podstawie informującego o warunkach gospodarowania wskaźnika waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej obejmującego cztery czynniki składowe, tj. jakość gleby, klimat, rzeźba terenu, stosunki wodne)[27] **jest średni[28].**

Ponadto rolnictwo nie jest interesujące dla mieszkańców Wyszkowa jako miejsce pracy - w Wyszkowie od 2010 r. spada liczba osób pracujących w sekcji rolnictwo, ogrodnictwo, leśnictwo i rybactwo i prognozowany jest dalszy **spadek liczby pracujących rolników, ogrodników, leśników i rybaków[29].**

6.4. Potencjał ekonomiczny społeczności lokalnej

Potencjał ekonomiczny mieszkańców Wyszkowa wyznaczany jest wysokością przychodów, jakie mieszkańcy osiągają z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej, pracy najemnej lub kapitału. Potencjał ten nie tylko decyduje o jakości życia mieszkańców, ale również warunkuje skłonność do podejmowania działań inwestycyjnych, wpływających na rozwój obszaru.

Potencjał ekonomiczny mieszkańców Wyszkowa **wzrastał w badanym okresie (2009-2019).**

W okresie 2009-2019 **wzrosły dochody budżetu gminy z tytułu udziału w PIT na 1 mieszkańca** (wzrost o 115,17% z 503,99 zł w 2009 r. na 1 mieszkańca do 1.084,45 zł na 1 mieszkańca w 2019 r.).
Miało to bezpośredni związek ze wzrostem liczby mieszkańców prowadzących działalność gospodarczą[30], liczby osób zatrudnionych na terenie Wyszkowa[31], spadkiem liczby osób bezrobotnych[32] oraz wzrostem poziomu wynagrodzeń[33].

[26] Dane dotyczą spisu rolnego z 2010 r.; na dzień sporządzenia raportu nie były dostępne dane ze spisu rolnego z 2020 r.

[27] Wskaźnik WRPP odzwierciedla potencjał rolniczej przestrzeni produkcyjnej wynikający z warunków naturalnych. Został on opracowany w IUNG-PIB w latach siedemdziesiątych, w ramach badań dotyczących metodologii oceny jakości gruntów rolnych w Polsce.

[28] Źródło: http://onw.iung.pulawy.pl/

[29] Raport „Barometr zawodów 2021" opracowany przez Wojewódzki Urząd Pracy w Warszawie, https://barometrzawodow.pl/forecast-card-zip/2021/report_pl/raport_wojewodztwo_mazowieckie_2021.pdf

[30] W okresie 2009-2019 liczba podmiotów prowadzących działalność gospodarczą wzrosła o 4,53% (z 124,65 w 2012 r. na 1 tys. mieszkańców do 142,76 na 1 tys. mieszkańców w 2019 r.)

[31] W okresie 2009-2019 wzrosła liczba zatrudnionych na 1 tys. mieszkańców o 37,15% (z 218 na 1 tys. mieszkańców w 2009 r. do 299 na 1 tys. mieszkańców w 2019 r.)

[32] W okresie od 2009-2019 zmniejszył się udział osób pozostających bez pracy w liczbie osób w wieku produkcyjnym na terenie Wyszkowa o 62,37% (z 10,1% w 2009 r. do 3,8% w 2019 r.)

[33] W okresie od 2009-2019 przeciętne wynagrodzenie brutto na terenie Wyszkowa wzrosło o 55,66% z 2.641,00 zł z w 2009 r. do 4.111,00 zł w 2019 r.

Ponadto w okresie 2009-2019 **wzrosła zdolność mieszkańców Wyszkowa do kumulowania kapitału**. Dochody od osób fizycznych z podatku od nieruchomości, rolnego i leśnego przypadające na 1 tys. osób w wieku produkcyjnym zwiększyły się o 67,81% (z 464 505,14 zł w 2009 r. na 779 491,90 zł w 2019 r.).
O poprawie sytuacji materialnej mieszkańców Wyszkowa świadczy pośrednio wzrost liczby lokali mieszkalnych nabytych w ramach transakcji rynkowych w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców (wzrost z poziomu 0,77 w 2015 r. na 2,01 w 2019 r., czyli o 161,04%).

O nieznacznie **rosnącym potencjale ekonomicznym społeczności** Wyszkowa świadczy też zmniejszająca się liczba osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na 1 tys. mieszkańców oraz spadająca liczba przyznanych dodatków mieszkaniowych na 1 tys. mieszkańców (w okresie 2009-2019 odnotowano spadek liczby beneficjentów pomocy społecznej o rzędu 43,84%, a liczby przyznanych dodatków mieszkaniowych o 49,49%). W okresie 2009-2018 zmniejszył się nieznacznie odsetek zadłużonych lokali komunalnych będących w dyspozycji gminy (o 7,47%).

Wykres 37: Potencjał ekonomiczny mieszkańców Wyszkowa w latach 2009-2019 – wskaźniki

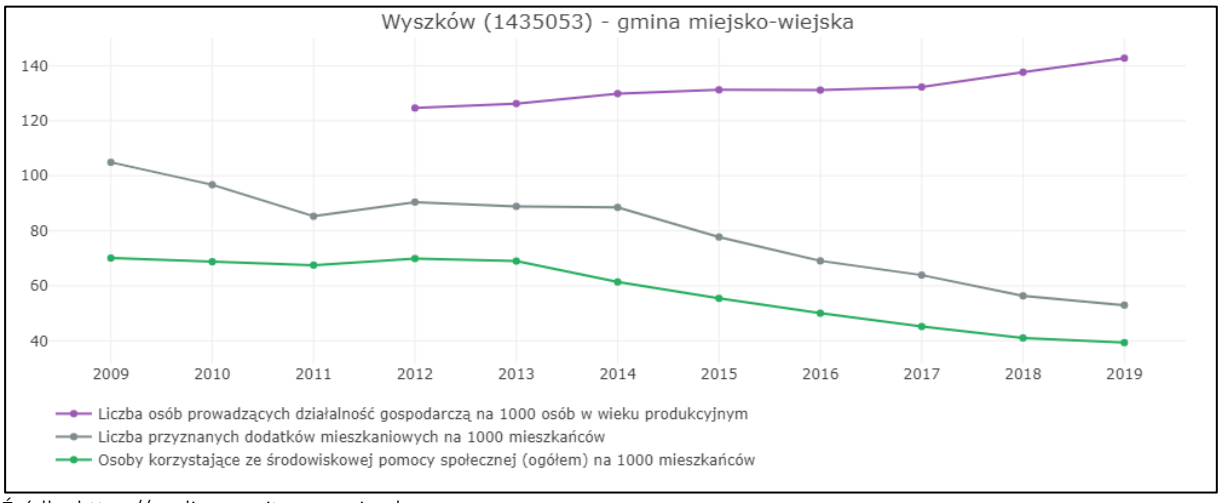

Źródło: https://analizy.monitorrozwoju.pl

Porównanie wzrastającego potencjału ekonomicznego mieszkańców Wyszkowa (mierzonego wpływami JST z tytułu udziału we wpływach budżetu państwa z PIT, dochodami JST od osób fizycznych z podatku od nieruchomości, rolnego i leśnego, liczbą lokali mieszkalnych nabytych w ramach transakcji rynkowych, liczbą osób korzystających z pomocy społecznej, liczbą udzielonych dodatków mieszkaniowych, odsetka zadłużonych lokali komunalnych będących w dyspozycji gminy) z potencjałem ekonomicznym mieszkańców gmin z grup porównawczych prowadzi do wniosku, iż o ile potencjał ten jest wyższy (praktycznie wszystkie wskaźniki w 2019 r. w Wyszkowie były korzystniejsze niż średnia w gminach z grupy porównawczej), to jednak potencjał ten wzrastał (w przypadku wskaźników finansowych) wolniej niż w grupie porównawczej.

Tabela 36: Potencjał ekonomiczny mieszkańców Wyszkowa w porównaniu do grupy porównawczej

Nazwa wskaźnika	Wartość wskaźnika w 2019 r.			Dynamika zmian (w badanym okresie)		
	Wyszków	Średnia w grupie porównawczej	Ocena wobec gr. porów.	Wyszków	Średnia w grupie porównawczej	Ocena wobec gr. porów.
Dochody budżetu gminy z tytułu udziału w PIT na 1 mieszkańca	1084,45 zł	1025,21 zł	⇧	115,17%	127,52%	⇩

Nazwa wskaźnika	Wartość wskaźnika w 2019 r.			Dynamika zmian (w badanym okresie)		
	Wyszków	Średnia w grupie porównawczej	Ocena wobec gr. porów.	Wyszków	Średnia w grupie porównawczej	Ocena wobec gr. porów.
Dochody od osób fizycznych z podatku od nieruchomości, rolnego i leśnego przypadające na 1 tys. osób w wieku produkcyjnym	779.491,90 zł	1.002.831,72 zł	↓	67,81	88,14%	↓
Liczba lokali mieszkalnych nabytych w ramach transakcji rynkowych w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców	2,01	1,80	↑	161,04%	110,80%	↑
Liczba osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na 1 tys. mieszkańców	39,36	39,62	↑	-43,84%	-47,56%	↓
Liczba przyznanych dodatków mieszkaniowych na 1 tys. mieszkańców	52,98	76,27	↑	-49,49%	-45,71%	↑
Odsetek zadłużonych lokali komunalnych będących w dyspozycji gminy	20,81	38,15	↑	-7,47	134,65	↑

Źródło: opracowanie własne na podstawie https://analizy.monitorrozwoju.pl

6.5. Podsumowanie

Analiza zgromadzonych danych pozwoliła na określenie słabych i mocnych stron oraz identyfikację wyzwań rozwojowych w obszarze „Przedsiębiorczość".

6.5.1. Słabe i mocne strony gminy.

Słabe i mocne strony Wyszkowa w obszarze „Przedsiębiorczość" prezentuje schemat poniżej.

Rysunek 9: Mocne i słabe strony – obszar: „Przedsiębiorczość"

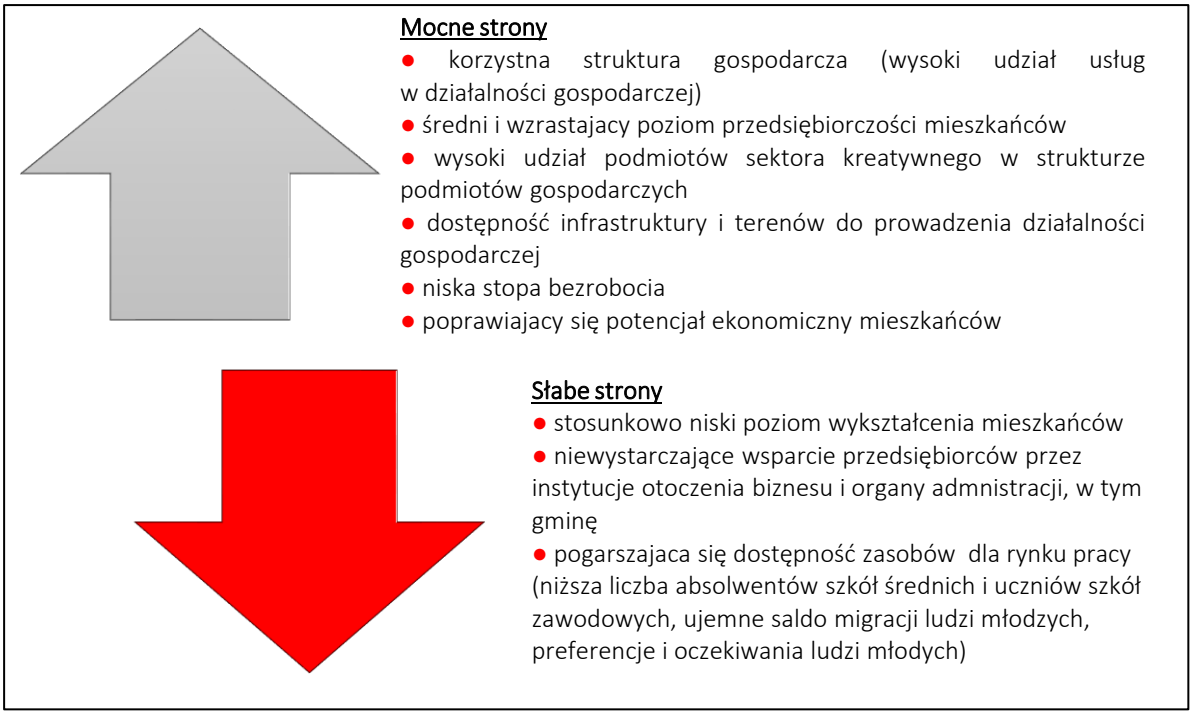

Źródło: Opracowanie własne

6.5.2. Wyzwania rozwojowe

Wyzwania rozwojowe określone na podstawie słabych i mocnych stron Wyszkowa w obszarze „Przedsiębiorczość" prezentuje schemat poniżej

Rysunek 10: Wyzwania rozwojowe Wyszkowa – obszar: „Przedsiębiorczość"

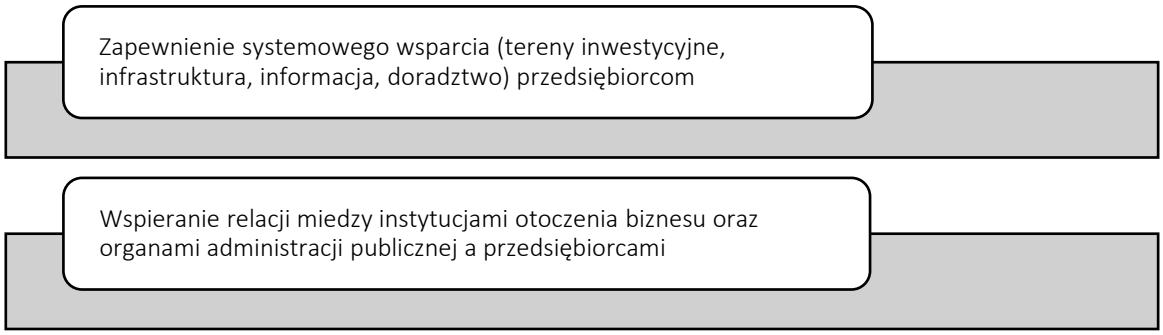

Źródło: Opracowanie własne

7. PRZESTRZEŃ

Przestrzeń jako jedno z najważniejszych dóbr publicznych powinna podlegać szczególnej ochronie i być kształtowana w sposób zachowujący ład przestrzenny stanowiący - obok ładu środowiskowego, gospodarczego, społecznego i instytucjonalno-politycznego - podstawowy komponent ładu zintegrowanego każdej społeczności.

7.1. Rola Wyszkowa w strukturze osiedleńczej kraju. Powiązania funkcjonalne Wyszkowa

Wyszków, jako siedziba gminy miejsko-wiejskiej został sklasyfikowany[34] jako **ośrodek wielofunkcyjny**. Oznacza to, że pełni on – w zakresie zaspokajania indywidualnych i zbiorowych potrzeb mieszkańców pięć podstawowych, uzupełniających się i synergicznie ze sobą powiązanych funkcji, z których żadna nie ma charakteru dominującego (opis - tabela poniżej).

Tabela 37: Funkcje miasta Wyszków w zakresie zaspakajania indywidualnych i zbiorowych potrzeb mieszkańców

Nazwa funkcji	Opis funkcji
Administracyjna podstawowa	Związana z obsługą ludności przez jednostki i urzędy władzy publicznej, tj.: urząd gminy(m.in. sprawy obywatelskie, obsługa przedsiębiorców, pomoc społeczna, pomoc rodzinie)
Administracyjna specjalistyczna	1. Związana z obsługą ludności przez jednostki i urzędy władzy publicznej inne niż urząd gminy, tj.: • Starostwa powiatowe (m.in. sprawy komunikacyjne i transportowe, sprawy geodezyjno-budowlane, pomoc społeczna, pomoc rodzinie) • Urząd Skarbowy, Zakład Ubezpieczeń Społecznych, KRUS, • Straże i Inspekcje (Powiatowy Inspektorat Weterynarii, Powiatowy Inspektorat Nadzoru Budowlanego, Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna, Powiatowa Komenda Policji, Powiatowa Komenda Państwowej Straży Pożarnej) • Instytucje rynku pracy (PUP). 2. Związana z zapewnieniem obsługi ludności przez wymiar sprawiedliwości (prokuratura, sądy)
Socjalno-bytowa	1. Związana z zaspokajaniem podstawowych potrzeb bytowych ludności: • zaopatrzenia w infrastrukturę techniczną i media, • zapewnieniem dostępności komunikacyjnej, • zapewnieniem bezpieczeństwa w tym bezpieczeństwa zdrowotnego na podstawowym poziomie, 2. Związana z zapewnieniem miejsca stałego pobytu – koncentrowania czynności życiowych
Dostawcy usług o charakterze podstawowym	Związana z dostarczaniem usług (w tym publicznych) o charakterze podstawowym, w szczególności: • wychowawczych i opiekuńczych (przedszkola, żłobki), • edukacyjnych na szczeblu ponadpodstawowym, • edukacji pozaszkolnej, • związanych ze spędzaniem czasu wolnego
Dostawcy usług o charakterze wyspecjalizowanym	Związana z dostarczaniem usług (w tym publicznych) o charakterze ponadpodstawowym - wyspecjalizowanym, w szczególności: • wychowawczych i opiekuńczych, • edukacyjnych na szczeblu ponadpodstawowym, • edukacji pozaszkolnej, • specjalistycznych usług zdrowotnych i usług społecznych

Źródło: opracowanie własne

34 Klasyfikacja według P. Śleszyńskiego i T. Komornickiego, „Klasyfikacja funkcjonalna gmin na potrzeby monitoringu planowania przestrzennego" Przegląd Geograficzny, 2016

Wskazane wyżej funkcje realizowane przez miasto Wyszków uzupełniane są funkcjami związanymi z alokacją zasobów (opis tabela poniżej), tj: funkcją dostawcy zasobów na rynki pracy, dostawcy zasobów na rynki zbytu[35], funkcją rynków pracy, funkcją rynków zbytu.

Tabela 38: Funkcje miasta Wyszków wyznaczane alokacją zasobów

Nazwa funkcji	Opis funkcji
Dostawcy zasobów na rynki pracy	Związana z obsługą rynku pracy (głównie warszawskiego) przez dostarczanie niezbędnych zasobów (w tym w szczególności zasobów ludzkich) i usług.
Dostawcy zasobów na rynki zbytu	Związana z obsługą lokalnych rynków zbytu przez dostarczanie niezbędnych zasobów (w tym w szczególności produktów rolnych)
Rynki pracy	Miejsce najemnej pracy zarobkowej i świadczenia usług
Rynki zbytu	Miejsce zbytu towarów i produktów

Źródło: opracowanie własne

Rola Wyszkowa w strukturze osiedleńczej kraju (ośrodek wielofunkcyjny) jest konsekwencją podziału administracyjnego kraju i wynikającego z niego statusu miasta jako siedziby powiatu, a także położenia Wyszkowa względem Warszawy (ośrodka wojewódzkiego), istniejących powiązań funkcjonalnych z ww. ośrodkiem, które to powiązania wpływają na funkcje gminy związane z alokacją zasobów.

Powiązanie funkcjonalne (społeczne) oparte na przepływie osób w związku z korzystaniem z usług oraz podejmowaniem zatrudnienia mają **charakter dwukierunkowy**; są skierowane do wewnątrz (Wyszków jest miejscem pracy oraz centrum usług dla mieszkańców powiatu wyszkowskiego) oraz na zewnątrz (Wyszków zapewnia zasoby dla rynku pracy innym ośrodkom osiedleńczym).

Rysunek 11: Powiązania funkcjonalne i kierunki przepływu osób

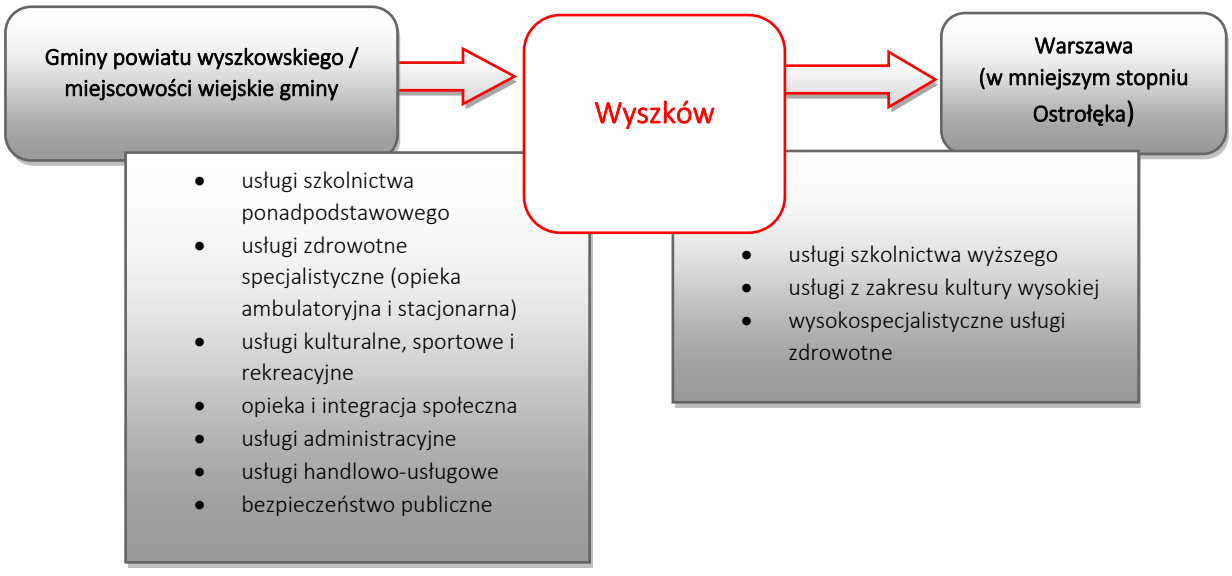

Źródło: opracowanie własne

35 Zgodnie z „Klasyfikacją funkcjonalną gmin na potrzeby monitoringu planowania przestrzennego" wg P. Śleszyńskiego, T. Komornickiego,

Wyszków jako miasto-siedziba powiatu wyszkowskiego i ponadlokalny ośrodek miejski **zapewnia mieszkańcom okolicznych gmin** (oraz miejscowości położonych w gminie Wyszków) **dostęp do usług o charakterze ponadlokalnym**, świadczonych zarówno przez samorząd gminny jak i samorząd powiatowy, w tym związanych z**: ochroną zdrowia** (lecznictwo zamknięte, szpital powiatowy); **edukacją na poziomie ponadpodstawowym** (8 liceów ogólnokształcących, 4 technika, 3 szkoły branżowe); **kulturą, sportem i rekreacją** (instytucje kultury: WOK „Hutnik", kino, infrastruktura sportowa - WOSiR); **pomocą i integrację społeczną** (Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności) oraz bezpieczeństwem publicznym (powiatowe komendy policji i państwowej straży pożarnej). Na terenie Wyszkowa zlokalizowane są liczne punkty usługowe oraz handlowe (w tym galerie). 74,11% podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w Wyszkowie świadczy działalność w zakresie handlu i usług.

Wyszków stanowi **rynek pracy dla mieszkańców miejscowości wiejskich gminy Wyszków oraz gmin sąsiadujących** (z powiatu wyszkowskiego).

Jednocześnie mieszkańcy gminy **korzystają z usług niedostępnych na terenie Wyszkowa** (usługi w zakresie edukacji wyższej, kultury wysokiej, wysokospecjalistycznych usług zdrowotnych) w innych ośrodkach, przede wszystkim w Warszawie (**powiązania funkcjonalne zewnętrzne z ośrodkiem wojewódzkim**) oraz Ostrołęce. **Warszawa** stanowi również **najbardziej atrakcyjny rynek pracy dla mieszkańców Wyszkowa.**

Powiązania funkcjonalne Wyszkowa z ościennymi gminami oraz miastem wojewódzkim – Warszawą powinny **wpływać na konieczny dla ich umacniania rozwój infrastruktury (głównie drogowej) oraz systemu komunikacyjnego, w tym transportu publicznego**.

Istniejące silne powiązania funkcjonalne i związane z nimi, nierównoważące się aktualnie (intensywniejsze na zewnątrz) przepływy osób wpływają na charakter i konkurencyjność Wyszkowa i oddziałują (negatywnie) na poczucie tożsamości i poziom integracji społecznej mieszkańców.

Charakter Wyszkowa jako „miasta przepływów" potwierdzają w badaniach ankietowych Wyszkowianie.

Średnio 40% mieszkańców Gminy twierdzi, że wszyscy lub część domowników dzieli życie pomiędzy Wyszków a inną gminę (twierdzi tak 22% mieszkańców w trudnej, 41% mieszkańców w przeciętnej i 56% mieszkańców w dobrej sytuacji majątkowej).

7.2. Układ przestrzenno-administracyjny gminy

Wyszków jest gminą miejsko-wiejską wchodzącą w skład powiatu wyszkowskiego, położoną w północno-wschodniej części województwa mazowieckiego. Gmina Wyszków sąsiaduje z gminami: Barańczyk, Rząśnik, Słomianka, Zabrodzie (powiat wyszkowski), Łochów (powiat węgrowski) oraz Dąbrówka i Jadow (powiat wołomiński). Gmina Wyszków zajmuje ok 20% powierzchni powiatu wyszkowskiego, a liczba jej mieszkańców stanowi ponad 50% liczby mieszkańców powiatu.
Blisko 68% ludności gminy zamieszkuje miasto Wyszków.

Na terenie gminy jest zlokalizowane **miasto Wyszków** (zamieszkałe przez ok. 27 tys. mieszkańców) – siedziba powiatu wyszkowskiego i **29 miejscowości** w 27 sołectwach: Deskurów, Drogoszewo, Fidest, Gulczewo, Kamieńczyk, Kręgi Nowe, Leszczydół Nowiny, Leszczydół Podwielątki, Leszczydół Pustki, Leszczydół Stary, Lucynów Duży, Lucynów, Łosinno, Natalin, Olszanka, Puste Łąki, Rybienko Nowe, Rybienko Stare, Rybno, Sitno, Skuszew, Ślubów, Świnotok, Tulewo, Tumanek oraz Leszczydół Działki, Loretto, Tulewo Górne (mapa poniżej).

Mapa 1: Podział administracyjny Wyszkowa

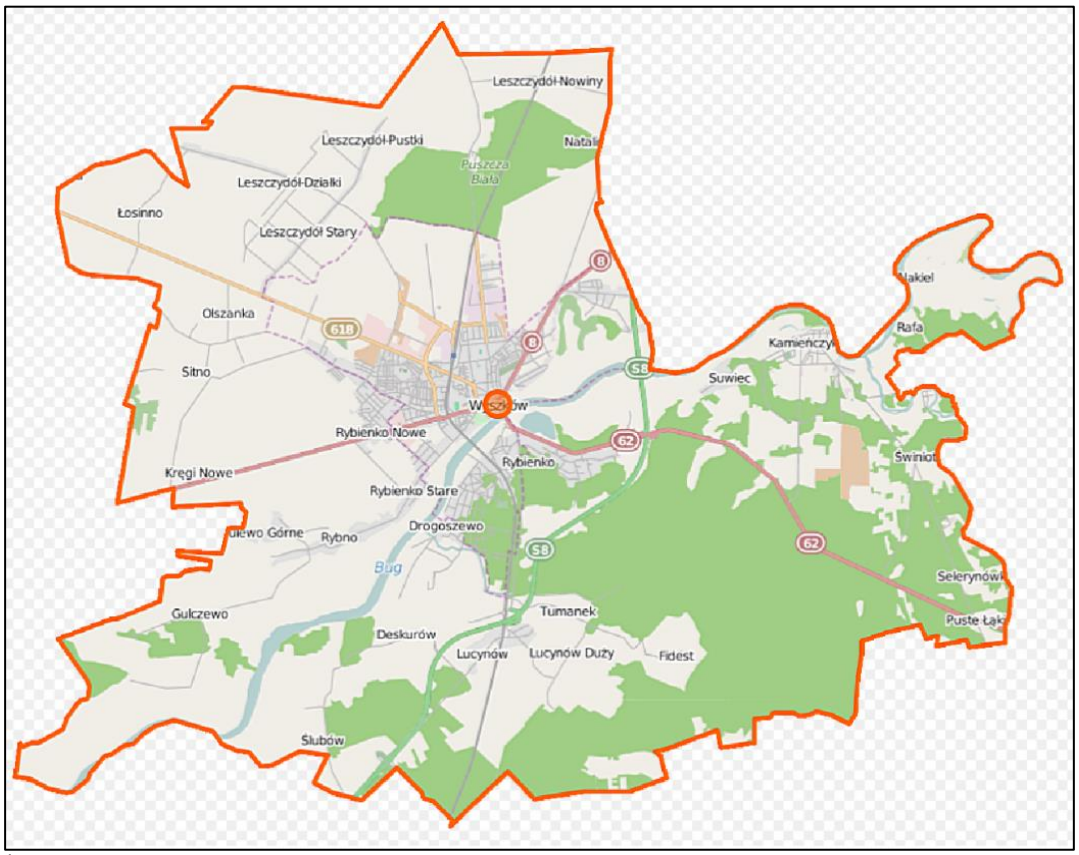

Źródło: https://pl.wikipedia.org/

7.3. Struktura użytkowa terenów Wyszkowa

Gmina Wyszków obejmuje teren o powierzchni **165,18 km²**.

W strukturze użytkowej gruntów Wyszkowa dominują użytki **rolne (56,77%)**, w tym: grunty orne (39,88 % obszaru), sady, łąki i pastwiska (14,18%), a także **grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione** (29,57%). **Grunty zabudowane i zurbanizowane** zajmują jedynie **32,18 %** powierzchni Gminy (wykres i tabela poniżej).

Wykres 38: Struktura użytkowa gruntów Wyszkowa (2014)[36]

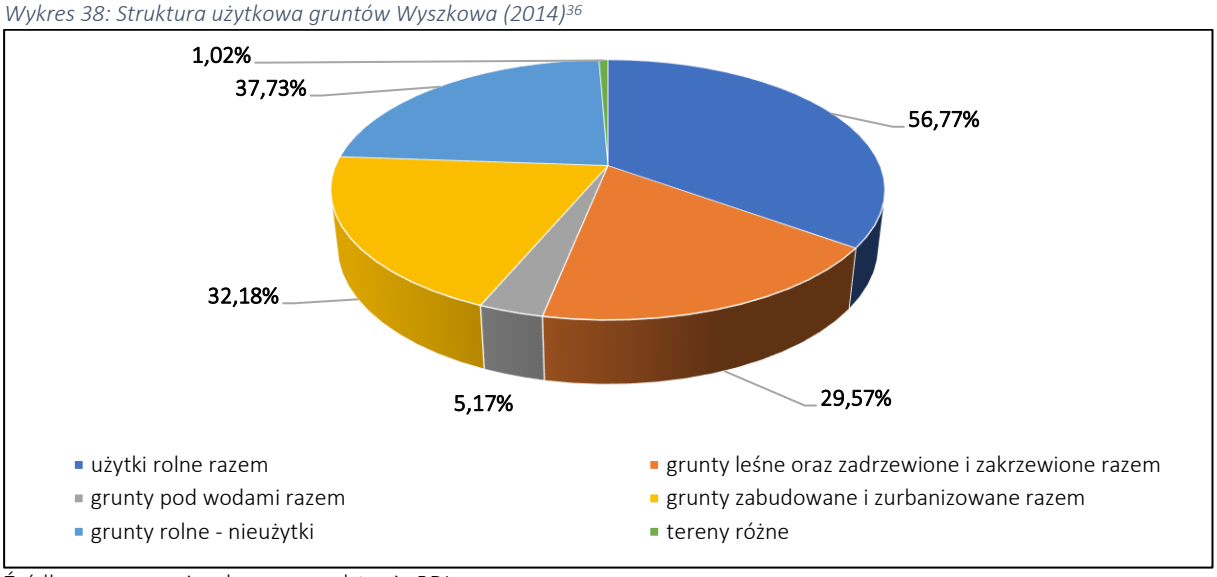

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela 39: Struktura użytkowa gruntów Wyszkowa

Grunty wg sposobu użytkowania	Powierzchnia	
	w ha	w %
powierzchnia ogółem	16 518	100,00%
użytki rolne razem	**9 377**	**56,77%**
użytki rolne - grunty orne	6 588	39,88%
użytki rolne - sady	106	0,64%
użytki rolne - łąki trwałe	1 082	6,55%
użytki rolne - pastwiska trwałe	1 154	6,99%
użytki rolne - grunty rolne zabudowane	389	2,36%
użytki rolne - grunty pod rowami	58	0,35%
grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione razem	**4 885**	**29,57%**
grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione - lasy	4 842	29,31%
grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione - grunty zadrzewione i zakrzewione	43	0,26%
grunty pod wodami razem	**485**	**2,94%**
grunty pod wodami powierzchniowymi płynącymi	484	2,93%
grunty pod wodami powierzchniowymi stojącymi	1	0,01%
grunty zabudowane i zurbanizowane razem	**1 572**	**9,52%**
grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny mieszkaniowe	533	3,23%
grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny przemysłowe	33	0,20%
grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny inne zabudowane	190	1,15%
grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny zurbanizowane niezabudowane	35	0,21%
grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny rekreacji i wypoczynku	28	0,17%
grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny komunikacyjne - drogi	647	3,92%
grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny komunikacyjne - kolejowe	106	0,64%
grunty rolne - nieużytki	**183**	**1,11%**
tereny różne	**16**	**0,10%**

Źródło: Bank Danych Lokalnych – BDL

[36] Dane o strukturze użytkowej powierzchni do poziomu gmin i powiatów dostępne są w GUS BDL tylko dla lat 2012-2014.

7.4. Struktura własnościowa terenów Wyszkowa

W Wyszkowie dominuje **prywatna** własność gruntów**.** Niewielka część gruntów Wyszkowa stanowi **własność publiczną.**

Własność gminna obejmuje jedynie 701 ha gruntów, co stanowi 0,42% powierzchni terenu Gminy. Strukturę gruntów komunalnych wg prawnych form użytkowania w 2019 r. prezentuje tabela poniżej.

Tabela 40: Struktura gruntów komunalnych Wyszkowa wg form prawnych użytkowania

Prawne formy użytkowania	Powierzchnia	
	w ha	w %
ogółem	**701**	100,00%
z wyłączeniem gruntów przekazanych w użytkowanie wieczyste	**612**	87,30%
wchodzące w skład gminnego zasobu nieruchomości	176	25,11%
przekazane w trwały zarząd gminnym jednostkom organizacyjnym	34	4,85%
pozostałe grunty zajęte pod drogi gminne	402	57,35%
przekazane w użytkowanie wieczyste	**89**	12,70%
w użytkowaniu wieczystym osób fizycznych	16	2,28%
w użytkowaniu wieczystym osób prawnych	2	0,29%
w użytkowaniu wieczystym spółdzielni mieszkaniowych	3	0,43%
w użytkowaniu wieczystym pozostałych osób	68	9,70%

Źródło: Bank Danych Lokalnych – BDL

7.5. Stosowanie instrumentów planowania przestrzennego

Zagospodarowanie przestrzenne w gminie Wyszków opierało się w 2019 r. się o ustalenia 45[37] obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego opracowanych na podstawie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wyszków, przyjętego uchwałą Rady Miejskiej w Wyszkowie Nr XXVIII/280/16 z dnia 27 października 2016 r.

Miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego objętych jest **16.084 ha,** co stanowi **aż 97,37 % powierzchni gminy.** Niespełna 3% powierzchni Gminy Wyszków nie zostało objęte planami zagospodarowania przestrzennego z powodu braku możliwości zabudowy terenów nieobjętych planem. Tereny nieobjęte planami zagospodarowania przestrzennego są terenami zalewowymi.

Obowiązujące plany zagospodarowania przestrzennego zawierają przepisy regulujące zasady zabudowy i zagospodarowania terenów, a tym samym stanowią podstawę ochrony ładu przestrzennego Gminy.

Zmiana zagospodarowania terenów polegająca w szczególności na budowie obiektu budowlanego lub wykonaniu innych robót budowlanych prowadzona jest na podstawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i zgodnie z nimi. Jedynie na terenach nie objętych planami miejscowymi zmiana zagospodarowania terenu odbywa się na podstawie decyzji administracyjnej (o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu).

[37] W 2020 r. liczba obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego wzrosła do 50.

W okresie 2009-2019 Gmina Wyszków wydała jedynie **49 decyzji o warunkach zabudowy terenu** i **3 decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego.**

Z uwagi na istotne pokrycie terenu gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego liczba wydanych decyzji o warunkach zabudowy osiąga jedną z najniższych wartości w grupie porównawczej. Niska jest również wartość wskaźnika zrealizowanych na podstawie decyzji wzizt inwestycji (w 2019 r. wskaźnik ten dla Wyszkowa wynosił - 0,08, dla Jarocina 7,76, zaś średni w grupie porównawczej – 3,99).
Niski wskaźnik zrealizowanych na podstawie decyzji wzizt inwestycji oraz wysoki procent pokrycia miejscowym planami zagospodarowania przestrzennego terenu Gminy może świadczy o prowadzeniu przez władze miasta **planowej i stabilnej polityki przestrzennej**.

Wykres 39: Liczba inwestycji realizowanych na podstawie decyzji wzizt na 1000 mieszkańców w latach 2009-2019

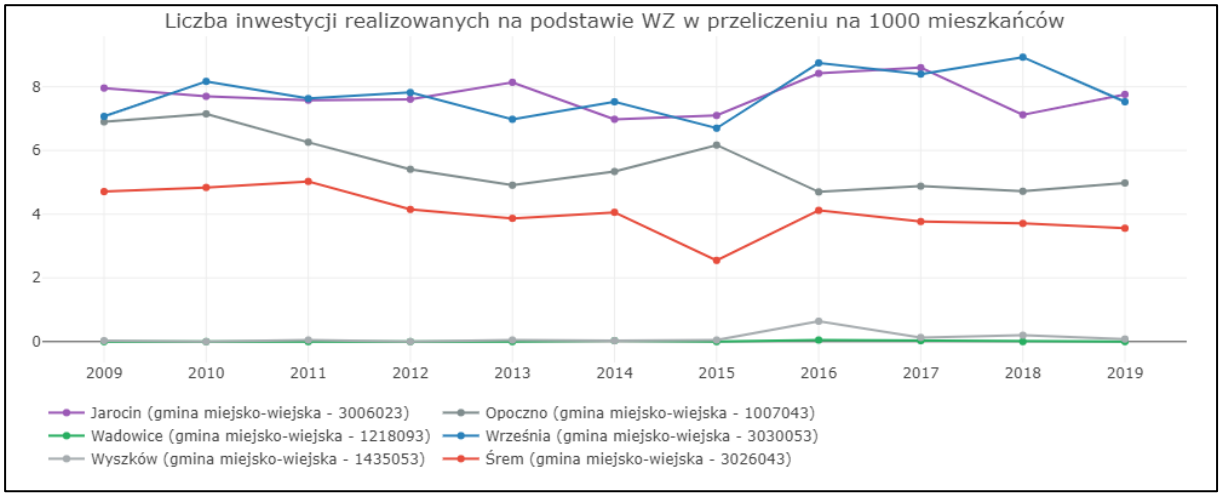

Źródło: https://analizy.monitorrozwoju.pl

Dysponowanie przez gminę miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego wspiera rozwój gminy – w tym gospodarczy; szybkość i pewność procesu inwestycyjnego zależy bowiem m.in. od stabilnej polityki przestrzennej.
Pewność procesu inwestycyjnego oraz stabilna polityka przestrzenna wpływa na liczbę wydanych pozwoleń na budowę. Od 2015 r. liczba pozwoleń budowalnych na terenie gminy Wyszków wzrasta.

Tabela 41: Liczba wydanych pozwoleń na budowę w latach 2015-2020

Pozwolenia budowalne wg rodzaju zabudowy	Lata					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Zabudowa jednorodzinna						204
Zabudowa wielorodzinna						6
Zabudowa letniskowa						5
Zabudowa gospodarcza i garażowa						21
Zabudowa usługowa						21
Infrastruktura techniczna						195
Razem						**452**

Źródło: Dane własne gminy

Objęcie terenów gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego wpływa także na jakość życia mieszkańców i stopień ich integracji – między innymi poprzez ujęcie w planach miejscowych ustaleń dotyczących przestrzeni publicznych, czyli obszarów o szczególnym znaczeniu dla

zaspokojenia potrzeb mieszkańców, poprawy jakości ich życia i sprzyjających nawiązywaniu kontaktów społecznych ze względu na ich położenie oraz cechy funkcjonalno-przestrzenne.

Ważnym elementem przestrzeni publicznych są tereny zielone (parki, zieleńce). **Udział terenów zielonych w powierzchni gminy** pozostaje niezmieniony od 2009 r. (wynosi 0,2% powierzchni gminy) i jest on **niewystarczający** z punkt widzenia potrzeb mieszkańców. Gmina nie dysponuje wystarczającą powierzchnią parków ogólnomiejskich i osiedlowych, pasm zieleni spacerowej, skwerów, zielonych placów zabaw. **Tereny zielone** – jako miejsca integracji mieszkańców – **nie są wyposażone w dostępną dla mieszkańców infrastrukturę wypoczynkowo-rekreacyjnej**.

W Wyszkowie **nie ma wyraźnie wyodrębnionego centrum**, stanowiącego „serce miasta" - przestrzeń spotkań i integracji mieszkańców. Miasto **nie wykorzystuje potencjału jaki daje rzeka Bug;** tereny nadbużańskie są często niezagospodarowane (w niewielkim stopniu stanowią własność komunalną).

7.6. Podsumowanie

Analiza zgromadzonych danych pozwoliła na określenie słabych i mocnych stron oraz identyfikację wyzwań rozwojowych w obszarze „Przestrzeń".

7.6.1. Słabe i mocne strony

Słabe i mocne strony Wyszkowa w obszarze „Przestrzeń" prezentuje schemat poniżej.

Rysunek 12: Mocne i słabe strony – obszar: „Przestrzeń"

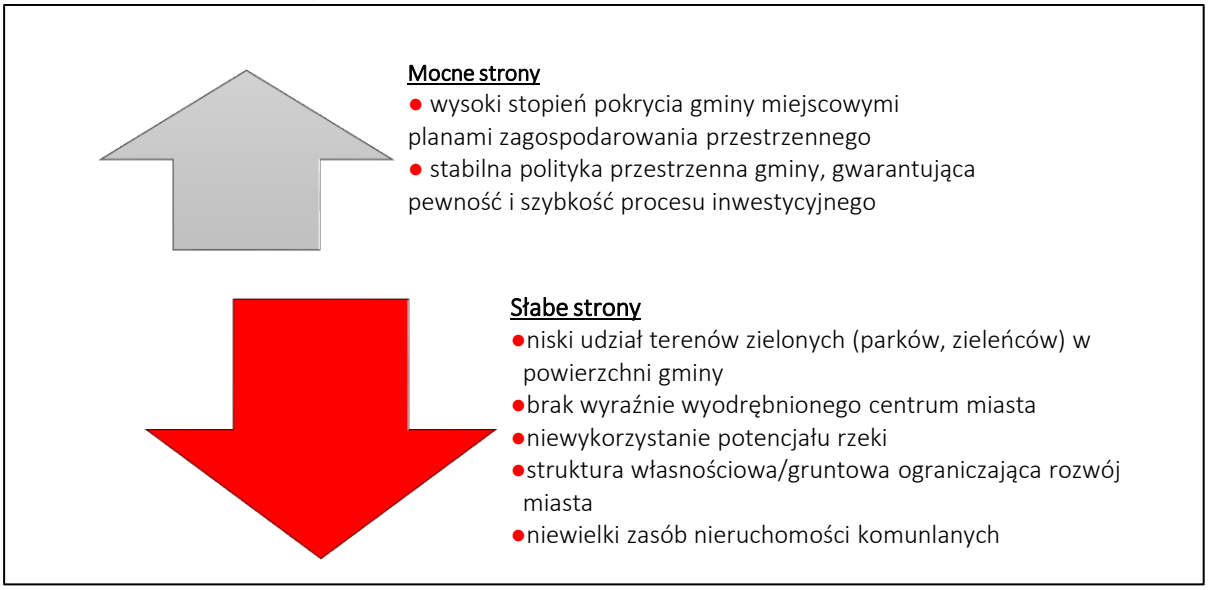

Źródło: Opracowanie własne

7.6.2. Wyzwania rozwojowe

Wyzwania rozwojowe określone na podstawie słabych i mocnych stron w obszarze „Przestrzeń" prezentuje schemat poniżej.

Rysunek 13: Wyzwania rozwojowe Wyszkowa – obszar: „Przestrzeń"

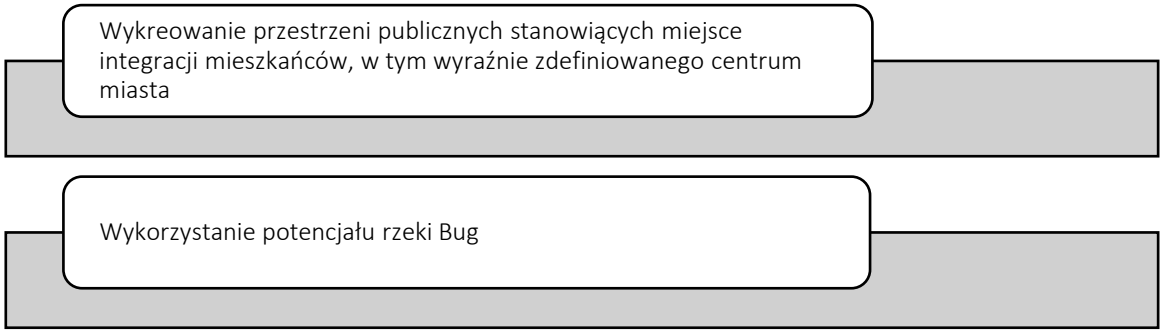

Źródło: Opracowanie własne

8. INFRASTRUKTURA I DOSTĘPNOŚĆ KOMUNIKACYJNA

Infrastruktura to podstawowe urządzenia i systemy służące miastu lub innym obszarom, niezbędne do prawidłowego funkcjonowania. Infrastruktura składa się z publicznych i prywatnych usprawnień fizycznych, takich jak budynki, drogi, koleje, mosty, tunele, zaopatrzenie w wodę, kanały ściekowe, sieci elektryczne i telekomunikacja (w tym łączność z Internetem i prędkości łączy szerokopasmowych)[38]. Infrastruktura techniczna służy m.in. zapewnieniu dostępności komunikacyjnej będącej ważnym elementem organizacji przestrzeni. Im lepsza dostępność komunikacyjna, tym lepsze potencjalne warunki dla rozwoju gospodarczego i podniesienia poziomu i jakości życia jego mieszkańców.

8.1. Infrastruktura i dostępność drogowa

System komunikacyjny Wyszkowa składa się z układu drogowego (i ulicznego), układu kolejowego (linii kolejowej) oraz komunikacji zbiorowej, w tym autobusowej i kolejowej. Układ drogowy Wyszkowa tworzą:

1. droga międzynarodowa
   - E67 Helsinki – Kowno – Warszawa – Praga
2. drogi krajowe:
   - S8 – droga ekspresowa: Kudowa-Zdrój-Wrocław-Warszawa-Białystok-Suwałki-Budzisko
   - Nr 62 Siemiatycze-Wyszkow-Płock-Strzelno
3. drogi wojewódzkie
   - Nr 618 Wyszków-Pułtusk-Gołymin-Ośrodek
4. drogi powiatowe
   - 4403W - Zakręzie – Turzyn – Brańszczyk – Niemiry – Knurowiec – Długosiodło – Goworowo - Ostrołęka
   - 4406W - od DK nr 62 - Kamieńczyk - Puste Łąki - do granicy gminy
   - 4408W - Wyszków – Porządzie – Długosiodło 4412W - Leszczydół Stary - Leszczydół Nowiny 4413W- Wola Mystkowska – Kozłowo – Ostrowy - do drogi 4417W6
   - 9 4414W- Wyszków - Somianka - Popowo Kościelne - Popowo Parcele - do DK nr 62
   - 4415W- Leszczydół - Wielątki 4417W- Kręgi - Sitno- Olszanka
   - 4418W- Gulczewo - Rybno
   - 4419W- Wyszków – Drogoszewo - Ślubów
   - 4422W - Puste Łąki - Urle- Jadów 4
5. drogi gminne:

uzupełniające sieć dróg powiatowych i dróg wojewódzkich

6. drogi wewnętrzne

pełniące ważne funkcje obsługi terenów i zagospodarowania – zwłaszcza w obszarach poszczególnych miejscowości i zabudowy.

[38] Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki

Większość ww. dróg i ulic Wyszkowa posiada nawierzchnie bitumiczne. Braki w zakresie nawierzchni utwardzonych występują głównie na obrzeżach miasta lub terenach wiejskich[39].

Stan nawierzchni dróg i ulic Wyszkowianie oceniają jako **średni**. Lepiej w ocenie Wyszkowian wypadają działania gminy mające na celu utrzymanie dróg publicznych.

Wyszkowianie **wysoko oceniają** natomiast **jakość dróg pieszych w najbliższej od miejsca zamieszkania okolicy.**

Mapa 2: Układ komunikacyjny Wyszkowa – komunikacja drogowa

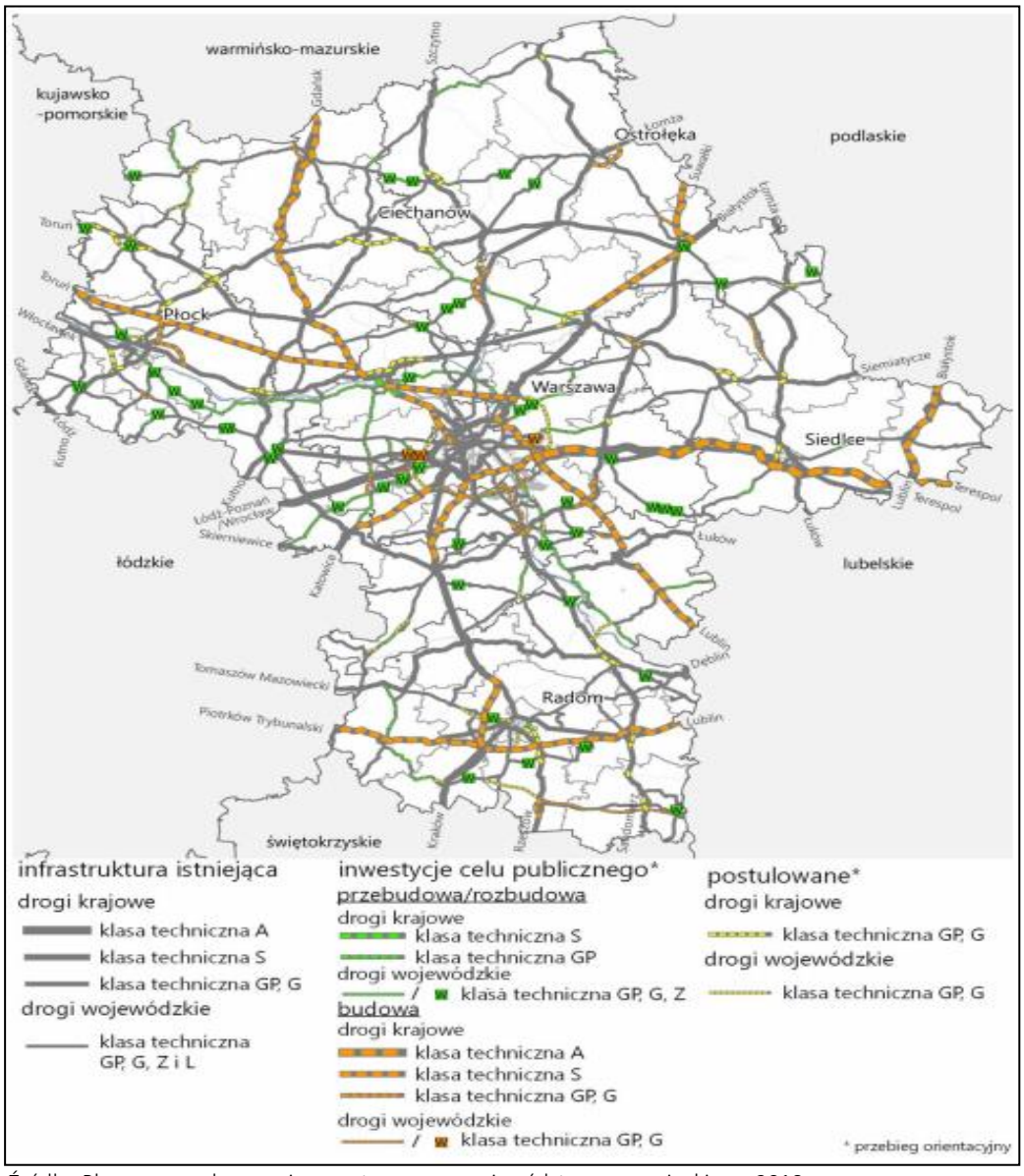

Źródło: Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego, 2018

[39] Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego przyjęte na podstawie uchwały Rady Miejskiej Wyszkowa Nr XXVIII/280/16 z dnia 27 października 2016 r.

Jakość dróg Wyszkowa w porównaniu z jakością dróg w gminach konkurencyjnych osiąga **średni poziom** – dróg gminnych i powiatowych o nawierzchni ulepszonej na 100 km^2 powierzchni w Wyszkowie[40] w 2019 r. odnotowano 84,73 km; w osiągających najkorzystniejszy wskaźnik Wadowicach – 171,33 km (tabela i wykres poniżej).
Sytuacja w tym zakresie w Wyszkowie ulega poprawie najszybciej w grupie porównawczej - dynamika zmian w okresie 2009-2019 osiągnęła wartość najwyższą: 27,20%.

Tabela 42: Jakość dróg w powiecie wyszkowskim w latach 2009-2019

Miasto/lata	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Dynamika
Jarocin	81,29	82,33	90,83	91,47	92,45	94,4	95,18	95,52	105,08	104,84	97,51	19,95%
Opoczno	54,39	55,56	58,79	60,12	58,58	61,55	62,83	64,17	66,96	66,87	67,46	24,03%
Wadowice	144,29	149,7	156,79	154,39	156,41	157,73	158,7	160,31	168,82	168,98	171,33	18,74%
Września	77,3	78,14	79,64	80,28	81,07	81,79	83,11	85,23	86,53	87,98	90,77	17,42%
Wyszków	66,61	69,36	73,74	75,13	76,26	77,17	79,17	80,59	81,89	83	84,73	27,20%
Śrem	62,25	58,82	61,67	61,97	59,86	61,05	61,22	61,29	61,76	62,06	62,21	-0,06%

Źródło: https://analizy.monitorrozwoju.pl

Wykres 40: Jakość dróg w Wyszkowie i w gminach z grupy porównawczej w latach 2009-2019

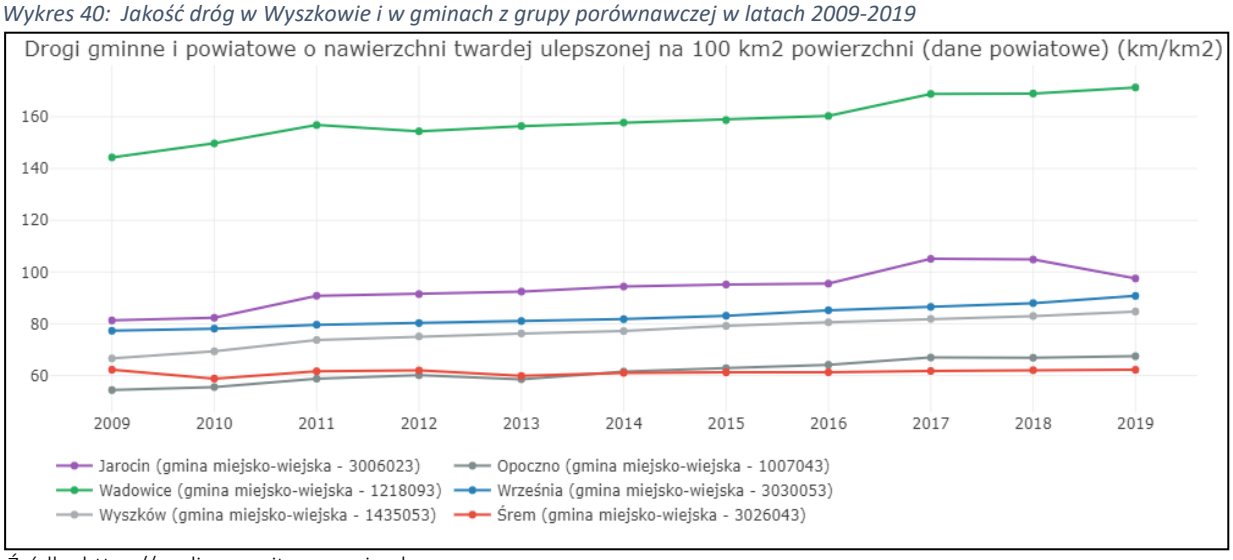

Źródło: https://analizy.monitorrozwoju.pl

Długość dróg powiatowych i gminnych na 100 km^2 powierzchni wyniosła w 2019 r. w powiecie wyszkowskim 133,46 km (brak danych dla gminy[41]) – więcej niż dla większości gmin porównawczych. Także dynamika zmian w tym zakresie jest najwyższa wśród gmin z grupy porównawczej, co oznacza szybszy rozwój sieci drogowej w Wyszkowie niż w gminach konkurencyjnych.

Tabela 43: Długość dróg gminnych i powiatowych w powiecie wyszkowskim w latach 2009-2019

Miasto	Lata											
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Dynamika
Jarocin	117,99	118,47	117,34	117,33	117,5	111,47	117,34	111,7	127,92	127,21	114,84	-2,66%
Opoczno	79,24	79,22	80,65	81,33	78,9	82,56	90,82	91,77	92,83	92,58	93,09	17,47%

[40] Dane dotyczą powiatu wyszkowskiego; w statystyce publicznej brak danych dotyczących gminy Wyszków.
[41] Dane dotyczą powiatu wyszkowskiego; w statystyce publicznej brak danych dotyczących gminy Wyszków.

Miasto	Lata											
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Dyna-mika
Wadowice	207,42	211,71	221,71	207,44	210,81	212,47	212,84	215,59	223,11	223	218,11	5,15%
Września	130,37	123,55	130,45	130,54	144,53	130,92	131,52	121,95	122,57	123,47	123,59	-5,20%
Wyszków	112,6	129,83	130,38	130,35	130,61	130,73	132,47	131,39	132,49	133,53	133,46	18,52%
Śrem	96,31	98,21	107,89	108,33	94,44	95,16	96,92	97,21	97,32	97,32	97,32	1,04%

Źródło: https://analizy.monitorrozwoju.pl

Istniejący układ komunikacyjny gminy umożliwia obsługę istniejącego zagospodarowania. Mimo to brak jest wystarczającej ilości miejsc parkingowych[42].

Wyzwaniem w Wyszkowie jest **przepustowość głównych tras komunikacyjnych w godzinach szczytu.** Wyszkowianie ocenili ją jako **zdecydowanie złą.**

Uzupełnieniem systemu dróg jest **system ścieżek rowerowych**. W 2019 r. przez teren gminy przebiegało 38,8 km dróg rowerowych, w tym 25,1 km znajdowało się z zarządzie gminy. Długość ścieżek rowerowych w Wyszkowie wzrosła od 2009 r. o 153,59%.

Nasycenie terenu gminy **ścieżkami rowerowymi jest wysokie**.
Wskaźnik długości ścieżek rowerowych na 10 tys. powierzchni gminy dla Wyszkowa w 2019 r. wyniósł 2349 km; najwięcej w grupie porównawczej. Najszybsza w grupie porównawczej dynamika wzrostu wskaźnika świadczy o prowadzonej przez gminę polityce komunikacyjnej (wsparciu komunikacji przyjaznej środowisku) oraz podejmowaniu działań w zakresie rozwoju przemysłu czasu wolnego, a tym samym wsparciu integracji społecznej mieszkańców.

Wykres 41: Ścieżki rowerowe w km na 10 tys. km2 powierzchni gminy w Wyszkowie i w gminach z grupy porównawczej w latach 2009-2019

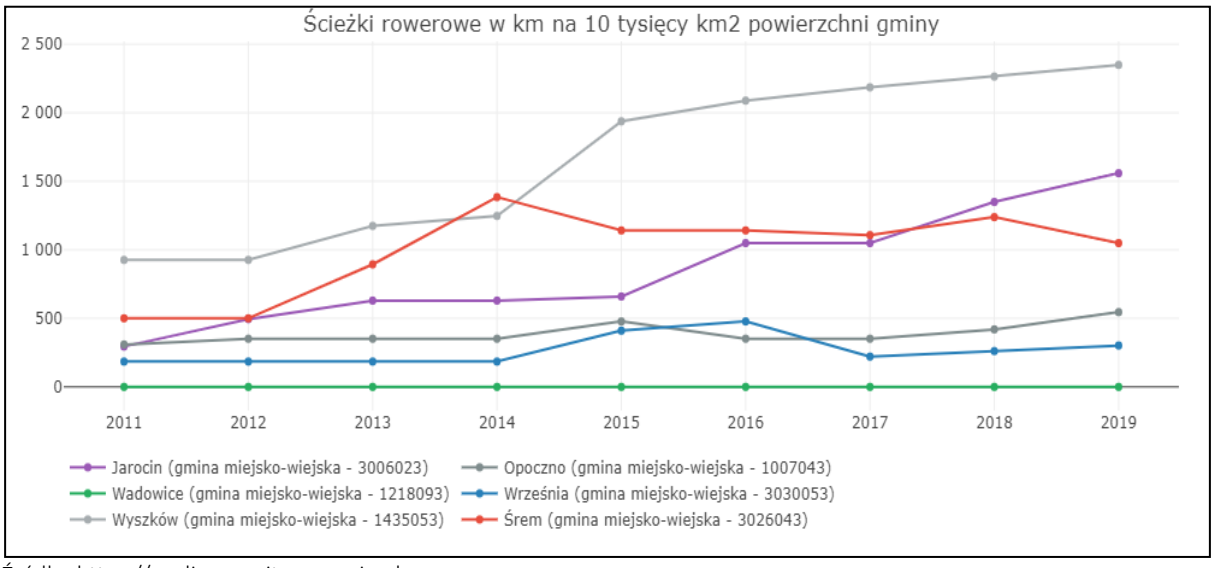

Źródło: https://analizy.monitorrozwoju.pl

[42] Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego przyjęte na podstawie uchwały Rady Miejskiej Wyszkowa Nr XXVIII/280/16 z dnia 27 października 2016 r.

Dostępność tras rowerowych w Gminie badani Wyszkowianie określili jako **bardzo dobrą.**

Przez teren gminy **przebiega linia kolejowa** nr 29 Tłuszcz – Ostrołęka (mapa poniżej), łącząca Ostrołękę z Warszawą.

Mapa 3: Układ komunikacyjny Wyszkowa – komunikacja kolejowa

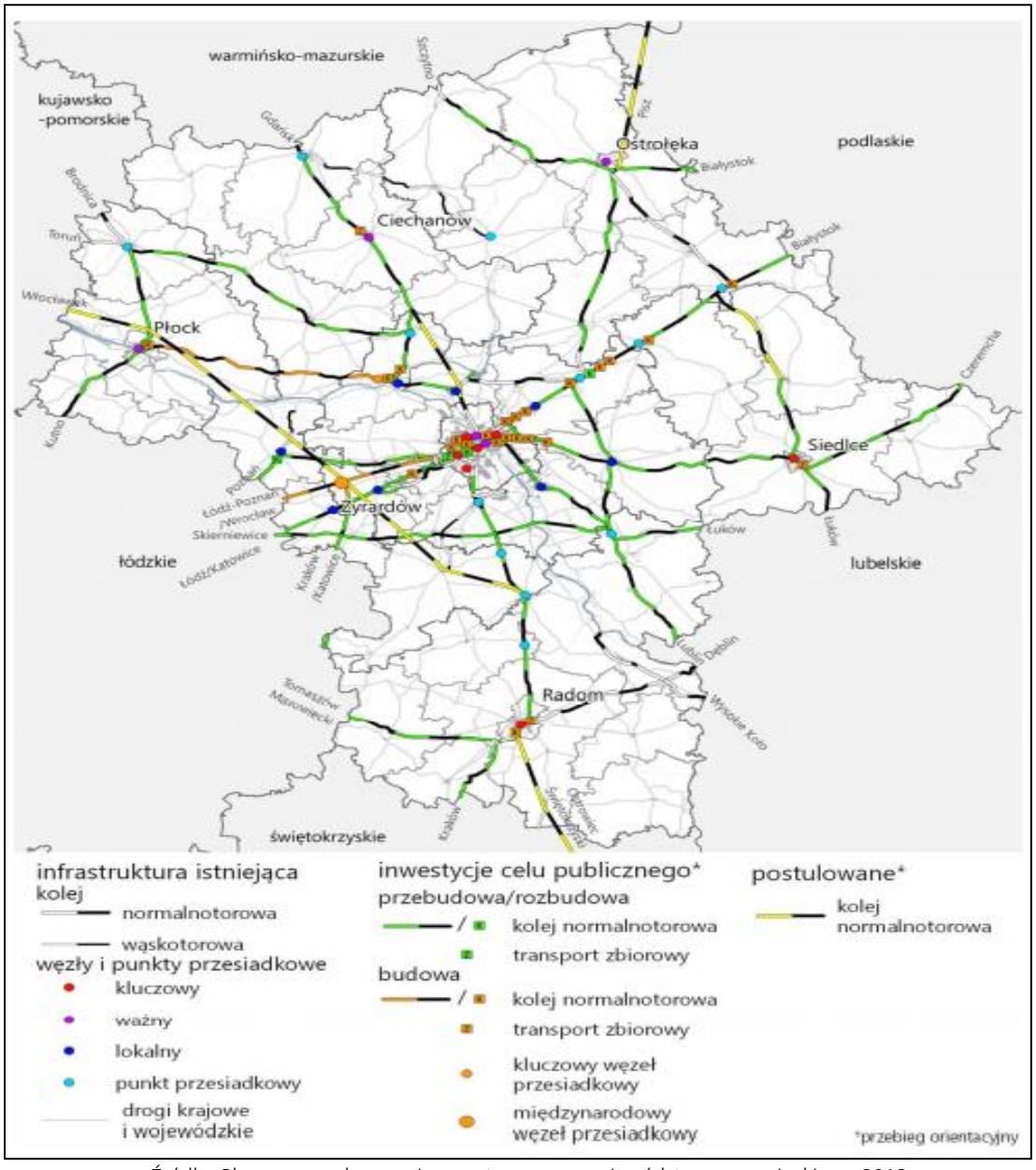

Źródło: Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego, 2018

Komunikacyjna dostępność drogowa Wyszkowa jest **niewystarczająca**; lepsza z perspektywy aktywności inwestycyjnej (dostępność dobra) niż poziomu życia mieszkańców (dostępność niska).

Dobra dostępność inwestycyjna (dostępność do większych ośrodków zapewniających zaspokojenie potrzeb usługowych) wynika z przebiegu przez teren gminy Wyszków ciągu dróg: międzynarodowej i ekspresowych.

O niskiej dostępności Wyszkowa z punktu widzenia jakości życia mieszkańców przesądza położenie Wyszkowa względem aglomeracji Warszawskiej (65 km). Region ostrołęcki (w skład którego wchodzi powiat wyszkowski) jest sklasyfikowany jako **obszar o najniższym dostępie do dóbr i usług**[43]. Jednocześnie region ostrołęcki należy on do grupy **regionów niemetropolitarnych oddalonych,** co oznacza, że 50% jego ludności nie ma dostępu do żadnego Miejskiego Ośrodka Funkcjonalnego w ciągu 60 minut jazdy samochodem[44].

Obsługa komunikacyjna Gminy odbywa się poprzez **trakcję autobusową i kolejową.** Komunikacja autobusowa obsługuje połączenia o znaczeniu krajowym, regionalnym i lokalnym (miejskim i podmiejskim). Przez rejon miasta prowadzone są – obsługiwane m.in. przez PKS Ostrołęka S.A. – linie autobusowe dalekobieżne i regionalne. Przewozy pasażerskie obsługiwane są także przez autobusy prywatnych przewoźników (głównie w stronę Warszawy). Nie istnieje autobusowy transport publiczny oferujący przewozy w stronę Warszawy.

Na terenie gminy **działa gminna komunikacja autobusowa**. Obsługuje ona przewozy na 10 liniach autobusowych wyposażonych w 89 przystanków. Przewóz pasażerski realizowany jest także za pomocą prywatnych przewoźników - taksówek (3 licencje).

Przez teren miasta i gminy Wyszków przebiega linia kolejowa Warszawa – Tłuszcz – Wyszków – Ostrołęka. W granicach miasta zlokalizowana jest stacja kolejowa Wyszków i przystanek Rybienko, natomiast na terenie gminy przystanki: Lucynów i Leszczydół. **Przewozy pasażerskie koleją** nie są jednak popularne – niewielka liczba kursów i czas dojazdu **nie sprzyja korzystaniu z tej formy transportu publicznego**.

Dostępność transportu zbiorowego w gminie Wyszkowianie ocenili jako **niewystarczającą.** Natomiast **jakość transportu** zbiorowego według badanych mieszkańców Gminy jest **dobra.**

Z uwagi na **niewystarczającą dostępność komunikacyjną w systemie zbiorowego transportu publicznego** (w szczególności w stronę Warszawy) przewóz osób wspomagany jest **wykorzystaniem indywidualnych środków transportu** (od 2009 r. do 2019 r. liczba osobowych samochodów na 1000 mieszkańców wzrosła o 46,23% z 42,94 do 62,79).

Wyszkowianie **rzadko korzystają ze zbiorowego transportu publicznego. 78,30%** badanych w ciągu ostatnich trzech miesięcy od dnia badania **nie korzystało z komunikacji publicznej. Codziennie korzysta** z niej **2,64%** badanych**, raz w tygodniu – 11,14%, a rzadziej niż raz w tygodniu** (od czasu do czasu) **– 5,57%** respondentów.

89,97% respondentów **korzysta z prywatnego środka transportu** (prowadziło samochód lub motor po drogach gminy).

43 Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego, 2018
44 Raport OECD z 2021 r., „Lepsze zarządzanie, planowanie i dostarczanie usług w jednostkach samorządu lokalnego w Polsce"

8.1. Infrastruktura i dostępność telekomunikacyjna

W zakresie usług telekomunikacyjnych na terenie gminy funkcjonuje kilku operatorów stacjonarnych. Praktycznie cała **gmina jest w zasięgu telefonii komórkowej** kilku operatorów; **nasycenie usługami telefonicznymi jest praktycznie pełne.**
Odbiorcy usług telekomunikacyjnych mogą korzystać z internetu stacjonarnego i mobilnego oferowanego przez kliku operatorów. Problemem jest brak na niektórych terenach wiejskich infrastruktury z zakresu szerokopasmowego internetu.

8.2. Infrastruktura techniczna

8.3.1. Sieci gazowe

Przez gminę Wyszków przebiega **gazociąg wysokiego ciśnienia relacji Nieporęt-Białystok** (ø250) oraz gazociąg **wysokiego ciśnienia łączący Leszczydół Stary i PEC Wyszków** (ø100). Przy gazociągu relacji Nieporęt-Białystok wybudowano 4 stacje gazowe redukcyjno-pomiarowe: w Wyszkowie, Drogoszewie, Leszczydole i Rybnie, służące redukcji ciśnienia gazu z wysokiego do średniego. Ponadto gmina Wyszków zasilana jest ze **stacji zlokalizowanych w miejscowościach gmin sąsiednich tj. Niegów, Poręba Średnia i Brańszczyk.**

W 2019 r. czynna sieć gazowa ogółem (przesyłowa i rozdzielcza) w Wyszkowie miała długość 187,65 km, co stanowiło 1,06% sieci gazowej województwa mazowieckiego. W latach 2009-2019 przyrastała zarówno długość sieci przesyłowej (0,54 km), jak i rozdzielczej (38,51 km).

Z sieci gazowej funkcjonującej w Wyszkowie w 2019 r. korzystało 27.688 osób i 9.520 gospodarstw domowych. Łącznie korzystający z gazu w Wyszkowie stanowili 0,95% użytkowników z województwa mazowieckiego. Ze względu na typ osadnictwa, stopień zgazyfikowania obszaru gminy jest jednak nierównomierny.

Odbiorcy wykorzystywali gaz do różnych celów, przede wszystkim do ogrzewania mieszkań (87,45% zużytego w 2019 r. gazu, tj. 59835,4 MWh z 68423,1 MWh). Od 2009 r. w Wyszkowie **rośnie zużycie gazu**, w tym w ww. celu, co jest **korzystnym trendem z punktu widzenia ochrony środowiska** (zwłaszcza powietrza).

8.3.2. Sieci energetyczne i energia elektryczna

Energia elektryczna dostarczana jest do wszystkich potencjalnych odbiorców w ilości i jakości zgodnej z umowami z dystrybutorem - PGE Dystrybucja S.A. Miasto i gmina Wyszków zasilane są z dwóch stacji 110/15 kV: „Wyszków 1" i „Wyszków 2" (główne źródło zasilania miasta).
Energia elektryczna z dwóch w/w stacji elektroenergetycznych dystrybułowana jest za pomocą rozległej sieci zasilająco-rozdzielczej 15 kV.

Przez teren gminy przechodzą jednotorowe linie napowietrzne 110 kV wyprowadzone ze stacji 110/15 kV „Wyszków 1". Wszystkie w/w linie są własnością **Zakładu Energetycznego Warszawa Teren S.A**. We wschodniej części gminy w rejonie miejscowości Kamieńczyk przez teren gminy przechodzi tranzytem

jednotorowa linia napowietrzna 220 kV „Miłosna" – „Ostrołęka". Linia ta jest fragmentem krajowego systemu energetycznego i jest własnością **Polskich Sieci Elektroenergetycznych S.A.**[45]

W 2019 r. z energii elektrycznej korzystało w Wyszkowie 10.344 odbiorców. Na przestrzeni lat 2009-2019 ich liczba sukcesywnie rosła (w ww. okresie zwiększyła się o 15,83%). **Wzrostowi liczby użytkowników** towarzyszył **wzrost zużycia energii o 4,61%,** co z punktu widzenia ochrony środowiska należy uznać za niekorzystny trend, zważywszy na niewielkie wykorzystanie energii odnawialnej, uzyskiwanej z naturalnych, powtarzających się procesów przyrodniczych (OZE).

Do produkcji energii odnawialnej w powiecie wyszkowskim wykorzystywane były w latach 2018-2020 dwa **odnawialne źródła, tj.: wiatr i biomasa.** Moc zainstalowania instalacji OZE w powiecie wyszkowskim w latach 2018-2020 wyniosła 4,020 MW.

Tabela 44. Energia z instalacji OZE moc zainstalowana -2018-2020

Lata/wskaźnik	Instalacje wykorzystujące energię wiatru	Instalacje wykorzystujące energię z biomasy
	moc zainstalowana [MW]	moc zainstalowana [MW]
2020	0,300	-
2019	0,300	1,560
2018	0,300	1,560
Razem	0,900	3,120

Źródło: https://www.ure.gov.pl/pl/oze/potencjal-krajowy-oze

Z uwagi na uwarunkowania klimatyczne (wysoka wietrzność obszaru, nasłonecznieni) **istnieje potencjał do rozwoju OZE** w oparciu o ww. źródła energii.

8.3.3. Sieci wodociągowe i kanalizacyjne

W 2019 r. średnie zużycie wody na mieszkańca Wyszkowa wyniosło 37,7 m^3 i było wyższe od wskaźnika wyznaczonego dla kraju (33,7 m^3), lecz niższe niż wartości wskaźnika w województwie (39,7 m^3). Łącznie, gospodarstwom domowym dostarczono w 2019 r. 4,2 dam^3 wody, tj. o 16,67% więcej niż w 2009 r.

Woda dostarczana była w 2019 r. 38.861 odbiorcom **siecią wodociągową** o łącznej długości 237,9 km. W latach 2009-2019 **zarówno długość sieci, jak i liczba odbiorców sukcesywnie wzrastały** - w pierwszym przypadku łączna zmiana wyniosła 14,76%, a w drugim 11,72%.

Sieć wodociągowa Wyszkowa charakteryzowała się **umiarkowaną awaryjnością**. W 2019 r. odnotowano 58 awarii, co stanowiło 0,73% wszystkich zdarzeń zgłoszonych na terenie województwa mazowieckiego. Awaryjność sieci Wyszkowa przeliczona na kilometry jej długości (W_A = 0,24) była wyższa od awaryjności sieci w regionie (W_A = 0,17) i równa średniej w kraju (W_A = 0,24).

Ścieki wytworzone na terenie Wyszkowa odprowadzane były **siecią kanalizacyjną**, której łączna **długość wzrosła** w latach 2009-2019 o 49,38% osiągając w 2019 r. 108,3 km. Wydłużeniu sieci towarzyszył jednak wzrost awaryjności. W 2019 r. w Wyszkowie zarejestrowano łącznie 121 awarie. **Wyszków**

45 Źródło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wyszków przyjęte uchwałą Rady Miejskiej Nr XXVIII/280/16 z dnia 27 października 2016 r.

charakteryzowała wyższa awaryjność sieci kanalizacyjnej ($W_{A=}$ 1,12) niż województwo mazowieckie (W_A=0,49) i kraj (W_A=0,50).

W 2019 r. z sieci kanalizacyjnej korzystało 29.877 osób. Na przestrzeni lat 2009-2019 **liczba użytkowników** zwiększyła się o 16,24%, co oznacza, że **rosła ona zdecydowanie wolniej niż długość sieci kanalizacyjnej**.

Poziom ilościowego pokrycia obu sieci, tj. wodociągowej i kanalizacyjnej w 2019 r. wynosił w Wyszkowie jedynie 45,52% (wzrósł w okresie 2009-2019 o 30,17%). Niskie pokrycie sieci oznacza, że **potrzeby mieszkańców w zakresie zaopatrzenia w sieci nie są zaspokojone**.
Dominacja sieci wodociągowej nad kanalizacyjną przełożyła się na przewagę odsetka ludności korzystającej z wodociągu nad mieszkańcami użytkującymi sieć kanalizacyjną – w Wyszkowie odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej wyniósł 98,0%, a odsetek mieszkańców użytkujących sieć kanalizacyjną 75,4%.

8.3.4. Sieć ciepłownicza i ciepło

Produkcją ciepła, jego przesyłaniem i dystrybucją na potrzeby centralnego ogrzewania, ciepła technologicznego oraz ciepłej wody użytkowej na terenie miasta zajmuje się **Przedsiębiorstwo Energetyki Cieplnej Spółka z o.o. w Wyszkowie**. Aktualna moc cieplna zainstalowana elektrociepłowni wynosi 62,5 MWt, ciepło wytwarzane jest w dwóch kotłach wodnych typu WR-25 mających moc po 29 MW każdy.

Przedsiębiorstwo posiada również zespół kogeneracyjny o mocy elektrycznej 1,52 MWe z odzyskiem ciepła o mocy nominalnej 4,5 MWt.

Sprzedaż wyprodukowanego ciepła odbywa się za pośrednictwem sieci ciepłowniczej o długości 27 kilometrów oraz 259 węzłów ciepłowniczych, dostarczane jest ono za pomocą dwóch magistrali: „Miasto" i „Przemysł".
Długość sieci cieplnej przesyłowej i rozdzielczej wynosiła w 2019 r. 18,1 **km i wzrosła w ostatnich trzech latach o 4,22%**[46]. O taką samą wartość w latach 2017-2019 wzrosła długość przyłączy do budynków (w 2019 r. wynosiła ona 10,3 km).

Niezależnie od miejskiego systemu ciepłowniczego na terenie miasta występują **lokalne źródła ciepła** opalane różnymi paliwami (węgiel, koks, olej opałowy, gaz ziemny, gaz propan butan, energia elektryczna i drewno). Na terenie gminy (poza miastem Wyszków) nie występuje scentralizowany system ciepłowniczy. Występujące na wsiach budownictwo zaopatrywane jest w energię cieplną z własnych źródeł ciepła.

8.3. Infrastruktura mieszkaniowa

W gminie Wyszków dominuje zabudowa jednorodzinna i zagrodowa (na terenach wiejskich), a także wielorodzinna skoncentrowana w mieście. W 2019 r. w Wyszkowie zlokalizowanych było 7.322

[46] Zakres czasowy analizy zdeterminowany jest dostępnością danych statystycznych w BDL.

budynki mieszkalne. Zasób mieszkaniowy obejmował **13.480 mieszkań** o łącznej **powierzchni 1.090.811 m²**.

W okresie 2009-2019 **liczba mieszkań w Wyszkowie wzrosła o 13,24%.** W 2019 r. do użytku oddano 368 mieszkań, w tym 99 na cele indywidualne (26.90%), 78 społecznych czynszowych (21,19%) i 191 przeznaczonych na wynajem (51,90%).

W 2019 r. średnia powierzchnia mieszkania w Wyszkowie wynosiła **80,9m²** przez co była znacznie wyższa od średniej wojewódzkiej (72,40 m²) i średniej krajowej (74,4 m²). Na przestrzeni lat 2010-2019 średnia powierzchnia mieszkania wzrosła o 3,4m². Przeciętnie, na 1 mieszkanie w 2019 r. przypadało 4,07 izby, więcej niż średnio w kraju (3,82) i regionie (3,6).

Wykres 42: Liczba mieszkań w Wyszkowie w latach 2009-2019

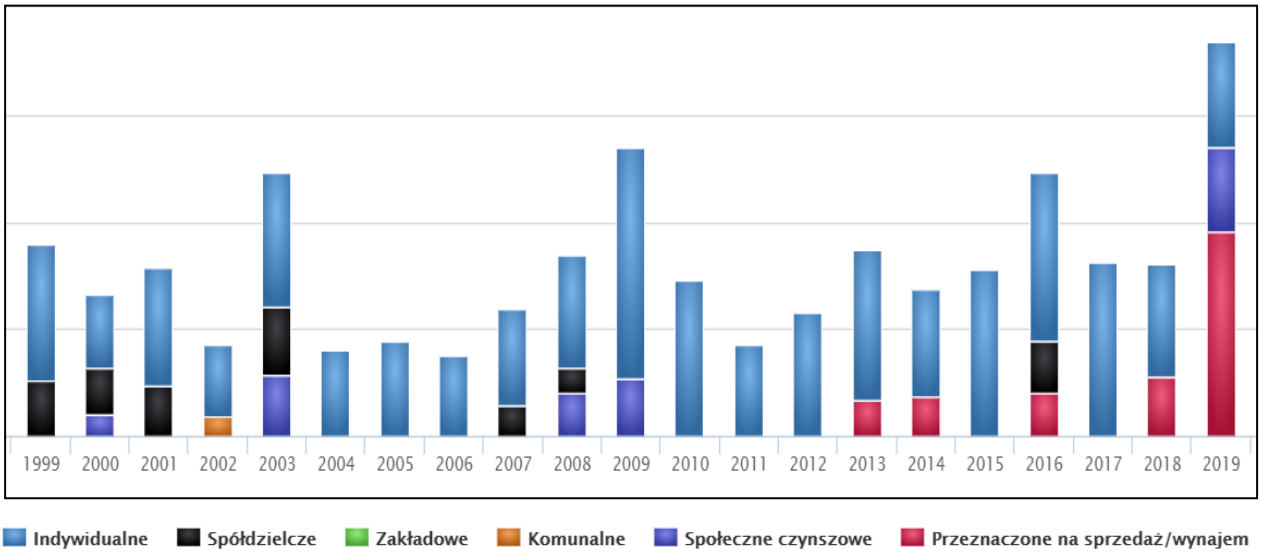

Źródło: https://www.polskawliczbach.pl

Na tle sytuacji krajowej i regionalnej **wyposażenie mieszkań zlokalizowanych w gminie Wyszków w instalacje techniczno-sanitarne prezentowało się bardzo korzystnie**.

W gaz sieciowy w 2019 r. wyposażonych było aż 71,20% mieszkań (podczas gdy w kraju jedynie 56,01%, a w województwie 57,28%), w ustęp spłukiwany 95,36% (w kraju: 93,92%, województwie: 93,77%), a w łazienkę - 93,60% (w kraju 91,66%, w województwie- 91,84%).
Odsetek mieszkań podłączonych do sieci wodociągowej w Wyszkowie wynosił 96,88% (w kraju 96,92%, w regionie 96,00%), do sieci centralnego ogrzewania - 88,61% (w kraju 82,84%, a w regionie 87,04%).
Wyposażenia mieszkań w instalacje techniczno-sanitarne było lepsze w mieście niż na wsiach; niemniej jednak zmiana sytuacji w tym zakresie szybciej postępowała na terenach wiejskich (tabela poniżej).

Tabela 45. Liczba i odsetek mieszkań wyposażonych w instalacje techniczno-sanitarne (2018 r.)

Nazwa instalacji		Lata				Dynamika zmian
		2009		2019		
		w szt.	w %	w szt.	w %	
Wodociąg	ogółem	11 431	96,03%	13 060	96,88%	14,25%
Ustęp spłukiwany	Ogółem	10 817	90,87%	12 855	95,36%	18,84%

Nazwa instalacji		Lata				Dynamika zmian
		2009		2019		
Łazienka	ogółem	10 773	90,50%	12 617	93,60%	17,12%
Centralne ogrzewanie	ogółem	10 060	84,51%	11 944	88,61%	18,73%
Gaz sieciowy	ogółem	8 500	71,40%	9 598	71,20%	12,92%
Wodociąg	w miastach	8 663	72,77%	9 629	71,43%	11,15%
Ustęp spłukiwany	w miastach	8 428	70,80%	9 561	70,93%	13,44%
Łazienka	w miastach	8 364	70,26%	9 432	69,97%	12,77%
Centralne ogrzewanie	w miastach	8 062	67,73%	9 051	67,14%	12,27%
Gaz sieciowy	w miastach	7 813	65,63%	8 530	63,28%	9,18%
Wodociąg	na wsi	2 768	23,25%	3 431	25,45%	23,95%
Ustęp spłukiwany	na wsi	2 389	20,07%	3 294	24,44%	37,88%
Łazienka	na wsi	2 409	20,24%	3 185	23,63%	32,21%
Centralne ogrzewanie	na wsi	1 998	16,78%	2 893	21,46%	44,79%
Gaz sieciowy	na wsi	687	5,77%	1 068	7,92%	55,46%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL.

Lepsza niż w regionie i kraju sytuacja w zakresie wielkości mieszkań (względna i związana z liczbą izb na 1 mieszkańca) **i ich wyposażenia w instalacje techniczno-sanitarne** potwierdza **wysoką jakość zasobów mieszkaniowych Wyszkowa.**

Liczba mieszkań w Wyszkowie kształtuje się na niższym poziomie niż w regionie i kraju w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców (w 2019 r. na 1 tys. mieszańców przypadało 340,10 mieszkań). Jest to wartość znacznie niższa od wartości dla województwa mazowieckiego (402,30) oraz mniejsza od średniej dla całej Polski (385,90).

Liczba mieszkań przypadająca na 1 tys. mieszkańców w Wyszkowie kształtowała się także na średnim poziomie względem gmin z grupy porównawczej, w których od 2009 r. rosła systematycznie liczba nowo oddanych mieszkań. W okresie 2009-2019 Wyszków odnotował średnie tempo wzrostu (10,10%), niższe niż średnia w grupie porównawczej.

Wykres 43: Liczba mieszkań na 1000 mieszkańców w Wyszkowie i gminach z grupy porównawczej w latach 2009-2019

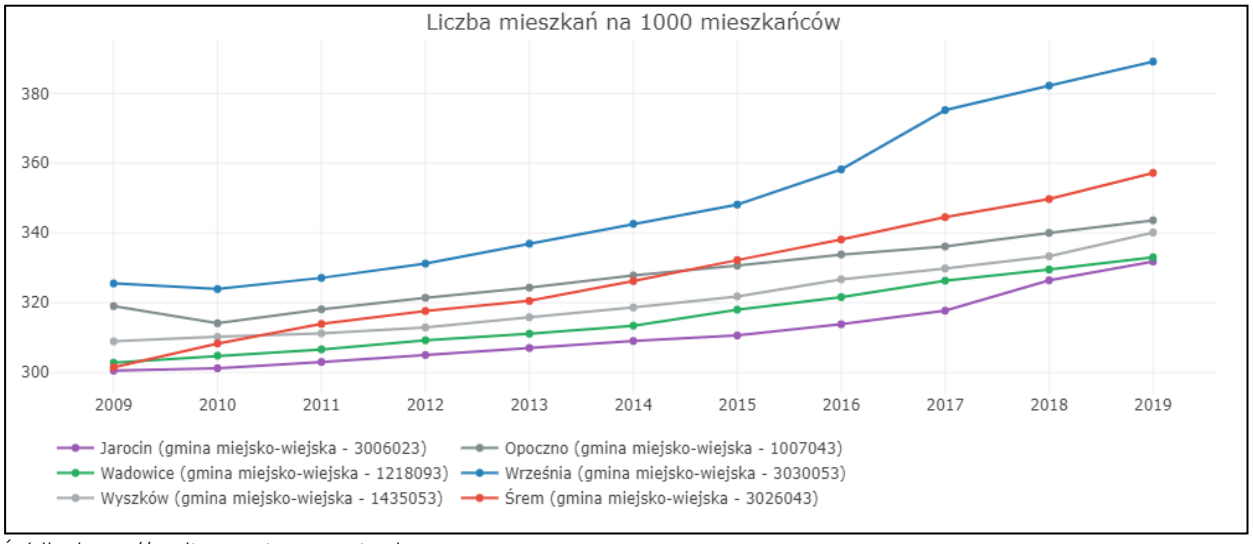

Źródło: https://analizy.monitorrozwoju.pl

Na 1 mieszkańca przypadało w 2019 r. 27,50 m^2 powierzchni mieszkania. Wartość ta wzrosła w badanym okresie o 27,31%. Mimo to była niższa niż w województwie mazowieckim (31,30 m^2) i kraju (28,70 m^2)).

Mimo trudniejszej sytuacji niż w kraju regionie i średniej w grupie porównawczej w latach 2009-2019 r. **liczba mieszkań w Wyszkowie wzrosła**. Wzrósł również popyt na mieszkania w Wyszkowie (co może świadczyć o rosnącym potencjale ekonomicznym nabywców) - **wzrosła bowiem liczba lokali mieszkalnych sprzedanych w ramach transakcji rynkowych w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców** (wzrost o 161,04% z 0,77% w 2015 r. do 2,01% w 2019 r.).

Wzrost popytu na mieszkania w Wyszkowie wynikać może między innymi z **atrakcyjności Wyszkowa jako miejsca zamieszkania.**
Można go zmierzyć wskaźnikiem obliczanym jako stosunek trzyletniej średniej oddanej do użytkowania mieszkalnej powierzchni użytkowej w odniesieniu do grupy wiekowej 25-34 na tle sytuacji w całym kraju. Wskaźnik ten przyjmuje dla Wyszkowa średnie wartości: przedział >0,67-1 (mapa poniżej). Średnia wartość wskaźnika oznacza, **że mieszkania na terenie Wyszkowa są raczej dostępne dla młodych ludzi (w wieku 25-34 lata).**
Atrakcyjność Wyszkowa jako miejsca zamieszkania może ulec zmianom w przyszłości - jest ona bowiem zależna zarówno od liczby nowo wybudowanych mieszkań, jak i od zmiany liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym, w tym w wieku 25-34 lata, a także dostępności do dóbr i usług.

Mapa 4: Atrakcyjność miejsca zamieszkania – 2019 r.

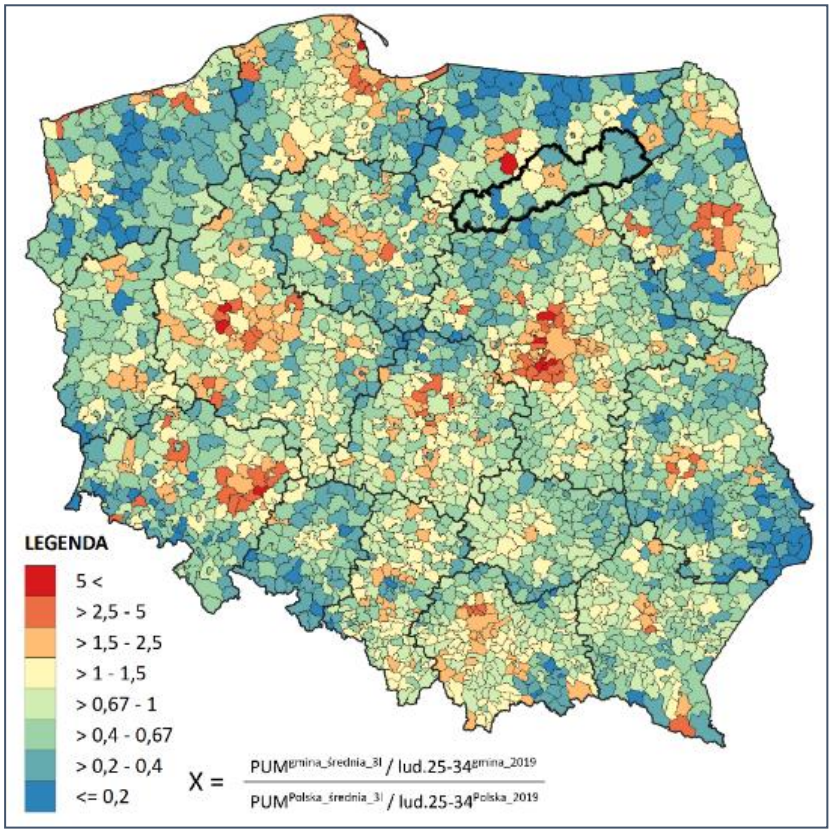

Źródło: opracowanie podstawie https://analizy.monitorrozwoju.pl

8.4. Podsumowanie

Analiza danych pozwoliła na określenie słabych i mocnych stron oraz identyfikację wyzwań rozwojowych w obszarze „Infrastruktura i dostępność komunikacyjna".

8.4.1. Słabe i mocne strony

Słabe i mocne strony Wyszkowa w obszarze „Infrastruktura i dostępność komunikacyjna" prezentuje schemat poniżej.

Rysunek 14: Mocne i słabe strony – obszar: „Infrastruktura i dostępność komunikacyjna"

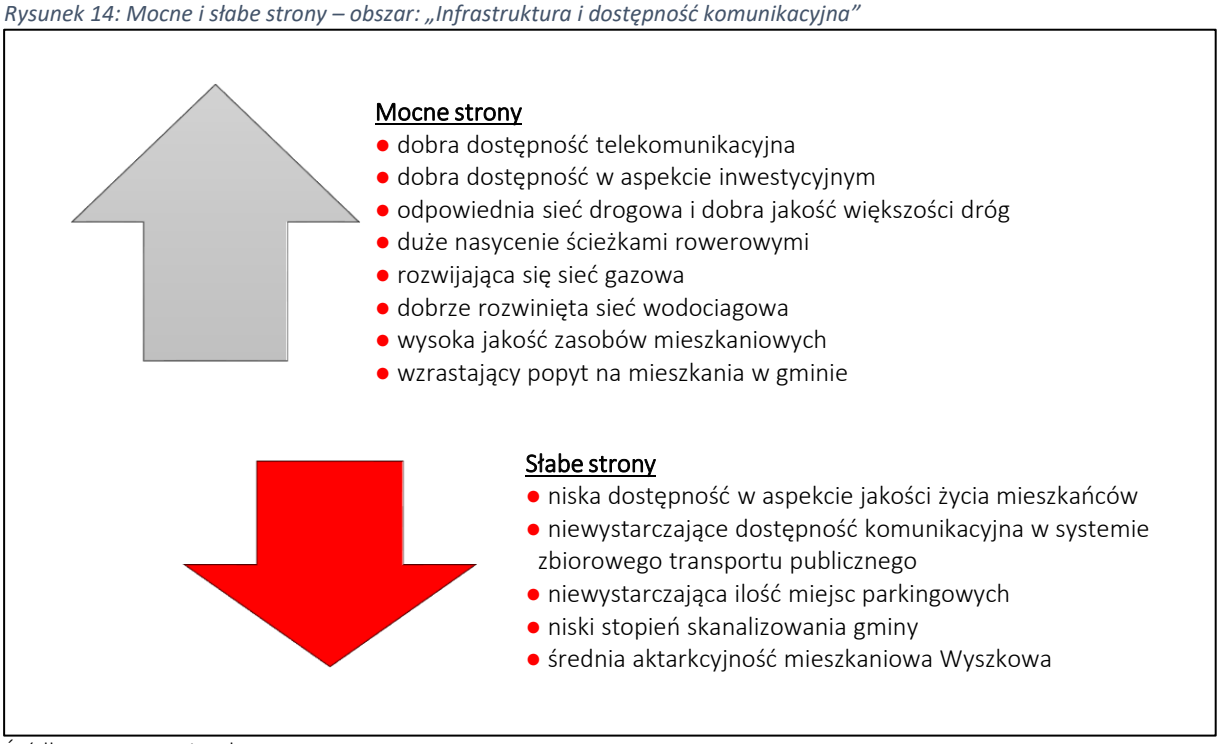

Źródło: Opracowanie własne

8.4.2. Wyzwania rozwojowe

Wyzwania rozwojowe określone na podstawie słabych i mocnych stron Wyszkowa w obszarze „Infrastruktura i dostępność komunikacyjna" prezentuje schemat poniżej.

Rysunek 15: Wyzwania rozwojowe Wyszkowa – „Infrastruktura i dostępność komunikacyjna"

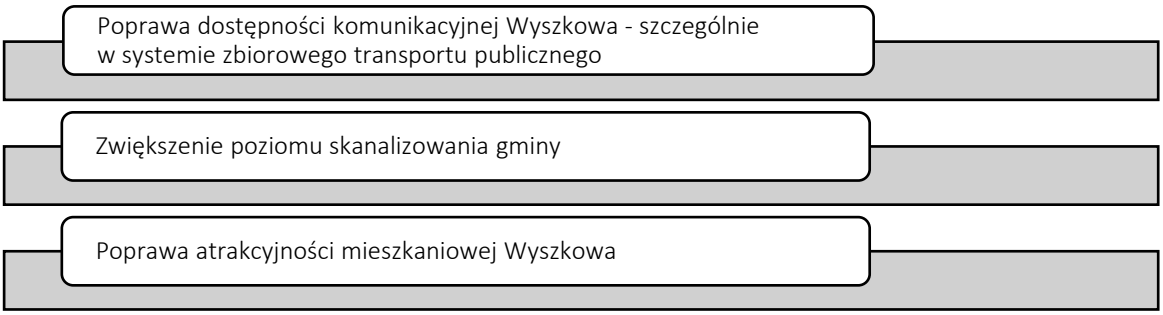

Źródło: Opracowanie własne

9. ŚRODOWISKO

Lokalne środowisko przyrodnicze tworzą zasoby przyrodnicze, wpływające w znacznej mierze na konkurencyjność Wyszkowa, tj. uwarunkowania i walory naturalne (w tym klimat i hydrologia obszaru), tereny zielone (zieleń miejska, lasy) oraz jakość środowiska naturalnego (powietrza, gleb i wód). Lokalne środowisko naturalne chronione jest poprzez wprowadzenie ograniczeń dla działalności człowieka (zakazy prawne dotyczące terenów szczególnie cennych przyrodniczo) oraz podejmowanie działań służących zachowaniu dobrego stanu środowiska (w tym budowę i utrzymanie przez Wyszków infrastruktury technicznej wpływającej na ochronę środowiska).

9.1. Uwarunkowania i walory naturalne Wyszkowa

9.1.1. Gleby

W obszarze gminy dominują **gleby słabe**. Obszary gleb dobrych skupiają się w prawobrzeżnej, północnej części gminy. W gminie występują gleby brunatne, gleby bielicowe, pseudobielicowe i mady rzeczne. Miejscami (głównie w starorzeczach oraz w obniżeniach dolin bocznych) wykształciły się gleby organiczne[47].

9.1.2. Zasoby naturalne

Na terenie Wyszkowa występują udokumentowane **złoża piasków i żwirów, piasków kwarcowych** oraz **surowców szklarskich** (zestawienie - tabela poniżej). Obecnie złoża **nie są eksploatowane.**

Tabela 46. Zasoby surowców naturalnych występujących na terenie Wyszkowa (wg stanu na 31.12.2020 r.)

Nazwa surowca naturalnego	Nazwa złoża	Stan zagospodarowania złoża	Zasoby geologiczne bilansowe	Zasoby przemysłowe	Wydobycie
Piaski i żwiry	Wyszków Bug	Złoże, którego wydobycie zostało zaniechane	1658	-	-
	Rzeka Bug	Złoże o zasobach rozpoznanych wstępnie	1470	-	-
Piaski kwarcowe	Mostówka	Złoże o zasobach rozpoznanych wstępnie	5553	-	-
Surowce szklarskie	Wyszków-Skuszew	Złoże, którego wydobycie zostało zaniechane[48]	1055,89	825,89	-
	Mostówka	Złoże o zasobach rozpoznanych szczegółowo	8773,30	-	-

Źródło: opracowanie własne w oparciu o „Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce (stan na 31.12.2020 r.)", Państwowy Instytut Geologiczny, Warszawa, 2020.

[47] Źródło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego przyjęte na podstawie uchwały Rady Miejskiej Wyszkowa Nr XXVIII/280/16 z dnia 27 października 2016 r.

[48] Złoże Wyszków-Skuszew zostało uznane za zaniechane z uwagi na fakt, iż eksploatacja złoża nie jest prowadzona od 10 lat; natomiast nadal pozostaje ważna licencja eksploatacyjna.

9.1.3. Klimat

Wyszków należy do **wschodniej, chłodniejszej (mazowieckiej) części dzielnicy środkowej,** która obejmuje dorzecza środkowej Warty i środkowej Wisły. Jest to obszar o najmniejszych w Polsce opadach rocznych (poniżej 550 mm). Okres wegetacyjny trwa od 200 do 220 dni.

Na terenie Wyszkowa występują obszary charakteryzujące się przeciętnymi dla regionu warunkami (prawobrzeżna część gminy oraz wyższe, niezalesione fragmenty w części lewobrzeżnej), obszary z wysoką wilgotnością powietrza, tendencją do akumulacji i zalegania powietrza chłodnego w porze nocnej, zwiększoną częstotliwością występowania mgieł (taras zalewowy Bugu) oraz tereny zaciszne, o mniejszym nasłonecznieniu, wyrównanym profilu termicznym i wilgotnościowym (lasy)[49].

Wyszków jest obszarem **umiarkowanie nasłonecznionym**; natomiast cechuje się **korzystną intensywnością i wielkością występowania prądów wiatru,** co może stanowić potencjał dla wykorzystania energetycznych zasobów słońca i wiatru.

9.1.4. Zasoby hydrologiczne

Dominująca część gminy położona jest w zlewni Bugu; jedynie niewielki jej fragment przynależy do zlewni Narwi.
Rzeka Bug płynie naturalnym korytem, jest nieuregulowana i charakteryzuje się bardzo dużą nieregularnością pod względem hydrologicznym i zmiennością przepływów. Rzeka – na obszarze gminy - silnie meandruje na całej swojej długości. W obrębie gminy znajduje się odcinek ujściowy rzeki.
Przez teren gminy przepływają rzeki **Fiszor i Liwiec**, stanowiące dopływy Bugu.
W obszarze gminy Wyszków występują wody **podziemne związane z czwartorzędowymi osadami piaszczystymi.** Poza piętrem czwartorzędowym znaczenie użytkowe mają **piętra trzeciorzędowe i kredowe[50].**

9.1.5. Tereny zielone

Tereny zielone w Wyszkowie tworzą: **lasy** (29,31% powierzchni gminy), **grunty zadrzewione i zakrzewione** (0,26% powierzchni gminy) oraz **tereny rekreacji i wypoczynku na terenach zurbanizowanych** (0,17% powierzchni gminy).

Kompleksy leśne koncentrują się w południowo-wschodniej, lewobrzeżnej (fragmenty Puszczy Kamienieckiej) oraz północnej (fragmenty Puszczy Białej) części gminy. Lasy południowej części gminy, wchodzą w skład obszaru funkcjonalnego o znaczeniu ekologicznym, edukacyjnym i społecznym: **„Leśny Kompleks Promocyjny LASY WARSZAWSKIE”**.
Największy, zwarty kompleks leśny występuje w południowo-wschodniej części gminy. Jest to zachodni fragment Puszczy Kamienieckiej, obejmujący powierzchnię ok. 25 km^2. Bezpośredni kontakt z tarasem zalewowym Bugu mają nieliczne, oderwane kompleksy leśne (Deskurów). W części północnej gminy występuje jeden większy zespół – na północ od miasta (fragment Puszczy Białej)[51].

[49] Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego przyjęte na podstawie uchwały Rady Miejskiej Wyszkowa Nr XXVIII/280/16 z dnia 27 października 2016 r.

[50] Jw.

[51] Jw.

W dolinie Bugu występują naturalne zbiorowiska roślinne.

Pokrycie zielenią miejską gminy Wyszków jest niewielkie, zwłaszcza na terenach przemysłowych. W Wyszkowie zlokalizowany jest jeden park miejski, cztery zieleńce oraz niewielkie parki, zieleńce i tereny zieleni osiedlowej (zajmujące łącznie powierzchnię 37,92 ha).

Tereny zielone (w szczególności lasy i tereny nadbużańskie) Wyszkowa są jednym z istotnych zasobów naturalnych gminy. Ich odpowiednie wykorzystanie (jako miejsc rekreacyjno-wypoczynkowych), jak również rozwój zieleni miejskiej jako miejsc integracji mieszkańców **może wpłynąć pozytywnie na rozwój Wyszkowa i integrację mieszkańców.**

9.2. Stan i ochrona środowiska naturalnego

9.2.1. Jakość powierza i wód

Jakość powietrza na terenie Wyszkowa kształtowana jest przede wszystkim przez rozkład przestrzenny i wielkość emisji zanieczyszczeń ze źródeł stacjonarnych i mobilnych, napływowych oraz przemian fizykochemicznych zachodzących w atmosferze[52].

Jakość powietrza na obszarze gminy Wyszków jest wysoka.
Według Rocznej Oceny Jakości Powietrza w województwie mazowieckim za 2019 r., sporządzonej przez Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska w Warszawie gmina Wyszków znajduje się w **strefie mazowieckiej**, w której w 2019 r. doszło do przekroczenia normatywnych stężeń zanieczyszczeń (poziomów dopuszczalnych lub docelowych): benzo/a/pirenu w pyle PM10, pyłów PM10 i PM2,5, ozonu O3[53]. Wyniki analiz WIOŚ w Warszawie wskazują, że przyczyną przekroczeń ww. pyłów i benzo/a/pirenu jest **głównie emisja powierzchniowa (związana z ogrzewaniem mieszkań w sektorze komunalno- bytowym).**

Podmioty, które mogą w znaczący stopniu emitować zanieczyszczenia do powietrza atmosferycznego na terenie Gminy:

- Przedsiębiorstwo Energii Cieplnej Wyszków
- Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej Wyszków
- JERONIMO MARTINS Dystrybucja Sp. z o.o.
- „POMEL" Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Usługowe Sp. z o.o. Wyszków
- „ARDAGH GLASS" S.A. Wyszków

Na koniec 2019 r. zakłady szczególnie uciążliwe zlokalizowane na terenie Wyszkowa wyemitowały łącznie 51.711 ton zanieczyszczeń gazowych oraz 38 ton zanieczyszczeń pyłowych. Intensywność

[52] Kasperowicz A., Wacław B., Wasilewski T. 2017. Program ochrony środowiska dla powiatu nidzickiego na lata 2018-2021 z perspektywą na lata 2022-2025. Instytut Zrównoważonego Rozwoju Sp. z o.o., Białystok, str. 22.

[53] Przekroczono normy ustanowione z uwagi na stan zdrowia ludzi w każdej z wymienionych kategorii, a w przypadku ozonu – również z uwagi na ochronę roślin

emisji tych substancji spadła w 2019 r. w porównaniu z 2018 r.[54] Z uwagi jednak na ograniczony zakres dostępności danych **trudno jest określić trend zmian badanego wskaźnika**.

Z analizy Rocznej Oceny Jakości Powietrza w województwie mazowieckim wynika jednak, że sytuacja w zakresie **poziomu zanieczyszczeń w odniesieniu do strefy mazowieckiej jest stabilna**.

Wody rzeki Bug są zanieczyszczone. Na zanieczyszczenie rzeki główny wpływ mają: transgraniczny transport zanieczyszczeń, spływy powierzchniowe z terenów rolniczych, przemysłowych i komunikacyjnych, a także naturalne produkty rozkładu materii organicznej w dolinie rzeki i wietrzenia podłoża geologicznego[55]. Zgodnie z **oceną** stanu wód powierzchniowych w odniesieniu do jednolitych części wód powierzchniowych[56] Bug w Wyszkowie charakteryzuje **zły stan wód**. **Stan chemiczny Bugu** w Wyszkowie **oceniono na poniżej dobrego**[57].

9.2.2. Działania gminy na rzecz ochrony środowiska

Równie poważnym, co emisja zanieczyszczeń, zagrożeniem dla środowiska naturalnego są wytworzone przez człowieka odpady i nieodpowiedni stan gospodarki wodno-ściekowej, wpływające zarówno na jakość gleb, jak i wód.

W ramach gospodarki wodno-ściekowej rozpatrywana jest m.in. wielkość poboru wody oraz w szczególności sprawność systemu oczyszczania ścieków.

W 2019 r. w Wyszkowie pobrano ogółem 2032,5 dam^3 wody, w tym większość na potrzeby ludności (tylko 55 dam^3, tj. 3,5% na potrzeby przemysłu). Większość pobranych wód **pochodziła z zasobów podziemnych**.
Ogólne zużycie wody na terenie Wyszkowa w badanym okresie: 2009-2019 **wzrosło o 13,91%,** osiągając w 2019 r. wartość w przeliczeniu na 1 mieszkańca 40,3 m^3 (znacznie mniej niż średnio w województwie mazowieckim (10 krotnie) i w kraju (5-krotnie). Z punktu widzenia ochrony środowiska naturalnego jest to zjawisko korzystne (mimo tendencji wzrostowej).
Zużycie wody na terenie Wyszkowa **na potrzeby przemysłu** podlegało w ciągu ostatnich dziesięciu lat wahaniom, osiągając wartość maksymalną w 2010 r. (75 dam^3) i minimalną w 2018 r. (45 dam^3). Jednakże w tym zakresie widoczna jest również **wyraźna tendencja spadkowa.**

Gospodarstwa domowe i podmioty gospodarki narodowej wpływają na zasoby wodne nie tylko poprzez użytkowanie wody, ale również emitując ścieki o różnym stopniu oczyszczenia.

Nieczystości ciekłe w Wyszkowie są odprowadzane do sieci kanalizacyjnej, a także do zbiorników bezodpływowych (ich liczba wzrosła w badanym okresie o 215,27% z 936 w 2009 r. do 2951 w 2019 r.)

[54] Zakres czasowy analizy zdeterminowany jest dostępnością danych w BDL.
[55] Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego przyjęte na podstawie uchwały Rady Miejskiej Wyszkowa Nr XXVIII/280/16 z dnia 27 października 2016 r.

[56] Ocenę stanu wód powierzchniowych w odniesieniu do jednolitych części wód powierzchniowych wykonuje się, poprzez sporządzenie ocen stanu ekologicznego oraz stanu chemicznego, na podstawie wyników ocen sporządzonych w punktach pomiarowo kontrolnych.
[57] Zgodnie z oceną stanu jednolitych części wód rzek i zbiorników zaporowych w roku 2017-2018 (http://www.gios.gov.pl/pl/stan-srodowiska/monitoring-wod)

oraz oczyszczalni przydomowych (w Wyszkowie w 2019 r. funkcjonowały 4 takie oczyszczalnie). **Wzrost liczby zbiorników bezodpływowych** świadczy o **wzroście poziomu świadomości ekologicznej** mieszkańców Wyszkowa. Nieczystości ciekłe odebrane od użytkowników trafiały do 1 stacji zlewnej (w 2019 r. odebrano i przekazano do stacji zlewnej 140.295 m^3 nieczystości ciekłych).

Na terenie Wyszkowa działają 1 oczyszczalnia komunalna ścieków o przepustowości 4600 m^3 na dobę, prowadzona przez Zakład Gospodarki Komunalnej w Wyszkowie. W 2019 r. odprowadzono do niej 1283 dam^3 ścieków (o 24,37% więcej niż w 2009 r.). Jednocześnie od 2009 r. wzrosła liczba osób korzystających z oczyszczalni ścieków (o 9,03% z 27470 osób w 2009 r. do 29953 w 2019 r.)[58].

Z punktu widzenia ochrony przyrody sytuacja Wyszkowa była bardzo korzystna - w 2019 r. (podobnie jak od 2015 r.) 100% wytworzonych ścieków podlegało oczyszczaniu (w skali województwa mazowieckiego odsetek ten wyniósł 95,4%).

Zdecydowaną większość ścieków stanowiły ścieki komunalne. Liczba ścieków przemysłowych w badanym okresie spadała.

Pośredni wpływ na jakość środowiska naturalnego Wyszkowa ma również sposób utylizacji odpadów (w tym ich recykling).

W 2019 r. każdy mieszkaniec Wyszkowa wytworzył średnio 388 kg śmieci. Suma odpadów komunalnych zebrana ogółem na terenie Wyszkowa wyniosła 15.306,51 ton (i wzrosła od 2017 r.[59] o 26,13%). Zdecydowaną większość stanowiły odpady wytworzone przez gospodarstwa domowe, których udział w ogólnej masie śmieci zebranych na terenie Wyszkowa w ciągu ostatnich trzech lat[60] wyniósł odpowiednio: 79,48% w 2017 r., 77,42% w 2018 r. i 80,97% w 2019 r.

Jedną z form ratowania środowiska naturalnego przed niekontrolowanym zalewem odpadów wytworzonych przez człowieka jest próba ich ponownego przetworzenia, a pierwszym krokiem w tym kierunku – wprowadzenie selektywnej zbiórki odpadów.

Suma odpadów selektywnie zebranych na terenie Wyszkowa w 2019 r. wyniosła 9.223,20 ton (i wzrosła od 2017 r.61 o 102,75%). Udział odpadów zebranych selektywnie na przestrzeni ostatnich trzech lat w ogólnej masie odpadów zwiększył się o 22,8 pkt. proc. (z 37,5% w 2017 r. do 60,3% w 2019 r.; w tym odpadów z gospodarstw domowych z 41,6% w 2017 r. do 69,8% w 2019 r.), co **świadczy o wzroście świadomości ekologicznej mieszkańców Wyszkowa.**

W Wyszkowie w 2019 r. funkcjonował 1 punkt selektywnej zbiórki odpadów komunalnych. W 2019 r. PSZOK prowadziło Konsorcjum firm: RDF Sp. z o.o. i MPK PURE HOME Sp. z o.o. PSZOK przyjmował jedynie odpady segregowane.

Odpady zmieszane z gminy Wyszków trafiają do różnych miejsc zagospodarowania odpadów, tj

[58] Z oczyszczalni ścieków korzystają przede wszystkim mieszkańcy miasta Wyszkowa (88,70%)
59 Zakres czasowy analizy zdeterminowany jest dostępnością danych statystycznych w BDL.
60 jw
61 jw

- Instalacji MBP w m. Stare Lubiejewo, ul. Łomżyńska 11 należącej do Zakładu Gospodarki Komunalnej w Ostrowi Mazowieckiej Sp. z o.o.
- Instalacji MBP w m. Ostrołęka ul. Turskiego 4, 07-401 Ostrołęka należącej do Ostrołęckiego Towarzystwa Budownictwa Społecznego Sp. z o.o.
- Instalacja MBP w m. Wola Suchożebrska, ul. Sokołowska 2, 08-125 Suchożebry należącej do Zakładu Utylizacji Odpadów Sp. z o.o.,
- Instalacja MBP Centrum Innowacyjnej Gospodarki Odpadami, Studzianki ul. Spółdzielcza 36, 16-010 Wasilków zarządzanej przez MPK Pure Home Sp. z o.o. w Ostrołęce
- Instalacja MBP w Krynicznie zarządzanej przez FBSerwis Wrocław Sp. z o.o. Bielany Wrocławskie, ul. Atramentowa 10, 55-040 Kobierzyce
- Instalacji MBP zarządzanej przez PreZero Recykling Zachód Sp. z o.o. Piotrowo Pierwsze 26/27, 64-020 Czempin
- Instalacji MBP zarządzanej przez Chemko-System Sp. z o.oz siedzibą ul. Jerzmanowska 6A, 54-519 Wrocław

Bioodpady pochodzących z terenu Gminy Wyszków trafiają do:

- Instalacji w m. Stare Lubiejewo, ul. Łomżyńska 11 należącej do Zakładu Gospodarki Komunalnej w Ostrowi Mazowieckiej Sp. z o.o.
- Instalacja w m. Wola Suchożebrska, ul. Sokołowska 2, 08-125 Suchożebry należącej do Zakładu Utylizacji Odpadów Sp. z o.o.,
- Instalacja w m. Ścinawka Średnia ul. Ścinawka Dolna 86, 57-410 Radków zarządzanej przez FBSerwis Wrocław Sp. z o.o. Bielany Wrocławskie, ul. Atramentowa 10, 55-040 Kobierzyce
- Instalacji w m. Stare Lipiny Aleja Niepodległości 253, 05-200 Wołomin, zarządzane przez Miejski Zakład Oczyszczania w Wołominie Sp. z o.o. z siedzibą Aleja Niepodległości 253, 05-200 Wołomin.

Odbiorem odpadów z terenu gminy w 2019 r zajmowało się 5 jednostek: MPK Pure Home Sp. z o.o., Usługi Komunalne „KOMGAZ" Mirosław Milczarek, Wywóz Nieczystości Stałych Danuta Jadwiga Jeż, KOMA Marcin Robert Pechcin, WAB-POL Andrzej Wójcik.

Od 2014 r. wszystkie odpady wytworzone w ciągu poszczególnych lat były przekazywane przez gminę w całości innym odbiorcom.

Mieszkańcy Wyszkowa **pozytywnie ocenili stan środowiska naturalnego w gminie** oraz **czystość gminy.**

Największe uznanie w oczach mieszkańców zdobyło **zapewnienie możliwości segregacji śmieci, odbiór śmieci z gospodarstw domowych** oraz **czystość miejsc publicznych**. Mieszkańcy są również zadowoleni z estetyki budynków publicznych.

Mniejsze uznanie w oczach mieszkańców zdobyły działania instytucji publicznych na rzecz ochrony środowiska naturalnego.

Niezależnie od tego Wyszkowianie **wysoko cenią obecność przyrody w gminie**, **jakość wody pitnej i czystość środowiska naturalnego**. Mniejsze zadowolenie budzi stan powietrza atmosferycznego.

9.2.3. Formy ochrony przyrody

Wyrazem troski o środowisko naturalne jest tworzenie i funkcjonowanie różnych form ochrony przyrody, w tym: parków narodowych, rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu, obszarów Natura 2000, pomników przyrody, stanowisk dokumentacyjnych, użytków ekologicznych i innych.

Na terenie Wyszkowa **nie występują** praktycznie **żadne (oprócz 20 pomników przyrody) z ww. form ochrony przyrody.**

Mimo to należy chronić tereny cenne krajobrazowo i przyrodniczo Gminy, w tym w szczególności **dolinę Bugu i kompleksy leśne.**

9.3. Podsumowanie

Analiza zgromadzonych danych pozwoliła na określenie słabych i mocnych stron oraz identyfikację wyzwań rozwojowych.

9.3.1. Słabe i mocne strony

Słabe i mocne strony Wyszkowa w obszarze „Środowisko” prezentuje schemat poniżej.

Rysunek 16: Mocne i słabe strony – obszar „Środowisko"

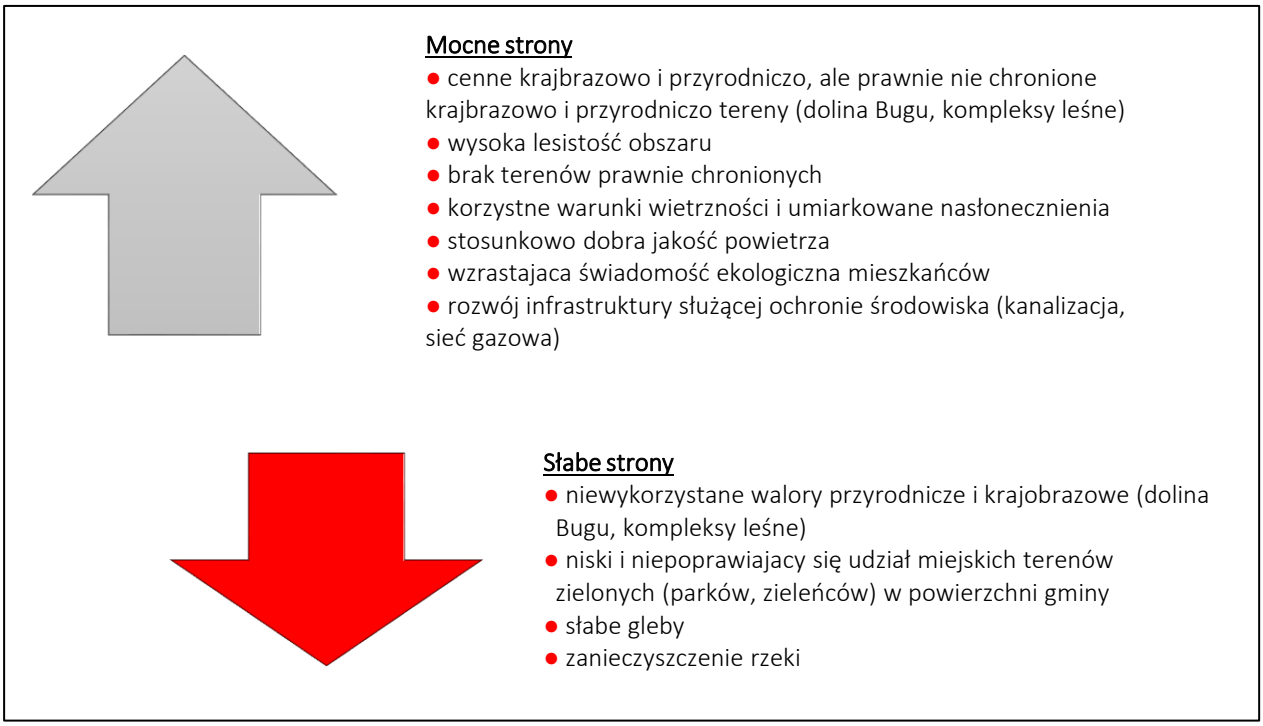

Źródło: Opracowanie własne

9.3.2. Wyzwania rozwojowe

Wyzwania rozwojowe określone na podstawie słabych i mocnych stron Wyszkowa w obszarze „Środowisko" prezentuje schemat poniżej.

Rysunek 17: Wyzwania rozwojowe Wyszkowa – obszar „Środowisko"

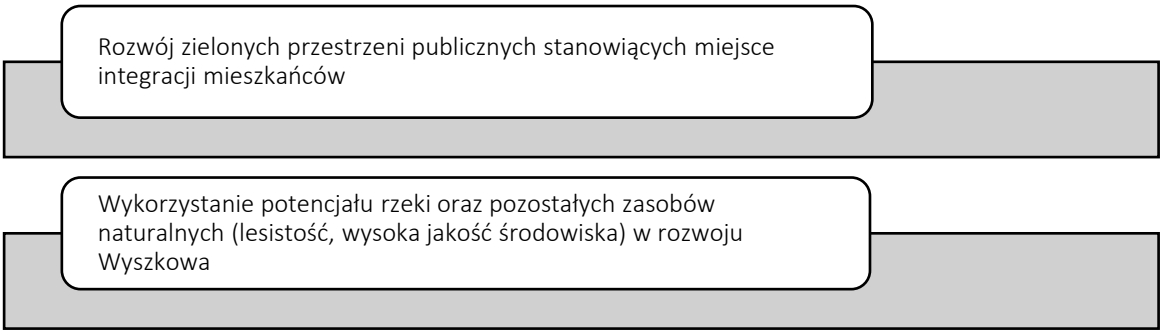

Źródło: Opracowanie własne

10. POTENCJAŁ INSTYTUCJONALNY

Istotnym aspektem wpływającym na rozwój Wyszkowa jest potencjał instytucjonalny, oparty na odpowiednich strukturach organizacyjnych, kompetentnych i sprawnych urzędnikach, a także mechanizmach zapewniających właściwe wykorzystanie zasobów. Najistotniejszym z zasobów Gminy są ludzie, ich kompetencje i postawy. Nie bez znaczenia dla rozwoju Wyszkowa pozostają również zasoby finansowe umożliwiające prowadzenie działań rozwojowych.

10.1. Organizacja gminy

Gmina realizuje swoje działania poprzez **Urząd Miejski** (jednostkę administracyjną świadczącą pomoc władzom wykonawczym Gminy, w zakresie realizacji uchwał Rady Gminy) oraz **jednostki organizacyjne**:

- Miejsko-Gminną Bibliotekę Publiczną,
- Wyszkowski Ośrodek Kultury "Hutnik",
- Wyszkowski Ośrodek Sportu i Rekreacji,
- Ośrodek Pomocy Społecznej w Wyszkowie,
- Świetlicę "Słoneczną" w Wyszkowie

a także szkoły i przedszkola.

W Wyszkowie funkcjonuje **Centrum Usług Wspólnych** (zapewniające wspólną obsługę placówek oświatowych; głównie w zakresie prowadzenia spraw finansowych) oraz **3 spółki komunalne:** Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Energetyki Cieplnej Sp. z o.o. i Wyszkowskie Towarzystwo Budownictwa Społecznego Sp. z o.o.

Jednostkami pomocniczymi Gminy są **sołectwa (27) i osiedla (10).**
W Gminie funkcjonują również organy doradcze: **Młodzieżowa Rada Miasta i Rada Seniorów**.

10.2. Zasoby ludzkie i jakość działań Urzędu

Na koniec 2019 r. gmina zatrudniała w Urzędzie Miejskim pracowników na 91 etatach (na 99 etatów ujętych w regulaminie organizacyjnym Urzędu). W kwietniu 2021 r. zatrudnienie zredukowano o 2 etaty. Od kwietnia 2021 r. Urząd realizuje zadania poprzez pracowników zatrudnionych w 12 wydziałach (w tym Urzędzie Stanu Cywilnego) oraz na samodzielnych stanowiskach zadaniowych.

Fluktuacja kadr w podstawowych strukturach organizacyjnych gminy (urząd gminy, jednostki organizacyjne) **nie jest wysoka** - mniejsza niż 5% rocznie. Niski stopień rotacji kadr gwarantuje **pamięć instytucjonalną,** co jest istotne z punktu widzenia **ciągłości działań i umiejętności współpracy** wewnątrz urzędu i z mieszkańcami.

Kluczowy wpływ na jakość działań urzędu mają **kompetencje i umiejętności**, zarówno merytoryczne, jak miękkie pracowników. Pracownicy Urzędu Miejskiego w Wyszkowie podnoszą swoje kompetencje podczas szkoleń: obowiązkowych i fakultatywnych (głównie specjalistycznych oraz związanych z budowaniem umiejętności miękkich, w tym zarządczych). Każdy z wydziałów Urzędu dysponuje rocznym budżetem szkoleniowym. Pracownicy są kierowani na szkolenia przez bezpośrednich

przełożonych (lub uczestniczą w nich z własnej inicjatywy, po akceptacji przez kierowników) zgodnie z istniejącymi potrzebami. W Gminie nie ma planu szkoleniowego, będącego wynikiem badania kompetencji pracowników.

Jakość działań pracowników Urzędu zależy również od **umiejętności współpracy**. Pracownicy Urzędu Miejskiego realnie zastępują się przy realizacji obowiązków, dzielą wiedzą, posiadają doświadczenie w pracy w zespołach zadaniowych, międzywydziałowych powoływanych dla rozwiązywania istotnych problemów lub realizacji ponadstandardowych działań.
Współpracy między pracownikami oraz między instytucjami gminnymi nie wspierają jednak systemy informatyczne. **Urząd Miasta oraz jednostki miejskie i spółki komunalne nie mają zintegrowanych baz danych**. Wyjątkiem jest integracja baz danych (systemów finansowych) placówek oświatowych.

Jakość pracy urzędników będąca wypadkową ich kompetencji, umiejętności, w tym umiejętności współpracy, a także postaw wobec mieszkańców została oceniona przez Wyszkowian **jako wysoka lub bardzo wysoka.**

Na pytanie: *„Jak oceniają Państwo pracę urzędników zatrudnionych w Urzędzie miasta”* **34,78%** respondentów odpowiedziało, że **bardzo wysoko lub wysoko**. Odmiennego zdania było tylko 19,29% badanych.

Ponadto, według Wyszkowian nastawienie urzędników do mieszkańców jest bardzo dobre lub dobre – **43,58%** respondentów twierdzi, że **urzędnicy są pomocni w załatwianiu spraw**. Odmiennego zdania jest jedynie 24,56% badanych.

Jakość pracy (w tym współpracy) urzędników wpływa na **efektywność realizacyjną** Gminy, będącą wypadkową dwóch wymiarów: adaptacyjności (dostosowania się gminy do pojawiających się szans rozwojowych, w tym możliwości zewnętrznego finansowania rozwoju) i orientacji na otoczenie (dążenia gminy do kształtowania pozycji w otoczeniu zewnętrznym).

Efektywność realizacyjna Wyszkowa plasuje się **na średnim poziomie.**

Efektywność w 1 wymiarze (adaptacyjność), badana udziałem środków dotacyjnych pochodzących ze Unii Europejskiej w dochodach bieżących Wyszkowa spada od 2010 r. (spadek o 84,48%), natomiast badana udziałem środków dotacyjnych z Unii Europejskiej w dochodach majątkowych – wzrasta (o 76,91%).; kształtując się ogólnie **na średnim poziomie.**

W 2019 r. ogólna wartość dofinansowania działań gminy ze środków zewnętrznych wynosiła 9.633.693,53 zł; podczas gdy w roku 2010 r.: 5.925.9898,28 zł (wskaźniki dot. udziału dotacji w dochodach bieżących Wyszkowa są porównywalne do grupy gmin konkurencyjnych).

Wykres 44: Kwota dotacji i środków na programy, projekty lub zadania finansowane z udziałem UE i EOG w latach 2010-2019

Źródło: https://analizy.monitorrozwoju.pl

Efektywność w drugim wymiarze (orientacja na otoczenie) badana jest skłonnością gminy do wspierania przez instytucje publiczne aktywności społecznej mieszkańców (deinstytucjonalizacją, świadczącą m.in. o umiejętności powierzania zadań publicznych podmiotom z trzeciego sektora. Efektywność w tym wymiarze kształtuje się na również **na średnim poziomie**.

Od 2011 r. systematycznie wzrasta udział dotacji gminy do zadań publicznych w wydatkach bieżących gminy. Wzrost ten wynosił (w okresie 2011-2019) 209,55% (wykres poniżej).

Wykres 45: Udział dotacji do zadań publicznych w wydatkach bieżących JST w latach 2010-2019

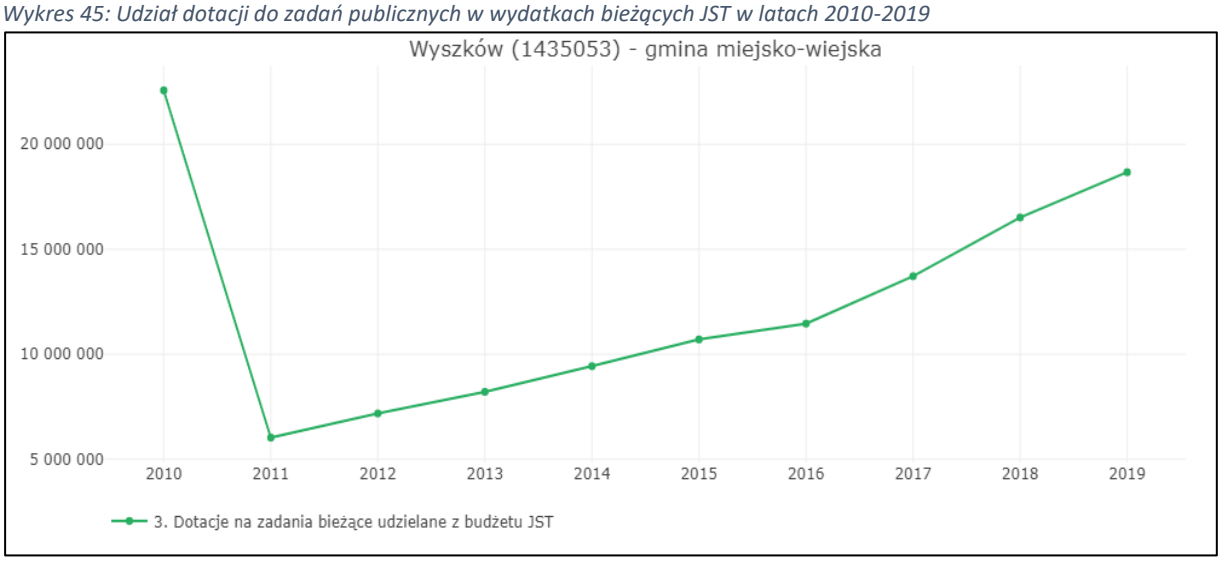

Źródło: https://analizy.monitorrozwoju.pl

O poziomie deinstytucjonalizacji świadczyć też może udział kwoty dotacji do zadań publicznych wykonywanych przez organizacje pozarządowe w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Wartość tego wskaźnika w latach 2011-2019 wzrosła o 94,42% Jednocześnie wartość tego wskaźnika była niższa niż w grupie porównawczej.

Wykres 46: Kwota dotacji do zadań publicznych wykonywanych przez NGO w przeliczeniu na 1000 mieszkańców

Źródło: https://analizy.monitorrozwoju.pl

10.3. Zasoby finansowe

10.3.1. Sytuacja finansowa

Kluczowymi czynnikami wpływającymi na stan finansów lokalnych są **zrównoważenie elementów budżetu** (na które wpływa między innymi: wysokość dochodów, w tym dochodów własnych i wysokość wydatków, w tym poziom wydatków majątkowych), a także **wysokość zadłużenia.**

W okresie ostatnich 10 lat, tj. okresie 2010-2019 Wyszków ośmiokrotnie osiągał **dodatni wynik finansowy**, co oznacza, że różnica między dochodami gminy, a jej wydatkami była dodatnia. Dwukrotnie (w 2016 r. i 2018 r.) odnotowano odmienną sytuację - deficyt budżetowy. Mimo okresowych trudności sytuacja finansowa Wyszkowa określana za pomocą tego miernika jest korzystna.
W latach 2010-2019 główną składową **dochodów budżetowych** gminy stanowiły **dochody własne**, których udział w dochodach ogółem wahał się od 46,53% do 57,94% (w 2019 r. osiągnął on najniższą, procentową wartość w okresie badawczym). Drugim, pod względem wielkości, źródłem zasilającym budżet gminy do 2015 r. była **subwencja ogólna** (jej udział w budżecie gminy spadał od 2010 r. i w roku 2019 r. osiągnął najniższy poziom w całym okresie – 19,01%) W subwencji ogólnej największe znaczenie miała część oświatowa przekazywana gminie w związku z realizowanymi przez nią zadaniami oświatowymi. Od 2016 r. rośnie udział dotacji w dochodach budżetowych gminy.

Dochód Wyszkowa w 2019 r. wynosił 192.687.358,54 zł. Największą jego część wygenerowały dochody od osób prawnych, fizycznych i od innych jednostek. Duża część wpływów pochodzi z działu: „Różne rozliczenia" oraz z działu: „Transport i łączność". W budżecie gminy Wyszków wpływy z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych wynosiły w 2019 r. ok. 1.100 złotych na mieszkańca (22,3%), natomiast z tytułu podatków dochodowych od osób prawnych - 39,2 złotych na mieszkańca (0,8%).

Szczegółową strukturę dochodów gminy w 2019 r. przedstawia poniższy wykres.

Wykres 47: Struktura dochodów według działów klasyfikacji budżetowej w 2019 r.

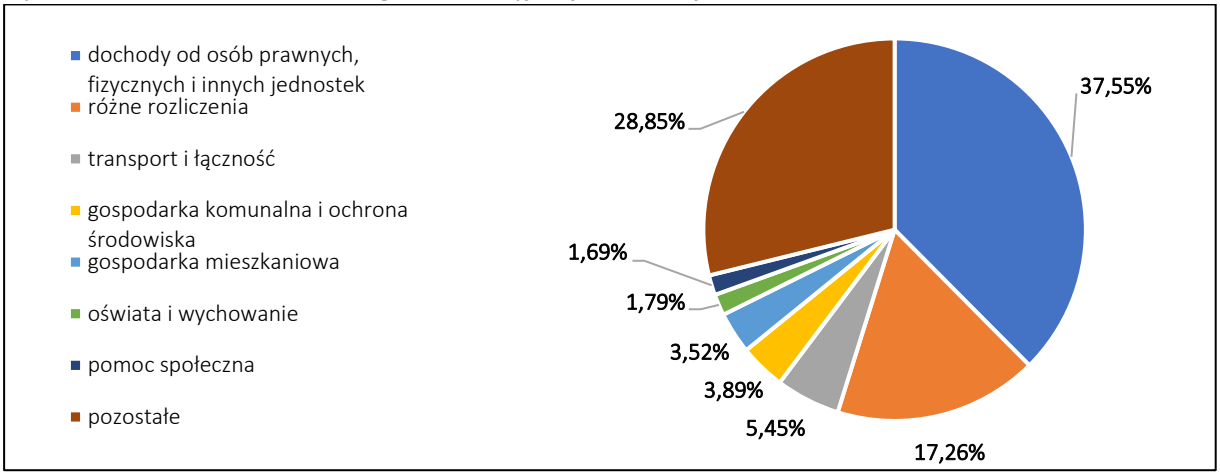

Źródło: opracowanie własne

Sprawna realizacja zadań przez jednostki samorządu terytorialnego, oprócz zabezpieczenia wpływów do budżetu, wiąże się również z ponoszeniem określonych wydatków. W 2019 r. gmina Wyszków wydatkowała kwotę 190.584.668,57 zł, tj. ok. 4.800,00 zł w przeliczeniu na jednego mieszkańca.
W strukturze wydatków zdecydowaną większość stanowiły **wydatki bieżące**. W 2019 r. ich udział w wydatkach budżetowych wyniósł 85,3%, Pozostałą część środków finansowych gmina przeznaczyła na różnego rodzaju inwestycje (14,7%).

W 2019 r. w strukturze wydatków wg działów klasyfikacji budżetowej dominowały trzy obszary, tj.: **oświata i wychowanie** (31,16%), **transport i łączność** (9,77%) oraz **gospodarka komunalna i ochrona środowiska** (9,6%), które pochłaniały połowę (50,73%) wszystkich środków zgromadzonych przez gminę.

Szczegółową strukturę wydatków gminy w 2019 r. przedstawia poniższy wykres.

Wykres 48: Struktura wydatków wg działów klasyfikacji budżetowej w 2019 r.

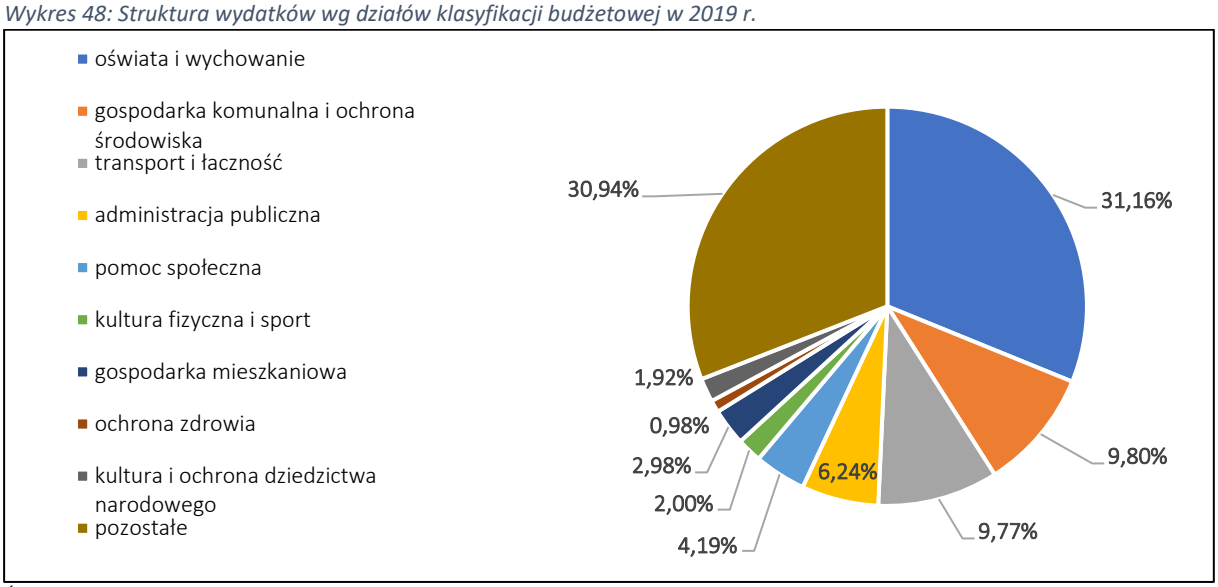

Źródło: opracowanie własne

Drugim z istotnych czynników wpływających na sytuację finansową gminy jest poziom zadłużenia, który w latach 2010-2019 **zwiększył się**; zmniejszyła się natomiast relacja kwoty zadłużenia do dochodów ogółem (o 1,19 pkt. proc. wynosząc w 2009 r. - 18,29%, a w 2019 r. - 17,10%). Zmniejszenie ww. relacji **oznacza** poprawę poziomu zabezpieczenia długu uzyskiwanymi dochodami budżetu. **O korzystnej sytuacji finansowej** Wyszkowa świadczy również **wynik operacyjny netto** (dochody bieżące pomniejszone o wydatki bieżące i rozchody) **budżetu, który w analizowanym okresie wykazywał**
w każdym z lat wartości dodatnie[62].
Główne dane finansowe Wyszkowa za lata 2010-2019 prezentuje tabela umieszczona na końcu rozdziału.

10.3.2. Zdolność finansowania rozwoju

Najistotniejszym czynnikiem, który kształtuje zdolność Wyszkowa do finansowania rozwoju jest generowana przez gminę nadwyżka operacyjna[63]**, stanowiąca różnicę** między kwotą dochodów bieżących a kwotą wydatków bieżących.

W badanym okresie Wyszków generował nadwyżkę operacyjną w średniej wysokości ok. 13,5 mln zł rocznie (wartość nadwyżki operacyjnej wahała się w okresie 2010-2019). Wygenerowane nadwyżki operacyjne w badanym okresie pozwalały na spłatę długu Wyszkowa i finansowanie inwestycji.

W okresie 2010-2019 wahaniom ulegała relacja kwoty nadwyżki operacyjnej do kwoty dochodów bieżących ogółem (w 2010 r. wynosiła najwięcej: 16,46%; w 2019 r. - najmniej 7,36%). Porównanie wysokości osiąganych nadwyżek operacyjnych w poszczególnych latach (od 2016 r. wartość nadwyżki operacyjnej spada) i relacji między kwotą nadwyżki operacyjnej a kwotą dochodów bieżących wskazuje na nieznacznie **malejącą zdolność Wyszkowa do finansowania przedsięwzięć rozwojowych.** Potwierdza to również malejący od 2016 r. (w porównaniu rok do roku) **wynik operacyjny netto budżetu.**
Relację kwoty nadwyżki operacyjnej do kwoty dochodów bieżących (w%) w latach 2010-2019 prezentuje poniższy wykres.

Wykres 49: Nadwyżka operacyjna a dochody bieżące Wyszkowa w latach 2010-2019

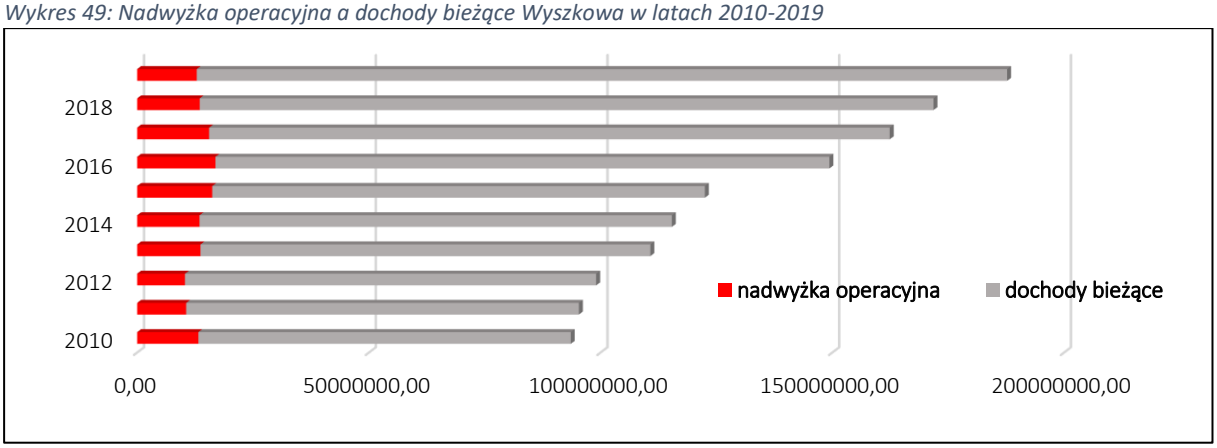

Źródło: opracowanie własne

[62] Wartość wyniku operacyjnego netto informuje o wysokości środków finansowych, które mogą zostać przeznaczone na wydatki majątkowe. Jest to szczególnie istotne dla oceny zdolności do finansowania nowych inwestycji przez gminę).
[63] Uzyskana nadwyżka operacyjna może zostać przeznaczona na spłatę długu i/lub finansowanie zadań majątkowych w zależności od potrzeb jednostki samorządu terytorialnego. Pożądany zatem jest wzrost poziomu nadwyżki operacyjnej zarówno brutto oraz nadwyżki operacyjnej netto (pomniejszonej o spłaty zadłużenia).

Z uwagi na **obniżające się możliwości finansowania rozwoju** oraz wysokość zadłużenia finansowanie działań rozwojowych **ze środków własnych może okazać się w następnych latach coraz trudniejsze**.

10.4. Podsumowanie

Analiza danych pozwoliła na określenie słabych i mocnych stron oraz identyfikację wyzwań rozwojowych w obszarze „Potencjał instytucjonalny".

10.4.1. Słabe i mocne strony

Słabe i mocne strony Wyszkowa w obszarze „Potencjał instytucjonalny" prezentuje schemat poniżej.

Rysunek 18: Mocne i słabe strony – obszar: „Potencjał instytucjonalny"

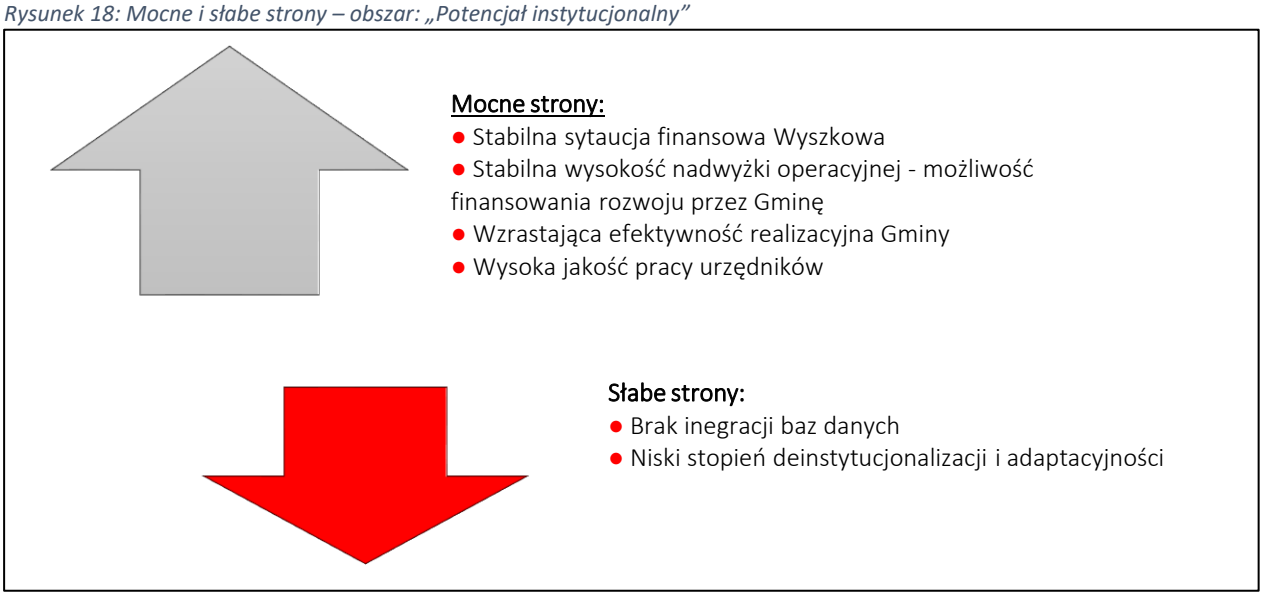

Źródło: Opracowanie własne

10.4.2. Wyzwania rozwojowe

Wyzwania rozwojowe określone na podstawie słabych i mocnych stron Wyszkowa w obszarze „Potencjał instytucjonalny" prezentuje schemat poniżej.

Rysunek 19: Wyzwania rozwojowe Wyszkowa – „Potencjał instytucjonalny"

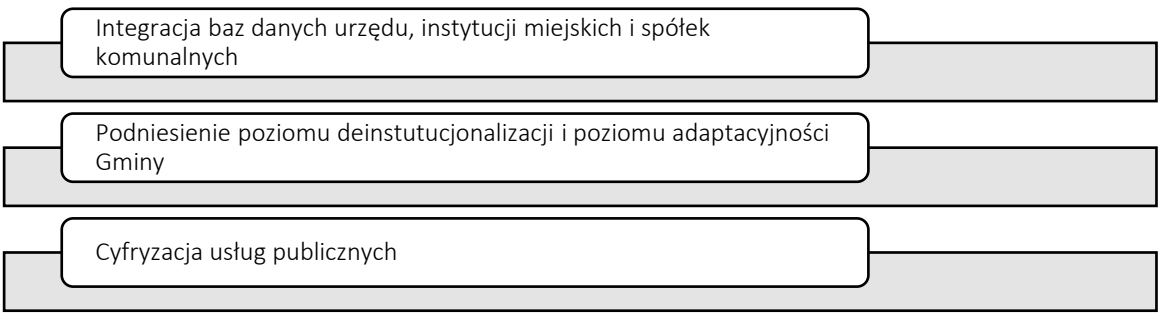

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 47: Główne dane finansowe Wyszkowa za lata 2010-2019

Kategorie	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Dynamika zmian
Dochody ogółem (w zł)	91.434.219,62	90.805.804,49	105.128.306,24	107.054.541,04	115.210.315,71	112.029.405,79	144.202.916,74	160.345.726,31	183.395.110,03	192.687.358,54	110,74%
Dochody bieżące (w zł)	80.349.320,90	84732032,06	88724085,87	97076834,57	101920322,17	106313967,21	132471545,54	146858708,20	158359741,39	174878232,08	117,65%
Dochody majątkowe (w zł)	11.084.898,72	6073772,43	16404220,37	9977706,47	13289993,54	5715438,58	11731371,20	13487018,11	25035368,64	17809126,46	60,66%
Wydatki ogółem (w zł)	89.717.136,15	88703.589,74	97014863,84	106417437,76	110229565,21	111942679,79	145203734,44	164701645,19	204034762,46	190584668,57	112,43%
Wydatki majątkowe (w zł)	22.589.716,55	14.567.956,50	18620522,37	23013849,41	21774334,85	21839098,58	29642577,42	33387919,84	59175200,74	28572244,97	26,48%
Wydatki bieżące (w zł)	67.127.419,60	74.135.633,24	78394341,47	83403588,35	88455230,36	90103581,21	115561157,02	131313725,35	144859561,72	162012423,60	141,35%
Wynik budżetu (w zł)	1.717.083,47	2.102.214,75	8113442,40	637103,28	4980750,50	86726,00	-1000817,70	-4355918,88	-20639652,43	2102689,97	22,46%
Przychody ogółem	13.453.942,00	15.330.017,47	14207746,22	20067067,96	17965477,95	21529025,21	20637645,64	27093079,94	34037833,46	24156371,16	79,55%
Rozchody ogółem	2.341.008,00	3.224.486,00	3087855,00	2744560,00	2641148,00	2333848,00	2543748,00	5787941,00	2107017,28	4365123,95	86,46%
Wynik finansowy	12.830.017,47	14.207.746,22	19233333,62	17959611,24	20305080,45	19281903,21	17093079,94	16949220,06	11291163,75	21893937,18	70,65%
Kwota długu	16.729.451,00	15.972.540,00	12884685,00	10979726,05	8086758,07	7011411,93	5833288,93	13331025,93	26312622,05	32960674,53	97,02%
Wynik operacyjny brutto budżetu	13.221.901,30	10.596.398,82	10329744,40	13673246,22	13465091,81	16210386,00	16910388,52	15544982,85	13500179,67	12865808,48	-2,69%
Wynik operacyjny netto budżetu	10.880.893,30	7.371.912,82	7241889,40	10928686,22	10823943,81	13876538,00	14366640,52	13042719,85	11393162,39	8500684,53	-21,88%

Źródło: https://analizy.monitorrozwoju.pl